

॥ विद्या ददाति विनयं ॥

श्री सरस्वती विद्या प्रसारक मंडळ संचलित,

श्रीमती पद्मबाई कपूरचंदजी कोटेचा महिला महाविद्यालय, भुसावळ

-संस्थापक-
श. श्रीप्रकाश कोटेचा

वेरुणा दयान
श. श्रीमती पद्मबाई कोटेचा

पद्म

वार्षिक नियतकालिक २०२३-२४

Social Media Addiction

#THIS GENERATION

"There is no
such thing as
Social Media,
there is only
Unsocial Media."

Face the reality,
Not the Screen.

With Best Compliment from

KOTECHA GROUP

PLANT : TAPI Prestressed Products Ltd.
Gate No. 537, Bank of Tapi River, Anjale Shivar,
Tal. Yawal, Dist. Jalgaon.

Specialist in Following works :

1. Manufacturers of Prestressed Concrete Pipes.
2. Construction of Major Water Suppl Project's (incl. Civil, Elect. & Mech. Work's on turnkey Basis)
3. Construction of Major Life Irrigation Schem's (incl. Civil, Elect. & Mech. Work's on turnkey Basis)
4. Construction of Roads, Bridge's etc.
5. Construction of Building's Pump house & other civil Structures.
6. Infrastructure Development Projects.

TAPI PRESTRESSED PRODUCT LTD.

Trippl' Building , Hindu Housing Society, Tapi Nagar, BHUSAWAL -425 201.
Tel. No. 02582-224423/24/75, Fax : 02582 - 224426 , Mob. 98223 27977 , E-mail : tapi@topips.com

Admn. Office : 1st. floor, F-2, Metropol Building , Adjcent to Inox Theater, Bund Garden,
Koregaon Park, PUNE - 411 055 , Tel.020-66047831/32/33

॥ विद्या ददाति विनयं ॥

श्री सरस्वती विद्या प्रसारक मंडळ संचलित

श्रीमती पद्मबाई कपूरचंदजी कोटेचा महिला महाविद्यालय, भुसावळ

पद्म

वार्षिक वियतकालिक २०२३-२४

* प्रकाशक *

प्राचार्य डॉ. सौ. मंगला साबद्रा
उपप्राचार्य प्रा. डॉ. विलास पाटील
उपप्राचार्य प्रा. यशवंत देसले

* संपादक मंडळ *

प्रा. निलेश गुरुचळ
प्रा. डॉ. गिरीश कोळी
प्रा. गिरीष सरोदे
प्रा. विनोद भालेराव

* प्रमुख संपादक *

प्रा. डॉ. शरद कैलास अग्रवाल

* नियतकालिक प्रतिनिधी *

कु. खुशी टाक

* मुख्यपृष्ठ संकल्पना *

कु. लावण्या नरेश चत्रथ

पद्म् २०२३ - २४

पद्म् नियतकालिका संबंधी केन्द्र सरकारच्या नियमानुसार द्यावयाची माहिती
(१९५६ चे नियम ८, नमुना - ४)

प्रकाशन स्थळ	: श्रीमती पद्म्बाई कपूरचंदजी कोटेचा महिला महाविद्यालय, भुसावळ
प्रकाशनाची मुदत	: वार्षिक
मुद्रकाचे नांव व राष्ट्रीयत्व	: सौ. आशादेवी मुलचंद लाहोटी प्रो.प्रा. जगदंबा एन्टरप्रायजेस, (प्रिंटींग प्रेस, ऑफसेट) भुसावळ
पत्ता	: राजेंद्र रोड, बाजार वार्ड, भुसावळ
प्रकाशकाचे नांव व राष्ट्रीयत्व	: प्राचार्या डॉ. सौ. मंगला साबद्रा (भारतीय)
पत्ता	: श्रीमती पद्म्बाई कपूरचंदजी कोटेचा महिला महाविद्यालय, भुसावळ
संपादकाचे नांव व राष्ट्रीयत्व	: प्रा. डॉ. शरद कैलास अग्रवाल (भारतीय)
पत्ता	: श्रीमती पद्म्बाई कपूरचंदजी कोटेचा महिला महाविद्यालय, भुसावळ
मालकाचे नांव व पत्ता	: श्रीमती पद्म्बाई कपूरचंदजी कोटेचा महिला महाविद्यालय, भुसावळ

मी प्राचार्या डॉ. सौ. मंगला साबद्रा असे प्रकट करते की, वर दिलेला तपशिल माझ्या
माहितीप्रमाणे व विश्वासाप्रमाणे बरोबर आहे.

- प्राचार्या डॉ. सौ. मंगला साबद्रा

या नियतकालिकात प्रकाशित झालेल्या लिखाणातील विचारांशी संपादक मंडळ सहमत
असेलच असे नाही.

सौ. आशादेवी एम. लाहोटी
मुद्रक

प्रा. डॉ. शरद कैलास अग्रवाल
प्रमुख संपादक

प्राचार्या डॉ. सौ. मंगला साबद्रा
प्रकाशक

पदम् २०२३-२४

* Vision *

“Enrichment of women through quality higher education for better society and stronger nation.”

* Mission *

“Providing quality higher-education to the women to equip them with modern views and knowledge along with social commitment and to bring them to the main stream for building better society and stronger nation.”

* Goals and Objective *

01 To impart quality higher education to the women.

To bring the women to the main stream of the society.

02

03 To broaden the vision of the women.

To promote research and research attitude among the student and teachers.

04

05 To develop social values and sense of commitment among the student.

To provide better opportunities to the women for education and career development.

06

07 To improve the role and involvement of women in building better society and stronger nation.

संपादकीय...

पदम् २०२३-२४ चा अंक आपल्याला वाचायला देतांना मला अतिशय आनंद होत आहे. परंतु गेल्या काही वर्षांमध्ये विशेषतः कोरोना नंतर ऑनलाइन शिक्षणामुळे तरूण पिढी आणि एकंदरीत समाज हा मोबाईलच्या विळाख्यात सापडलेला दिसून येत आहे. सोशल मीडियाचा अतिरेकामुळे सर्वजण आभासी जगात जगतात, जगत आहे असे दिसून येते, असो. परंतु आमच्या पदम् नियतकालिकाच्या माध्यमातून विद्यार्थिनींच्या वाचन संस्कृती, लेखन संस्कृती जोपासण्याचा आमचा प्रयत्न आहे.

पदम् च्या माध्यमातून महाविद्यालयात विद्यार्थिनींच्या सर्वांगीण विकासासाठी राबविल्या जाणाऱ्या विविध उपक्रमांची माहिती दिली जाते.

आमच्या महाविद्यालयात विद्यार्थिनींच्या सर्वांगीण विकासासाठी संस्थाचालक शिक्षकेतर कर्मचारी वर्गाचे प्रयत्न वेगवेगळ्या समित्यांचा अहवाला वरून आपल्या लक्षात येईल. तसेच आमच्या महाविद्यालयात यु.जी.सी., विद्यापीठ आणि शासनाच्या धोरणानुसार वेळोवेळी NAAC मूल्यांकन केले जाते आणि NEP 2020 चा स्विकार केला आहे. **पदम्** नियतकालिक वाचनीय आणि सुंदर व्हावे यासाठी संस्थेच्या अध्यक्षा, संस्थेचे सर्व सन्माननीय सदस्य, प्राचार्या, उपप्राचार्य, प्राध्यापक, शिक्षकेतर कर्मचारी वर्ग, संपादक मंडळ आणि विद्यार्थिनींचा मी सदैव ऋणी राहीन.

अनावधानाने काही चुका किंवा उणिवा असतील तर त्या माझ्या आहेत. त्या आपण उदार अंतःकरणाने स्विकारून मला क्षमा कराल अशी अपेक्षा करतो. आपल्या भावी आयुष्यासाठी संपादक मंडळातर्फे हार्दिक शुभेच्छा !

संपादक

प्रा. डॉ. शरद कैलास अग्रवाल

शुभकामनाएँ

पद्म नियतकालिक का अंक आपके हाथों में देते हुए मुझे अतीव आनन्द की अनुभूति हो रही है। अपना/हमारा महाविद्यालय नारी के सर्वांगीण विकास करने की जिम्मेदारी को बखूबी निभाये हुए है। नारी को सक्षम बनाने का कार्य प्रामाणिक रूप से हमारा महाविद्यालय करता आ रहा है। आज नारी शिक्षित होकर अपने अस्तित्व व व्यक्तित्व की एक नयी पहचान बना रही है। अब वह किसी भी क्षेत्र में पुरूषों से पीछे नहीं। आज नारी के अन्दर एक उत्साह है, उमंग है, संघर्ष के लिए जजबा है। वह आगे बढ़ने के लिए हमेशा प्रयत्नशील रही है।

अपने भीतर जो सुप्त गुण है, उन्हें उजागर करने के लिए **पद्म** एक सशक्त माध्यम है। इसके द्वारा अपने विचार, अपने भाव, अपनी संवेदना, कविता, लेख, निबन्ध आदि के माध्यम से व्यक्त कर सकते हैं।

आज इंटरनेट का बोलबाला है। आज का युग इंटरनेट का युग है। आज हमारी वाचन संस्कृति समाप्त हो रही है। आज की नई पीढ़ी साहित्य से दूर होती जा रही है। साहित्य के प्रति आप में रूचि उत्पन्न हो तथा आप में पढ़ने की जिज्ञासा बढ़े इस दृष्टि से पद्म एक सफल माध्यम साबित होगा।

अन्त में आप जीवन में स्वयं आत्मनिर्भर बने। सफलता आपके कदम चुमें। स्वर्गीय मोतीभाऊ कोटेचा जी ने जिस उद्देश्य को सामने रखकर इस महाविद्यालय की स्थापना की थी। आप उनकी उद्देश्य की पूर्ति करें। इनके सपनों को साकार करें। इस अपेक्षा के साथ मैं आपको भावी जीवन के लिए अनेकानेक शुभकामनाएं देती हूँ।

धन्यवाद !

श्रीमती पद्मा मोतीलाल कोटेचा

अध्यक्षा

श्री सरस्वती विद्या प्रसारक मंडल, भुसावल

प्राचार्यांचे मनोगत

प्रिय विद्यार्थिनींनो,

आजच्या या विशेष प्रसंगी आपल्या महाविद्यालयाच्या पदम् नियतकालिकाच्या प्रकाशनासाठी मी आपणा सर्वांचे मनःपूर्वक स्वागत करते. आपले नियतकालिक केवळ एक दस्तावेज नाही, तर ते आपल्या विद्यार्थिनींच्या वैचारिक प्रगल्भतेचा आणि सृजनशीलतेचा प्रतीक आहे. विद्यार्थिनींनी आपली सृजनशीलता व्यक्त करताना जी प्रतिभा आणि कौशल्य दाखवली आहे, ती कौतुकास्पद आहे. पदम् चे प्रकाशन हे विद्यार्थिनींनीना त्यांच्या विचारांना व्यक्त करण्यासाठी एक महत्त्वपूर्ण व्यासपीठ उपलब्ध करून देते.

महाविद्यालयाचे प्रथम कर्तव्य हे केवळ शिक्षण देणे नसून विद्यार्थिनींच्या सर्वांगीण विकासासाठी प्रयत्न करणे हे आहे. आजच्या तंत्रज्ञानाच्या युगात, मनोरंजनाच्या आणि प्रसारमाध्यमांच्या आक्रमणामुळे विद्यार्थिनींमध्ये वाचन आणि लेखनाची आवड कमी होत चालली आहे, ही चिंतेची बाब आहे. अशा स्थितीत, विद्यार्थिनींना लेखनकलेत रुचि निर्माण करून विचार आणि चिंतनातून त्यांची सृजनशीलता वाढवणे ही काळाची गरज आहे, आणि पदम् नियतकालिक या हेतूसाठी एक प्रभावी माध्यम ठरते.

आपल्या महाविद्यालयाच्या विद्यार्थिनींनी कला, वाणिज्य, संगणक अशा विविध शैक्षणिक क्षेत्रांमध्ये उल्लेखनीय यश संपादन केले आहे. केवळ विद्यापीठीय परीक्षाच नव्हे, तर क्रीडा, सांस्कृतिक आणि सामाजिक उपक्रमांमध्ये देखील आमच्या विद्यार्थिनींनी प्रशंसनीय कामगिरी बजावली आहे, ही अत्यंत आनंदाची बाब आहे. विशेषतः क्रीडा आणि आंतरमहाविद्यालयीन तसेच आंतरविद्यापीठीय स्पर्धांमध्ये आपले महाविद्यालय नेहमीच अग्रस्थानी राहिले आहे, हे आमच्यासाठी अभिमानास्पद आहे.

विद्यार्थिनींना शिक्षणासोबतच रोजगारक्षम बनविण्यासाठी, आम्ही विविध लघु अभ्यासक्रम सुरू केले आहेत. या उपक्रमांतून विद्यार्थिनींना व्यावसायिक कौशल्य मिळावे, हा आमचा उद्देश आहे. विद्यार्थिनींनी या संधीचा लाभ घेऊन त्यांच्या भविष्याचा मजबूत पाया घालावा.

महाविद्यालयाच्या सर्वांगीण यशामध्ये आमच्या कर्मचाऱ्यांचे योगदानही महत्त्वपूर्ण आहे. प्राध्यापकांचा कार्यतत्परपणा, कर्मचऱ्यांची निष्ठा, आणि संस्था चालकांचे मोलाचे मार्गदर्शन यामुळेच आज आम्ही महाविद्यालयाला यशाच्या शिखरावर पोहचवू शकलो आहोत. संस्थेच्या अध्यक्षा माननीय पद्माभाभी कोटेचा, उपाध्यक्ष आणि सर्व सदस्यांनी सदैव आम्हाला प्रोत्साहन दिले आहे, ज्यामुळे महाविद्यालयाने एकजुटीने आपली वाटचाल केली आहे.

आमच्या विद्यार्थिनींनी परीक्षांमध्ये आणि क्रीडा स्पर्धांमध्ये जी उल्लेखनीय कामगिरी केली आहे, त्याबद्दल त्यांचे मी मनःपूर्वक अभिनंदन करते. आपणा सर्वांच्या या योगदानामुळेच महाविद्यालयाचे नाव उंचावले आहे.

धन्यवाद, आणि पुन्हा एकदा पदम् नियतकालिकाच्या यशस्वी प्रकाशनासाठी माझ्या शुभेच्छा!

डॉ. सौ. मंगला साबद्रा

प्राचार्या

श्रीमती प.क. कोटेचा महिला महाविद्यालय, भुसावळ.

॥ ज्ञानी वेदं ब्रह्मचरं ॥

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

सुनवेिनगर, जळगाव - ४२५००१ (महाराष्ट्र) भारत

(पूर्वीचे उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव)

प्रा. विजय ल. माहेशवरी

एम.एन.सी., सीएच.सी.

कुलगुरु

शुभेच्छा संदेश

श्री सरस्वती विद्या प्रसारक मंडळाचे श्रीमती पद्मबाई कपूरचंदजी कोटेचा महिला महाविद्यालय, भुसावळ हे वार्षिक नियतकालिक 'पदम्' प्रकाशित करणार असल्याचे वाचून आनंद वाटला.

वार्षिक नियतकालिक हे महाविद्यालयाच्या यशाच्या आणि प्रगतीच्या उल्लेखनीय प्रवासाचे उत्कृष्ट संकलन आहे. यातून मागील वर्षभरातील अविस्मरणीय क्षणांचे, शैक्षणिक उपक्रमांचे एकत्रित प्रतिबिंब आपणास अनुभवायला मिळते. त्यातून विद्यार्थ्यांच्या सुप्त गुणांना वाव मिळून उत्कृष्ट कलाकृती दिसून येतात. या नियतकालिकद्वारे आपल्या महाविद्यालयाच्या शैक्षणिक, क्रीडा, सांस्कृतिक इ. विविध क्षेत्रातील यशाने विद्यार्थ्यां व वाचकांना प्रेरणा मिळेल. ही आशा व्यक्त करतो व महाविद्यालयाच्या अविष्यातील उपक्रमांसाठी वार्षिक नियतकालिक 'पदम्' च्या प्रकाशनासाठी शुभेच्छा देतो.

V. Maheshwari
13/7/24

(प्रा. विजय ल. माहेशवरी)

कुलगुरु

☎ संपर्क : + ९१ - २५४ - २२५८४०१, २२५८४०२ पिन : + ९१ - २५४ - २२५८४४४

फैक्स : + ९१ - २५४ - २२५८४०३ ई मेल : vcu@nmu.ac.in वेबसाईट : www.nmu.ac.in

पद्म् २०२३ - २४

विविध कार्यक्रम प्रसंगी महाविद्यालयास मान्यवरांच्या भेटी

१. प्रा. डॉ. गौरी राणे	-	प्रा. जी.डी.बॅंदाळे कॉलेज जळगांव
२. प्रा. डॉ. सुनिल धनगर	-	युवा वक्ते, पुणे
३. मा. श्री. शंभु पाटील	-	सुप्रसिद्ध रंगकर्मी, जळगांव
४. मा. रूपाली चव्हाण	-	असि. महिला पोलीस ट्रॉफिक इंस्पेक्टर, भुसावळ
५. डॉ. स्वाती गाजरे	-	आयुर्वेदाचार्य, भुसावळ
६. सौ. आरती चौधरी	-	समाजसेविका आणि समुपदेशिका, भुसावळ
७. श्री. संदिप रणदिवे	-	शहर पोलीस इस्पेक्टर, भुसावळ
८. श्री. हेमंत शिवाजीराव सोनवणे	-	आर.टी.ओ. जळगांव
९. श्री. जितेंद्र झांबरे	-	समुह साधन केंद्र, साकेगांव
१०. मा. दिपाली विजय पाटील	-	सहाय्यक शिक्षण समिती, जळगांव
११. श्री. अंगत आसटकर	-	नायब तहसीलदार, भुसावळ
१२. श्री. दिनकर तायडे	-	फार्मा सेंटर, साकेगांव
१३. प्रा. डॉ. सुनिल नेवे	-	भालोद कॉलेज
१४. डॉ. संजय गोपाळ	-	गांधी रिसर्च फाऊंडेशन, जळगांव
१५. डॉ. मयुर जाधव व डॉ. प्रिया भिरूड	-	चैतन्य आयुर्वेद महाविद्यालय, साकेगांव
१६. प्रा. डॉ. खोब्रागडे	-	ग्रंथपाल, भालोद महाविद्यालय

पद्म् २०२३ - २४

॥ विद्या विनयेन शोभते ॥

श्री सरस्वती विद्या प्रसारक मंडळ संचलित
श्रीमती प. क. कोटेचा महिला महाविद्यालय, भुसावळ

* महाविद्यालयाची ठळक वैशिष्ट्ये *

- * क.ब.चौ.उ.म.वि. क्षेत्रातील महिलांचा सर्वांगीण विकास व सबलीकरणासाठी कटिबद्ध असलेले एक अग्रगण्य महिला महाविद्यालय.
- * कला, वाणिज्य व व्यवस्थापन आणि विज्ञान या तीनही शाखांचे पदवी व पदव्युत्तर अभ्यासक्रम उपलब्ध.
- * सुरक्षित, सुसज्ज कॅम्पसमध्ये मुलींसाठीचे स्वतंत्र्य वसतीगृह.
- * सुसज्ज ग्रंथालय, प्रयोगशाळा आणि आधुनिक यंत्रणेद्वारे सुसज्ज जिम.
- * कॉम्प्युटर, ऑर्गॅनिक केमिस्ट्री, आय.टी., इलेक्ट्रॉनिक्स यासारख्या जाँब ओरिएन्टेड कोर्सेसची सुविधा उपलब्ध.
- * स्वतंत्र्य अद्ययावत संगणक प्रयोगशाळा.
- * सर्वोत्तम निकालाची आदर्श परंपरा.
- * सर्व प्रकारच्या शिष्यवृत्ती आणि आर्थिक सवलती तसेच विविध प्रोत्साहनपर पारितोषिके.
- * प्रत्येक विद्यार्थिनीकडे लक्ष देण्यासाठी शिक्षक पालकत्व योजना.
- * यु.जी.सी. मान्यताप्राप्त व्यवसायाभिमुख अँड-ऑन कोर्सेस उपलब्ध.
- * स्नेहसंमेलन, युवांरंग, आविष्कार व विविध मंडळामार्फत विद्यार्थिनींच्या कला कौशल्यांना वाव.

* Vision *

“Enrichment of women through quality higher education for better society and stronger nation.”

श्री सरस्वती विद्या प्रसारक मंडळ, भुसावळ.

तृप्ती बिल्डिंग, तापी नगर, भुसावळ जि. जळगांव

अ.क्र.	नांव	पद
१	श्रीमती पद्मा मोतीलाल कोटेचा	अध्यक्षा
२	श्री. चैनसुख मदनलाल संचेती	उपाध्यक्ष
३	श्री. संजय सुरेशचंद्र सुराणा	सचिव
४	श्री. सुगनचंद जवरीलाल सुराणा	मॅनेजिंग ट्रस्टी
५	श्री. राधेश्याम बिरदीचंद लाहोटी	कोषाध्यक्ष
६	श्री. मुलचंद गुलाबचंद लाहोटी	सभासद
७	सौ. अनिता प्रियेश संघवी	सदस्या
८	श्री. दिपेश मोतीलाल कोटेचा	सभासद
९	श्री. रमेश सिताराम शिंदे	सभासद
१०	सौ. मोनिका दिपेश कोटेचा	सदस्या
११	सौ. ज्योती सतिष संघवी	सभासद
१२	डॉ. संदीप शांतीलाल जैन	सभासद
१३	सौ. निरंजना हर्षवर्धन शहा	सदस्या
१४	श्री. नंदलाल चंपालाल मंडलेचा	सभासद
१५	श्री. निर्मलकुमार लालचंद भटेवरा	सभासद
१६	श्री. शिरीष सुशिलकुमार नाहाटा	सभासद
१७	श्री. महेंद्र मोहनलाल चोरडिया	सभासद
१८	डॉ.श्री. प्रकाश कपुरचंद कोटेचा	सभासद
१९	सौ. ललिता महेंद्र चोरडिया	सदस्या
२०	श्री. प्रशांत रमेशचंद्र नाहार	सभासद
२१	श्री. प्रशांत मोहनलाल अग्रवाल	सभासद
२२	श्री. मोहन बी. अग्रवाल	आमंत्रित सल्लागार
२३	श्री. जयंती एस. सुराणा	आमंत्रित सल्लागार

श्री सरस्वती विद्या प्रसारक मंडळ, भुसावळ.

तृप्ती बिल्डिंग, तापी नगर, भुसावळ जि. जळगांव

* कॉलेज कार्यकारीणी सभासद *

अ.क्र.	नांव	पद
१	श्रीमती पद्मा मोतीलाल कोटेचा	अध्यक्षा
२	श्री. संजय सुरेशचंद्र सुराणा	सचिव
३	श्री. राधेश्याम बिरदीचंद लाहोटी	कोषाध्यक्ष
४	श्री. नंदलाल चंपालाल मंडलेचा	सभासद
५	श्री. शिरीष सुशिलकुमार नाहाटा	सभासद
६	डॉ. संदीप शांतीलाल जैन	सभासद
७	श्री. दिपेश मोतीलाल कोटेचा	सभासद
८	सौ. ज्योती सतीष संघवी	सदस्या
९	सौ. ललिता महेंद्र चोरडिया	सदस्या
१०	श्री. जयंत चांदमल पुनमिया	सभासद
११	श्री. निरंजन रामधन शर्मा	सभासद
१२	मा.डॉ.सौ. मंगला अ. साबद्रा	प्राचार्य

* कनिष्ठ महाविद्यालय शालेय समिती *

अ.क्र.	नाव	पद
१	श्रीमती पद्मा मोतीलाल कोटेचा	चेअरमन
२	श्री. संजय सुरेशचंद्र सुराणा	सदस्य
३	श्री. प्रशांत मोहनलाल अग्रवाल	सदस्य
४	श्री. सुशील पुखराज राका	सदस्य
५	श्री. राहुल प्रकाश कोटेचा	सदस्य

दिनप्र अभिवादन!

स्व. श्रीमती पद्मबाई कपूरचंदजी कोटेचा
(स्वर्गवास दि. २५/०५/१९९५)

कुछ नही चाहिए तुम्हारा आशिष ही काफी है ।
तुम दिल में बसे रहो ये अरमान ही काफी है ॥
हम तुम्हें कभी भी भुल नहीं सकते ।
आपका हमारे लिए यह एहसान ही काफी है ॥

आमचे प्रेरणास्थान

समाज चिंतामणी, जैन रत्न

मा.आ.श्री.सुरेशदादा जैन (जळगांव)

(माजी उच्च व तंत्र शिक्षण मंत्री, महाराष्ट्र राज्य)

भावपूर्ण आदर्शजली...

स्व. मोतीभाऊ कपूरचंदजी कोटेवा

(संस्थेचे संस्थापक अध्यक्ष)

आपल्या तत्वांशी एकनिष्ठ होतात तुम्ही...

अथक प्रयत्नांनी माणसं घडविलीत तुम्ही...

सर्वांच्या हृदयावर राज्य केलेत तुम्ही...

आपुलकीचा व मायेचा आधारस्तंभ होतात तुम्ही...

शेवटच्या क्षासापर्यंत माणसं जपलीत तुम्ही...

म्हणूनच देवाला सुद्धा आवडलात तुम्ही ।

श्री सरस्वती विद्याप्रसारक मंडळ, भुसावळ
संस्था कार्यकारिणी सभासद

मा. श्रीमती पद्मा
मोतीलाल कोटेचा
अध्यक्षा

मा.श्री चैनसुख
मदनलाल संचेती
उपाध्यक्ष

मा. श्री. संजय
सुरेशचंद्र सुराणा
सचिव

मा. श्री. सुगनचंद
जवरीलाल सुराणा
मॅनेजिंग ट्रस्टी

मा. श्री. राघेश्याम
बिरदीचंदजी लाहोटी
कोषाध्यक्ष

मा. श्री. मुलचंद
गुलाबचंद लाहोटी
सदस्या

मा. सौ. अनिता
प्रियेश संघवी
सदस्या

मा. श्री. दिपेश
मोतीलाल कोटेचा
सदस्या

मा. श्री. रमेश
सिताराम शिंदे
सदस्या

मा. सौ. मोनिका
दिपेश कोटेचा
सदस्या

मा.सौ. ज्योती
सतिश संघवी
सदस्या

मा. डॉ. श्री. मंदीप शांतीलाल
जैन
सदस्या

श्री सरस्वती विद्याप्रसारक मंडळ, भुसावळ
संस्था कार्यकारिणी सभासद

मा.सौ.निरंजना
हर्षवर्धन शहा
सदस्या

मा. श्री. नंदलाल
चंपालाल मंडलेचा
सदस्य

मा.श्री. निर्मलकुमार
लालचंद भटेवरा
सदस्य

मा. श्री. शिरीष
सुशिलकुमार नाहाटा
सदस्य

मा.श्री. महेंद्र
मोहनलाल चौरेडिया
सदस्य

मा.श्री. प्रकाश
कपुरचंदजी कोटेचा
सदस्य

मा. सौ. ललिता
महेंद्र चोरडिया
सदस्या

मा.श्री. प्रशांत
रमेशचंद्र नाहार
सदस्य

मा. श्री. प्रशांत
मोहनलाल अग्रवाल
सदस्य

मा.श्री.मोहनलाल
बन्सीलाल अग्रवाल
आभक्षित सल्लागार

मा.श्री. जयंतीलाल
शांतीलाल सुराणा
आभक्षित सल्लागार

कुशल नेतृत्व

प्राचार्या डॉ. मंगला साबद्रा

प्रा.वाय.डी. देसले
उपप्राचार्य

प्रा.डॉ.व्ही.एस.पाटील
उपप्राचार्य

प्रा.डॉ.सरोज शकला
पर्यवेक्षक कनिष्ठ विभाग

श्री. अतुल जैन
प्र. कार्यालय अधीक्षक

कनिष्ठ
महाविद्यालय
प्राध्यापक वर्ग

वरिष्ठ
महाविद्यालय
प्राध्यापक वर्ग

शिक्षकेतर
कर्मचारी वर्ग

शिपाई
वर्ग

नियतकालिक
संपादक मंडळ

तुम्ही किती अंतर चालत गेलात
यापेक्षा तुम्ही कोणत्या दिशेने जात आहात
हे अधिक महत्त्वाचे आहे.
- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

अनुक्रमणिका

मराठी विभाग

अ.क्र.	लेख/कविता	विद्यार्थिनीचे नाव	पान नं.
१.	संगीताची जादू/किमया	लावण्या नरेश चत्रथ	१
२.	कितीदा	छाया नेवेस्कर	२
३.	एक सामाजिक आजार अंधश्रद्धा निर्मुलन	रामेश्वरी नारायण सोनवणे	३
४.	जीवनदायी झाड	मनाली गणेश कुलकर्णी	४
५.	आई! जन्म मला घेऊ दे !	समीक्षा कोळी	४
६.	बुद्ध	नयना गणेश भालेराव	४
७.	कविवर्य नामदेव ढसाळ	श्रद्धा भागेश्वर	५
८.	आयुष्य	नंदिनी सुरेश विसपुते	६
९.	श्री शिव छत्रपतींचे चरित्र	संजना भालचंद्र पाटील	७
१०.	पाण्याची एक्सपायरी डेट काय असते ?	अर्पिता विनोद तायडे	९
११.	खो-खो या खेळाचा इतिहास	धनश्री भोई	१०
१२.	गुंता	छाया नेवेस्कर	११
१३.	अपेक्षा	छाया नेवेस्कर	११
१४.	कीर्तन	खुशी टाक	१२
१५.	मराठी भाषेचा प्रवास	भाविका रोकडे	१४
१६.	आयुष्य	छाया नेवेस्कर	१५
१७.	आई	नयना गणेश भालेराव	१५
१८.	श्री राम मंदिराची माहिती	धनश्री बापू पाटील	१६

संगीताची जादू / किमया

लावण्या नरेश चव्थ
(तृतीय वर्ष कला)

गायन, वादन आणि नृत्य या तीनही कलांच्या संयोगास संगीत असे म्हणतात.

एकूण ६४ कलांपैकी संगीत कला ही सर्वात सर्वश्रेष्ठ कला मानली जाते. मुळात हा विषय इतका मोठा आहे. विशेषतः भारतीय संगीताच्या बाबतीत ही एखादा प्रबंध किंवा विश्वकोषच काढावा लागेल. त्यामुळे थोडक्यात लिहायचे जरी झाले तरी कोणाचे नाव वगळावे हा प्रश्न पडेल. मुळात निसर्ग हाच मोठा संगीतगुरू आहे. वाऱ्याचा आवाज, पानांची सळसळ, ढगांचा गडगडाट, विजेचा कडकडाट, समुद्राची गाज, विविध पशुपक्षांचे आवाज हे नैसर्गिक संगीत तर करोडो वर्षा आधीच तयार झालेले आहे.

त्यापासून प्रेरणा घेऊन बहुतेक मानवाने आपले जीवन संगीतमय बनविण्याचा प्रयत्न केला असावा. बहुदा एखादी धनु गुणगुणाने किंवा विविध प्रकारचे आवाज काढून खाणाखुणा करणे ही बहुदा संगीताची सुरुवात खूप वर्षांपूर्वी झाली असावी.

पुढे प्रगती झाल्यावर मानवाने विविध ग्रंथ तयार करून ते हस्तलिखितांच्या स्वरूपात जतन करून ठेवले. सामदेवापासून सुरुवात जतन करून अभ्यासपूर्ण लिहायचे झाले तरी वर्षे लोटलील हे सर्व समजून घ्यायला.

नाट्यसंगीत, भावगीत, सुगम संगीत, विविध भाषा भाषांतील आणि प्रांतातील चित्रपट संगीत आणि या सगळ्यांचा पाया असणारे शास्त्रीय संगीत यावर लिहितांना अक्षरशः आयुष्य खर्ची पडेल.

संगीताची आवड असो किंवा नसो प्रत्येकाच्या आयुष्यात संगीताला अनन्यसाधारण महत्त्व असतं व ते असायलाच हवं कारण संगीत श्रवणातून व त्याही पेक्षा स्वतः म्हटलेल्या गाण्यातून व केलेल्या वहनातून अनेक प्रकारचे फायदे शरीराला व मनाला होत असतात. संगीताचा परिणाम सर्व सजीवांवर होतो.

आवाज, इच्छा, आवड, वेळ या सर्व अडचणी बाजूला ठेवून आपल्या आरोग्यासाठी प्रत्येकानं संगीत शिकालंच पाहिजे. गाणं शिकून उद्याचा तानसेन तयार होणे न होवो पण एक निरोगी शरीर तयार होईल आणि संगीत जगातला एक उत्तम कानसेन तयार होईल हे नक्की.

संगीताचा परिणाम सर्व सजिवांवर होतो. संगीत श्रवणातून दृश्यात्मक असे अनेक परिणाम दिसून येतात. संगीत ऐकल्यावर गाई-म्हशी अधिक दूध देतात, वनस्पतींची लक्षणीय वाढ होते हे प्रयोगातून सिद्ध झालं आहे. मानवी मेंदूवरही संगीत श्रवणाचा परिणाम होतो. डावा आणि उजवा असे मानवी मेंदूचे दोन भाग असतात. त्यापैकी डाव्या भागात अधिक केंद्रे असतात. यात भाषा, गणित, सारासार विचार इत्यादी गोष्टी कार्यरत असतात, तर उजवा भाग कला, सृजनशिलता यांसारख्या गोष्टीसाठी कार्यरत असतो. सर्वसामान्यपणे माणसाचा डावा मेंदू अधिक कार्य करत असतो, परंतू मेंदूचे दोन्ही भाग कार्यरत असणे महत्त्वाचं असतं. शरीराच्या तंदुरस्तीसाठी अनेक प्रयत्न केले जातात. परंतू मेंदूच्या तंदुरस्तीसाठी क्वचितच प्रयत्न केले जातात. कुठल्याही कलेमुळे उजव्या मेंदूची कमी-अधिक केंद्रे जागृत होत असतात. संगीतामधून उजव्या मेंदूची सर्वात जास्त म्हणजेच तब्बल १७ केंद्रे जागृत होत असतात. आणि म्हणूनच संगीताची आवड असो वा नसो आवाज चांगला असो वा नसो, प्रत्येकानं संगीताचा आस्वाद घेणं हे मेंदूच्या दृष्टीनं फायद्याचं असतं. मेंदूच्या विकासासाठी संगीतापेक्षा प्रभावी माध्यम अस्तित्वात नाही. आजच्या धकाधकीच्या आयुष्यात प्रत्येक सामान्य माणसाला नाविष्यपूर्णतेची, सकारात्मकतेची गरज आहे. संगीतातून मानसिक आरोग्य सुधारत आणि परिणामी शारीरिक तब्बेतही चांगली राहते. उदा. शास्त्रीय संगीत केवळ मनोरंजनासाठी नाही तर त्याचा संबंध मानवी मनाशी

कोणाकडून कशाचीही अपेक्षा न करणारा माणूस सदैव सुखी असतो.

आहे. संगीतातील ताल, श्रुती, विविध राग यांचा वेळेनुसार आणि रूग्णाच्या मानसिक स्थितीनुसार उपयोग केला, तर मानसिक आजार बरे होतात आणि मन प्रसन्न राहते. प्रसिद्ध बासरी वादक सचिन जगताप यांनी संगीत चिकित्सा यामध्ये संशोधन करून विविध व्याधींचे सुमारे ४३७ रूग्ण बरे केले आहेत.

भारतीय शास्त्रीय संगीतात विविध प्रकारचे राग आहेत या रागांना श्रुतींमध्ये बसवले जाते. त्याला एक प्रकारचा रिदम असतो. यातील आलाप, तान हे आपल्या मानसिक अवस्थेशी निगडित आहेत. यावर विविध तज्ञांनी अभ्यास करून संगीत चिकित्सा ही उपचार पद्धती विकसित केली आहे.

मनाच्या प्रसन्नतेसाठी शास्त्रीय संगीत उपयोगी ठरते. सकाळी हायफ्रि क्वेन्सीची गाणी ऐकू नयेत. मध्य आणि मंद सप्तकातील भूपाळी ऐकावी. ध्यान साधना करतांना तानपूरा ऐकावा. त्यामुळे मनाची एकाग्रता वाढते. रात्री झोपतांना खर्ज किंवा मध्य सप्तकातील संगीत ऐकावे. बासरी, संतूर, जलतरंग यांचे वादन ऐकावे.

आजार आणि संगीत :-

नैराश्य : नैराश्याचे कारण काय हे शोधून रूग्णाचे वय, मानसिकता लक्षात घेऊन रागाची निवड केली जाते. सर्वसाधारणपणे ऑडव जातीतील रागातील संगीत ऐकण्यासाठी देतात. यामध्ये राग हंसध्वनी, दुर्गा, भूप या रागातील गाणी, वादन रूग्णांना नैराश्या पासून बाहेर आणण्यास मदत होते. त्याचप्रमाणे राग बागेश्री तणावमुक्तीसाठी उपयुक्त ठरतो. राग त्रोडी डोकेदुखी, रिलॅक्सेशन, मधुमेह, हायब्लडप्रेसर यासाठी उपयुक्त ठरतो. राग भैरवी सायनस, ऑलर्जी, स्कीन डिसेजेस, टीबी, कॅन्सर यासाठी उपयुक्त ठरतो. राग भीमप्लासी एकाग्रता असे अनेक राग आहेत की ते प्रत्येक आजारावर औषध आहे. संगीत हे मानवी जीवनाचा एक अविभाज्य भाग आहे त्याचा उपयोग आपण केलाच पाहिजे आणि रोज संगीत ऐकलं पाहिजे.

***

कितीदा ;

- छाया नेवेस्कर

कितीदा ;

एकटक त्या फिरणाऱ्या पंख्याकडे बघत बसायचं...

कितीदा ;

विश्वास तुटल्यावर देखील पुन्हा

ऐकदा विश्वास ठेवायचा...

कितीदा ;

नको त्या माणसांच मनावर घेवून स्वतःला

त्रास करून घ्यायचा...

कितीदा ;

कोरडे असलेले सुरेख डोळे अश्रुनी चिंब भिजवायचे...

कितीदा ;

येत असलेल्या अपयशाचा ढीग साठवत रहायचा...

कितीदा ;

चार चौघात होत असलेल्या अपमान सहन करायचा...

कितीदा ;

स्वतःला परिस्थिती नुसार वारंवार बदलायचं...

कितीदा आयुष्यात खरं खोट स्वतःला सावरायचं ...

कितीदा ;

वेड्यासारखं फक्त अंनं

फक्त एकटचं एकट्यात बोलत राहायचं...

प्रत्येक वेळी डोक्याचा भुगा होईपर्यंत

विचारांच जाळ विणायचं...

सोडून गेलेल्या माणसांच्या आठवणीत रडायचं...

कितीदा ;

नातं टिकवण्यासाठी आपल्याच माणसांना

अडवायचं...

कितीदा ;

स्वतःचं हृदय तोडून स्वतःच्याच

अपेक्षांचा अपेक्षा भंग करायच्या

कितीदा ; नव्याने पुन्हा जगायचे..!

कितीदा.. ?

***

एक सामाजिक आजार अंधश्रद्धा निर्मुलन

शरेश्वरी नाशयण सोनवणे (द्वितीय वर्ष कला)

मी स्टार न्यूजवर गुन्हेगार व गुन्ह्यांविषयी सनसनी हा कार्यक्रम पाहत होती. त्यामध्ये शेकडो तांत्रिक-मांत्रिकांनी, बुवा लोकांना समाजात कशाप्रकारे लोकांना फसवण्याचा उद्योग मांडला आहे. याचे वास्तव दर्शन व चित्रण पाहायला मिळाले. अनेक बुवा लोक वृत्तपत्राच्या माध्यमातून जाहिराती देऊन दिवसाढवळ्या लोकांची आर्थिक लूट करतात हे त्या वाहिनीने सर्वासमोर आणून त्यांचा भांडाफोड केला आहे. अशा वेळी मला तुकाराम महाराजांच अंभंग आठवला

ऐसे कैसे झाले भोंदू, कर्म करुनि म्हणतात साधू ।
अंगा लावूनिया राख, डोळे झाकूनि करतात पाप ॥

बुवा, बाबा, मांत्रिक, तांत्रिक या विविध या विविध विशेष नावाने ओळखली जातात. भामटे अशिक्षितांसोबत सुशिक्षितांना ही फसवतात. अनेक निष्पाप लोक, असाह्य स्त्रीया इच्छेने पछाडलेले व्यक्ति या बुवा-बाबांच्या जाळ्यात सापडतात व त्यांनी दिलेला अंगारा-धुपारा, दोरे, ताईत, गंडे, गृहदशा, खडे मोठ्या खुशीने व आनंदाने घालतात. पण त्या बदलत्या मोठ्या प्रमाणावर पैसा उसळण्याचा धंदा बुवा बाबा करतात. हा पैसा देणगीच्या स्वरूपात गोळा केला जातो. त्यातून आश्रम, मठची निर्मिती करण्यात येते आणि त्यामूळे बुवा-बाबा प्रसिद्धिस येतो आणि त्यांच्याकडे समस्याग्रस्त लोकांची रांग सदैव आपणांस पहायला मिळते. कोणी पुत्रप्राप्तीसाठी, असाध्य रोग बरे होण्यासाठी, जीवनातील संकटे दूर करण्यासाठी, संसारातील कटकटी मिटवण्यासाठी, झटपट श्रीमंत होण्यासाठी अज्ञानी-अडाणी लोकांसारखेच उच्च शिक्षितही आपली सद्‌विवेकबुद्धी हारवून जातात व बुवा-बाबांच्या जाळ्यात नकळतपणे अडकतात. या बुवाबाजीमुळे लहान मुलांच्या हत्या, नरबळी, पशुबळी यासारख्या गोष्टी घडतात व गुन्हेगारी वृत्ती उफाळून येते. चमत्कार आपल्या सामर्थ्याचा, आपल्या

चेल्याचपाटकांचा गाजावाजा करून घेणे हा तांत्रिक-मांत्रिक, बुवा-बाबांचा नित्याचा उद्योग बनला आहे. भोळे-भाबडे व अज्ञानी व अज्ञानी शुद्र अशा बुवा बाबांच्या भजनी लागतात. त्यांचे चरणतीर्थ पिण्यात धनधान्य मानतात. कायद्याद्वारे अशा बुवाबाजीला आळा घालण्यासाठी अनेक प्रभावी तरतूदी असतात. काही कायद्याचे रक्षक राज्यकर्तेच अशा बुवाबाबांचे रक्षक बनवण्यातच धन्यता मानतात. त्यातील काही विज्ञानानिष्ठ राज्यकर्ते याला अपवाद असतात.

अशा ढोंगी, पोटभरू साधू, बुवा-बाबांवर अनेक संत, समाजसुधारकांनी नेहमीच टीका केली आहे. शतपत्रे लिहिणाऱ्या लोकहितवादी गोपाळ हरि देशमुख म्हणतात कपाळी शेंदराचे पट्टे लावून तांत्रिक लोक भोळ्या लोकांस आपल्या कपटजालात अडकवण्याची वाट पाहत आहेत. अवधूत, सिद्ध, योगी आपल्या तपस्येचे देव्हारे माजवून अंगारा देण्याकरिता आपल्या मठातून बसले आहेत. किमयागार, जादुगार, मूठ मारणारे यांच्या टोळ्या ठिकठिकाणी भेटतात. रोग दूर करणारे, पुत्रकामेच्छा तृप्त करणारे साधू संत आढळतात. गुरुपदेश करणारे, स्वर्गमार्ग दाखविणारे हे सर्व लोक आपल्याला लुबाडण्यास निर्माण झालेले आहेत. हे लक्षात घेवून मोठ्या सावधगिरीने व धूर्ततेने आपला बचाव आपण केला पाहिजे. यापुढे जाऊन चारचौघांप्रमाणे कान, नाक, डोळे, जिव्हादि अवयव लाभलेले हे धूर्त गुरु महाराज त्या अवयवांचा वापर मात्र विचित्र व विक्षिप्त पद्धतीने करतात. यावर महात्मा फुले आक्षेप करतात.

बुवा-बाबांचे जाळे मोठ-मोठ्या शहरांपासून ग्रामीण भागापर्यंत पाहोचले आहे. काही बुवा बाबा आपला स्वार्थ साधल्यानंतर अचानक एका रात्रीतून ते आपल्या फसव्या धंद्याचे ठिकाण बदलतात. महाराष्ट्र सरकार अंधश्रद्धा निर्मुलन कायदा आणत आहे. त्याची योग्य तऱ्हेने अंमलबजावणी झाली तर निश्चितपणे

नात्यातून काळजी वजा झाल्यावर, मागे कोरडी उरतात ती कर्तव्ये.

काही प्रमाणात बुवा-बाजीला आळा बसेल. पण त्यात अनेक सामाजिक संस्थांनी लोकांना विज्ञाननिष्ठ बनविण्यासाठी त्यांच्यामध्ये जागृती निर्माण करण्यासाठी प्रयत्न करायला हवेत. यामध्ये महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन चे कार्य स्पृहनीय व प्रशंसनीयच

म्हणावे लागेल. परंतू या बुवा बाजीपासुन दूर राहण्याचा प्रयत्न सर्वांनी व्यक्तिशः करायला हवा. म्हणुन सर्वांनी लक्षात ठेवावे - मानवसेवा हीच खरी ईश्वरसेवा.

***

जीवनदायी झाड

- मनाली गणेश कुलकर्णी

नको रे मारू मला

नका रे तोडू

बसतात कु-हाडीचे फटके

ये कळवळून रडू ॥१॥

फुले, पाने, लाकुड, फळे

सगळे देतो तुम्हाला

पण तरी कारे तुम्ही कापून

टाकतात आम्हाला ॥२॥

चोहीकडे पांघरायचो आम्ही

आमचा हिरवागार शेला

पण आता मात्र सकल

काळ तो गेला ॥३॥

जरी परख्यांनी आमच्या ठंडाप्याची

घेतली आहे रे जागा

प्राणवायुची निर्मिती तरी

कोण करतं ते सांगा ॥४॥

निसर्गाच्या आव्हानांना व्हा

आता तरी सावधान

झाडे खरे जीवनदाते

आठवा हे विधान ॥५॥

भुईसपाट नका रे तुम्ही

करू आम्हाला

ही एकच विनवणी आमची

विचार करून नक्की सांगा

काय बरं इच्छा तुमची ॥६॥

***

आई! जन्म मला घेऊ दे!

- समीक्षा कोळी

तू जसे पाहिले जग मला देखील पाहू दे

सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे !

परमेश्वर प्रत्येकाच्या घरी जाऊ शकत नाही

त्याच्या जागी तू आहेस कसे तुला कळत नाही

सोनेरी या आयुष्यामध्ये उंच भरारी घेऊ दे

सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे !

हुंडा लागतो मोठा म्हणून त्रास माझा वाटतो का?

झरा तुमच्या मायेचा असा म्हणून आटतो का?

म्हातारपणी आई तुमचा सहारा मला होऊ दे

सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे !

तू बहिण, तू कन्या, तू एक स्त्री आहे

काल जिथे तू होती आज ति मी आहे

तू विणले धागे नात्याचे जसे मला विणू दे

सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे !

पहा मग फिरूनी मी पुन्हा नाही येणार

भाग्य कन्यादानाचे आई तुला नाही येणार

डोळे येता भरून तुमचे पदर मला होऊ दे

सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे !

अखेरच्या क्षणाला तुझ्या कुशीत मला निजु दे

सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे !

***

बुद्ध

-नयना गणेश भालेराव (एम.कॉम.१)

जगाला दिला दुःख मुक्तीचा मार्ग

झाला सान्यांचा मार्गदाता,

तुझ्याच मार्गावर चालूनी

आम्ही होऊ आमचे भाग्यविधाता

कविवर्य नामदेव ढसाळ

श्रद्धा भागेश्वर
(तृतीय वर्ष कला)

नामदेव ढसाळ यांचा जन्म १५ फेब्रुवारी, १९४९ रोजी पुण्याजवळ 'पूर' या छोट्या गावी झाला. त्यांच्या आईचं गाव कनेरसर. हे दोन्ही गाव नदीच्या दोन्ही तीरावर आहेत. पुण्यापासून ४० किमी अंतरावर ढसाळ लहानपणीच वडिलांसोबत मुंबईत आले. इथल्या गोलपिठात त्यांनी वास्तव्य केले. त्यांचे वडिल खाटीक खान्यात खाटीक म्हणून काम करत. ढसाळचं पाचवी पासूनचं शिक्षण मुंबईतच झालं. दहावीनंतर त्यांनी शिक्षणाला रामराम ठोकला. सुरवातीच्या काळात ढसाळानी टॅक्सी ड्रायव्हर म्हणून काम केलं, वेश्यावस्तीतही काम केलं. याच काळात चळवळीकडे ते वळले.

१७-१८ व्या वर्षापासूनच ढसाळानी कविता लिहायला सुरुवात केली. टॅक्सी ड्रायव्हर असतांना ढसाळ एकदा एका कविसंमेलनात गेले होते. ते साल होतं १९७० तेव्हा ढसाळ २१ वर्षाचे होते. मुंबईत ललित लेखक व कवि अनंत काणेकर यांच्या अध्यक्षतेखाली काव्यसंमेलन सुरु होतं. त्यात अनेक मान्यवर कवी सहभागी झालेले होते. संमेलन रंगात आलेलं, तेवढ्यात प्रेक्षकांतून एक चिट्ठी व्यासपीठावर गेली. ती ढसाळानी पाठवली होती. म्हटलं होतं - 'मलाही कविता वाचायचीच' हा गबाळा मुलगा काय कविता वाचणार, असं वाटून संयोजकांनी 'वेळ थोडा उरलाय, अजून काही निमंत्रित कवी बाकी आहेत', असे आढेवेढे घेतले. पण श्रोत्यांनी 'त्याला वाचू द्या' असं सांगितल्यावर संयोजकांना नाईलाजाने परवानगी द्यावी लागली. मात्र ढसाळच्या कविता ऐकून सगळे अवाक झाले. नंतर ग. दि. माडगूळकर म्हणाले आता रसाळ नामदेवांचा (संत नामदेव) काळ संपून ढसाळ नामदेवांचा काळ सुरु झाला.

विद्रोहाच्या प्रखर व तीव्र स्वर असलेल्या त्यांच्या कवितेनं सर्व साहित्य-जगताचं लक्ष वेधून

घेतलं. 'गोलपिठा' (१९७२) या त्यांच्या पहिल्या कविता संग्रहाला अभूतपूर्व प्रतिसाद लाभला. मुंबईचं अधोविश्व आणि दलित समाजाच्या व्यथा-वेदना त्यांनी अतिशय रांगड्या, जोशपूर्ण आणि कळकळीनं आपल्या कवितेतून मांडल्या. गोलपिठातल्या सगळ्याच कवितांनी आणि त्यातील धगधगीत वास्तवानं मराठी साहित्याला आणि मराठी समाजाला हलवून सोडलं. 'मंदाकिनी पाटील' ही त्यातील अशीच एका वेश्येची कहाणी सांगणारी दाहक कविता. गोलपिठाला विजय तेंडूलकरांनी प्रस्तावना लिहिली आहे. (त्या वेळी ढसाळ तेंडूलकरांनी सर म्हणत, पण नंतर त्यांचे संबंध तणावपूर्ण झाले. तेंडूलकरांची कन्यादान, कमला ही नाटकं दलितविरोधी, त्यांची मानहानी करणारी आहेत, असं वाटून ढसाळ त्यांचे विरोधक बनले. त्यांचा तो राग तेंडूलकरांच्या निधनापर्यंत कायम राहिला.) ढसाळानी आंधळे शतक या पुस्तकात एके ठिकाणी म्हटलंय की, जगातला सर्वात जुना व्यवसाय हा वेश्याव्यवसाय समजला जातो. देहविक्री करून चरितार्थ चालवणं हे पाश्चात्यांत प्राचीन काळी गलिच्छ मानलं जात नव्हतं. मुंबईतल्या प्रतिष्ठित वेश्याव्यवसाय १७ व्या शतकातच सुरु झाला असं मानलं जातं.

मुंबईतला रेड लाईट एरिया म्हणजे कामाठीपूरा, फोरस रोड, पूर्वीचा फॉकलंड रोड, गोलपिठा, जमना मॅन्शन, ग्रांट रोड पूल... या एरियातील प्रत्येक गोष्टीविषयी ढसाळाना तपशीलवार माहिती होती. आंधळे शतक मध्ये त्यांनी लिहिलंय, प्रत्येक मालकिणीच्या मागे माफिया असतो. कामाठीपुऱ्यात अशा १६ टोळ्या आणि १०० मनीलेंडर्स आहेत. रेड लाईट एरियावर नियंत्रण ठेवणारी व्हिजिलन्स ब्रँच देहापासून दिडकीपर्यंत सर्व प्रकारचे हप्ते राजरोस उकळत असते. ते पोलीस अधिकाऱ्यापासून उच्चाधिकाऱ्यापर्यंत जातात. ढसाळचं पिला हाऊस शी जवळचं नातं होतं. त्यांची

आरसा हा सर्वोत्तम मित्र आहे. कारण जेव्हा आपण रडतो तेव्हा तो कधीही हसत नाही.

पिला हाऊसचा मृत्यू नावाची कविता आहे. त्यावर त्यांनी लेखही लिहिलेत. कामाठीपुरा, संत फॉकलंड रोड, भेंडी-बाजार या काही कविताही अशाच.

मल्लिका अमरशेख यांच्याबरोबरचं नामदेव ढसाळ यांचं आयुष्यही बरंचसं वादळी राहिलं. १९८० च्या दशकात काही काळ ते वेगळेही राहिले आहेत. महिलाताईंना मला उद्ध्वस्त व्हायचंय या आत्मचरित्रात त्यांच्या आयुष्याविषयी फार उघडपणे लिहिलयं. मात्र त्यांचा मुलगा आशुतोषनं त्यांना पुन्हा एकत्र आणलं.

डिसेंबर १९८० मध्ये ढसाळ आजारी पडले. जानेवारी १९८१ मध्ये त्यांना मायस्थेनिया ग्रेविस हा आजार असल्याचं निष्पन्न झालं. त्यानंतर गेली ३०-३२ वर्षे ते या आजाराशी लढत होते. पण या काळातही त्यांनी तेवढ्याच जोमानं कवितालेखन केलं.

ढसाळ यांचे आतापर्यंत गोलपिठा, मूर्ख म्हातान्याने डोंगर हलविले, आमच्या इतिहासातील एक अपरिहार्य पात्र : प्रियदर्शिनी, तुही यत्ता कंची तुही यत्ता, खेळ, गांडू बगिा, या सत्तेत जीव रमत नाही, मी मारले सूर्याच्या रथाचे सात घोडे आणि निर्वाणा अगोदरची पीडा असे नऊ स्वतंत्र कवितासंग्रह; तुझे बोट धरुनी चाललो आहे. मी, मी भयंकराच्या दरवाजात उभा आहे आणि चिंध्यांची देवी आणि इतर कविता असे तीन निवडक कवितांचे संग्रह मिळून एकंदर बारा संग्रह प्रकाशित झाले आहे. हाडकी हाडवळा आणि निगेटिव्ह

स्पेस दोन कादंबऱ्या आणि आंधळे शतक, आंबेडकरी चळवळ आणि सोशालिस्ट कम्युनिस्ट, सर्व काही समष्टीसाठी-भाग १ व २, बुद्ध धर्म आणि शेष प्रश्न आणि दलित पॅथर-एक संघर्ष हे पाच लेखसंग्रहही त्यांच्या नावावर आहे.

ढसाळांचा स्वतंत्र म्हणावा असा शेवटचा संग्रह म्हणजे निर्वाणा अगोदरची पीडा या संग्रहातील ढसाळांची कविता ही विद्रोहाची नसून ती समष्टीच्या सनातन दुःखाविषयी बोलणारी आहे. व्यक्तिगत व सामाजिक विद्रोहापासून समष्टीच्या दुःखापर्यंत झालेला ढसाळ यांच्या कवितेचा प्रवास या संग्रहातील कवितांमध्ये दिसतो. त्याचबरोबर चिंध्यांची देवी आणि इतर कविता या निवडक संग्रहातील कविताही ढसाळांच्या रूढ प्रतिमेपेक्षा वेगळी आहे. या संग्रहात त्यांच्या गोलपिठा ते निर्वाणी अगोदरची पीडा या नऊ संग्रहातील स्त्रीविषयक कवितांचा समावेश आहे. या कवितांची जातकुळी वेगळी आहे. त्यातील संवेदनशिलता वेगळी आहे. अशी संवेदनशिलता केवळ दलित असण्यातून येत नाही, तर अनुभवांच्या, विचारांच्या, घडले पणातून येते, आत्मिक, भावनिक, वैचारिक संघर्षातून येते. एरवी एळाद्या धारदार शस्त्रासारखी कापत जाणारी ढसाळांची कविता प्रसंगी किती मृदु, मुलायम, कारुण्याने भरलेली आहे, हे हा संग्रह वाचतांना जाणवलं.

***

आयुष्य

-नंदिनी सुरेश विसपुते (तृतीय वर्ष कला)

आयुष्याच्या चित्रपटाला वन्स मोर नाही.

हव्या-हव्याश्या वाटणाऱ्या क्षणाला डाऊनलोड करता येत नाही.

नको नकोश्या वाटणाऱ्या क्षणाला डिलीटही करता येत नाही.

हा रोजचा तोच तो असणारा रियालीटी शो नाही

भर भरून जीवन जगा सगळ्यांशी प्रेमाने वागा

कारण... हा चित्रपट पुन्हा लागणार नाही.

काही वादळे विचलित करण्यासाठी न्हवे तर वाट मोकळी करण्यासाठी येत असतात.

श्री शिव छत्रपतींचे चरित्र

संजना भालचंद्र याटील
(द्वितीय वर्ष विज्ञान)

पुस्तक परिक्षण

पुस्तकाचे नांव	: श्री शिव छत्रपतींचे चरित्र
लेखक	: प्रा. दत्ता भगत
प्रकाशक	: अरुण पारगावकर प्रतिमा प्रकाशन १३६२ सदाशिव पेठ, औदुंबर
अपार्टमेंटस, नवा विष्णु मंदिर	
चौक, पुणे ४११ ०३०	
मुद्रक	: लताली प्रिंटर्स २२ बुधवार पेठ, पुणे ४११ ००२
मुखपृष्ठ	: रमेश भारताल
पृष्ठे	: २२६
किंमत	: रु. १५०/-

परिक्षणासाठी मुद्दे :

१. पुस्तकाचे मुखपृष्ठ व मलपृष्ठ
२. लेखकाचा परिचय
३. पुस्तक परिक्षणाबाबत चर्चा

१. पुस्तकाचे मुखपृष्ठ व मलपृष्ठ

प्रा. दत्ता भगत लिखित श्री शिव छत्रपतींचे चरित्र या पुस्तकाचे मुखपृष्ठ यासंदर्भात समीक्षा करतांना कितीतरी वेगवेगळे पैलू नजरसमारून जातात. किंबहुना येणाऱ्या प्रत्येक विषयाची सांगड घातल्या शिवाय मुखपृष्ठाचे विश्लेषण करता येत नाही.

अरुण पारगावकर प्रकाशकाची २३ जुलै २००१ च्या आवृत्तीचे पुस्तक परीक्षण करतांना सर्वात आधी हृदयाला भिडते ती म्हणजे श्रीमंती योगी श्री छत्रपती शिवाजी महाराजांची प्रतिमा, ती मुखपृष्ठावरील प्रतिमा इ.स. १६८०-१६८७ या कालावधीतील असून ती प्रतिमा लंडनच्या ब्रिटीश संग्रहालयातील आहे.

पांढरे वस्त्र परिधान केलेले असून गळ्यामध्ये कवळ्यांची माळ घातली आहे व हातात तलवार आहे. श्री छत्रपती महाराजांच्या प्रतिमेतून पराक्रमाची, साहसीकेची छटा निर्माण झालेली दिसते. महाराजांची प्रतिमा म्हणजे जणू एक प्रेरणाच आहे. ज्यावेळी वाटतं सगळं संपल त्यावेळी महाराजांची प्रतिमा बघितल्यावर एक नवीन उमेद, प्रेरणा, आशा निर्माण होते.

पुस्तकाच्या मलपृष्ठावर डॉ. नागनाथ कोत्तापल्ले यांनी त्यांचे मत मांडले आहे. त्यांनी कृष्णाजी अनंत सभासद यांचे श्री शिवप्रभुचरित्रात या पुस्तकाचे वर्णन केले आहे आणि हा महत्त्वाचा ग्रंथ सुप्रसिद्ध नाटक कलाकार प्रा. दत्ता भगत यांनी संपादिला आहे ते म्हणतात की ग्रंथ संपादित कसा करावा याचे हे संपादन म्हणजे उदाहरण आहे असे त्यांनी त्यांचे मत व्यक्त केले आहे. अत्यंत सुंदर असे वैविध्यपूर्ण महत्त्व मलपृष्ठावर दिलेले आहे.

२. लेखकाचा परिचय

प्रा. दत्ता गणपतराव भगत यांचा जन्म १३ जून १९४५ वाघी, ता.जि. नांदेड येथे झाला. त्यांच्या आईचे नांव जळूबाई मानेजी मोरे व वडिलांचे नांव गणपतराव भगत असे होते. त्यांचे शिक्षण श्री शारदाभवन हायस्कूल नांदेड येथे झाला. व औरंगाबादच्या मराठवाडा विद्यापीठातून बहस्थ बी.ए. तर पीपल्स कॉलेज नांदेड येथून पदव्युत्तर शिक्षण त्यांनी पूर्ण केले. माध्यमिक शिक्षक म्हणून त्यांनी अध्यापनाला सुरुवात केली. श्री शारदाभवन हायस्कूल, नांदेड व पीपल्स कॉलेज नांदेड येथे त्यांनी शिक्षण म्हणून प्रारंभी सेवाकार्य केले. महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक धोरण समितीचे उपाध्यक्ष आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर चरित्र साधने समितीचे सदस्य, सचिव म्हणून त्यांनी केलेले कार्य महत्त्वपूर्ण ठरले आहे. दत्तात्रय गणपतराव भगत महाराष्ट्रातील ख्यातनाम विचारवंत, वक्ते,

नाटककार, समीक्षक आणि समाजसुधारक महात्मा फुले व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारकार्याचे व्यासंगी अभ्यासक परिवर्तनवादी चळवळीचे भाष्यकार कथा, ललितनिबंध, वैचारिक लेखन आणि संपादक म्हणूनही त्यांनी कार्य केले आहे.

महाराष्ट्र राज्य शासनाचे पाच लेखन पुरस्कारासह आदर्श शिक्षक आणि दलितमित्र पुरस्कार त्यांना प्राप्त आहेत. महाराष्ट्र फाऊंडेशन या अमेरिका स्थित सन्मानानेही त्यांना गौरविण्यात आले आहे. २००६ साली नांदेड येथे झालेल्या ८६ व्या अखिल भारतीय मराठी नाट्य संमेलनाचे अध्यक्षपद त्यांनी भूषविले आहे.

३. पुस्तक परिक्षणाबाबत चर्चा :

स्वराज्याच्या स्थापनेचे स्वप्न आणि ते साकार करण्यासाठी राजांनी घेतलेले श्रम आणि त्यांनी दिलेला लढा यांचे सम्पूर्ण वर्णन या पुस्तकात आपणांस वाचण्यास मिळेल.

लेखक आपल्याला त्या काळात घेऊन जातात. अगदी प्रत्येक प्रसंगात जिजाऊ माँ साहेबांचे पुण्यात पहिले पाऊल, जहागिरदारी उभी करण्यासाठी चाललेली धडपड, दादोजी कोंडके यांची साथ त्यांची शिकवण, महाराजांचे लहाणपणाचे खेळ किंवा रायरेश्वराची शपथ.

भाषाशैली/शब्दसौंदर्य : दत्ता भगत यांनी अतिशय सुंदर व रचनात्मक पद्धतीचा वापर केलेला एक दैवी तन्मयतेनं घडलेल्या हृदयस्पर्शी घटनांचा संदर्भ मिळतो. तसेच एक दैवी तन्मयतेनं भाषालेखन व्हावं तो सौंदर्य अनुभव मिळतो. श्री शिव छत्रपतींचे चरित्र त्यांच्या सोबत घडलेल्या हृदयस्पर्शी घटनांचा प्रसंग डोळ्यासमोर अवतरल्याचा भास होतो. प्रत्येक शब्द अर्थपूर्ण हेतूने वापरण्यात आलेले दिसून येतात.

विचार सौंदर्य : हे चरित्र आहे एका विश्वात्मक झालेल्या देवमाणसाचे ! म्हणजेच अखंड भारताचे प्रेरणास्थान श्रीमंत योगी श्री छत्रपती शिवाजी महाराजांचे हे चरित्र ! श्रीमंत राजाराम महाराज यांच्या

आज्ञेप्रमाणे सदर चरित्र लिहित असल्याचा उल्लेख या पहिल्याच परिच्छेदात येतो. संभाजीराजे यांच्या मृत्युसमयी राजारामांचे वय एकोणीस वर्षांचे होते. छत्रपतीपदावर आरोहण होताच इ.स.१६८९ मध्ये मोगलांच्या आक्रमणापासून बचाव करण्यासाठी राजाराम महाराजांनी जिजीला आश्रयाला जावे लागले. पुढे २ ते ३ वर्षे या मोगलांच्या सैन्याविरुद्ध मराठे लढत होते. याच सुमारास इ.स.१६९४ मध्ये केव्हातरी राजाराम महाराजांनी आपले विश्वासू सेवक कृष्णाजी अनंत सभासद यांना शिवछत्रपतींच्या चरित्र लेखनाची आज्ञा केली. संदर्भासाठी पुरेशी सामग्री नव्हती. अशाही परिस्थितीत अनुभवी कृष्णाजी अनंत सभासदाने केवळ स्मरणाच्या जोरावर ही बखर लिहून काढली.

चरित्रात्मक माहिती देण्यासाठी बखरकार शिवाजी महाराजांचे आजोबा मालोजी राजे यांच्यापासून आरंभ होतो. पुण्यकार्य केल्याशिवाय आणि देवाची कृपा झाल्याशिवाय एखाद्या वंशात इतके थोर पुरुष जन्माला येत नसतात अशी त्या काळातील श्रद्धा आहे. ह्या श्रद्धेची सुसंगत अशी चरित्रात्मक मांडणी या पुस्तकात दिसते.

शिवाजी महाराजांचा जन्म, शाहजी राजे यांना आदिलशाही वजीराचे पद मिळणे आणि वयाच्या बाराव्या वर्षी शिवाजी महाराजांची सन्मानपूर्वक पुणे येथे जहागिरीच्या व्यवस्थापनासाठी रवानगी करणे अशा चाळीस-पन्नास वर्षातील अनेक घटना या पुस्तकात दिलेल्या आहेत.

एके का गडाची व्यवस्था लावतांना फंदफितुरी होऊ नये म्हणून शिवाजी राजे यांनी गडाची व्यवस्था किती काळजीपूर्वक केली होती हे देखील या पुस्तकावरून लक्षात येते. सैन्यप्रमुख निराळा आणि सैन्यासाठी लागणाऱ्या दारुगोळाचा हिशोब ठेवणारा निराळा. सरनीसपदी ब्राम्हण तर कारखानीस पदी परभू जातीचा आणि हवालदार मराठा शिवाय सरनीस, कारखानीस आणि हवालदार यांचा दर्जा सारखा. यामुळे लष्कर व्यवस्थेत जातींचा आणि पदांचा परस्कारावर धाक अशी बांधणी शिवाजी राजे करतात.

त्यामुळे गडावर सहजासहजी फितुरी होऊ शकत नव्हती.

पहिला जिंकलेला किल्ला, पन्हाळ्याचा वेढा फोडून विशाल गडावर जातांना, आग्रयाहून सुटका होतांना हे प्रसंग वाचतांना आपण त्यांच्याबरोबर असल्याचा भास होत राहतो. स्वराज्याच्या स्थापनेचे स्वप्न आणि ते साकार करण्यासाठी राजांनी आणि मावळ्यांनी घेतलेले श्रम आणि त्यांनी दिलेला लढा यांचे संपूर्ण वर्णन यामध्ये आपणांस वाचायला मिळेल. मिर्झा राजांबरोबर झालेला तह, त्यावेळी स्वनिर्मिती स्वराज्य तोडून देतांना तो अपमान पचवतांना खालेले राजे आणि त्यांना उभारी देणाऱ्या आऊसाहेब.

राज्याभिषेकाचा प्रसंग तर इतका जिवंत रेखाटला आहे तो प्रसंग आपल्या डोळ्यासमोर जिवंत उभा ठाकतो. असं वाटतं आपण ही कोणत्या तरी कोपऱ्यात उभे राहून तो सोहळा अनुभवतो. हा प्रसंग वाचतांना तुमच्या कल्पनेनं रंगवलेला प्रसंग तुमच्या डोळ्याचे पारणे फेडणारा असेल ऐवढा मात्र नक्कीच. शेवटच्या काळात महाराजांचा स्वतःशी होणारा संवाद लेखकांनी इतका अप्रतिम रंगवला आहे की तो संवाद वाचतांना जो कोणी वाचक वाचेल त्याच मन अस्वस्थ होईल डोळे पानावतील. या लेखनात एकच जाणवले ते म्हणजे छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्यावर असलेली आपली निस्सीम भक्ती आणि निष्ठा.

पाण्याची Expiry Date काय असते?

– कु. अर्पिता विनोद तायडे (प्रथमवर्ष कला)

जिथे रोज नळाला पाणी येते तिथे पाणी रोज शिळे होते

आणि ओतून दिले जाते म्हणजे Expiry Date 1 दिवसाची

जिथे दिवसाआड पाणी येते तिथे पाणी दिवसाआड Expiry होते आणि ओतून दिले जाते .

जिथे आठ दिवसांनी पाणी येते तिथे ते आठ दिवसांनी Expiry होते.

लग्न कार्यात पुढची बिस्लरी समोर आली की,

हातातील पाण्याची अर्धी असलेली बाटली Expiry होते आणि फेकून दिली जाते.

वाळवंटात प्रवास करतांना जोपर्यंत पाणी दिसत नाही तो पर्यंत जवळचे पाणी चालते.

धरणातील पाणी पुढच्या पावसाळ्यापर्यंत चालून जाते.

जर दुष्काळ परिस्थिती आली तर दोन तीन वर्षे चालते.

जिथे ५० फूट बोरवेल मधुन पाणी काढले जाते तिथे ते जमिनीखाली शेकडो वर्षे जुने असते

म्हणजे शेकडो वर्षे झालेले पाणी पिण्यास चालते – Expiry Date शेकडो वर्षे.

जिथे पाणी ४०० ते ५०० फुटावर पाणी बोरवेल खोदून काढले जातात

तिथे ते हजारो वर्षा पूर्वी भूभागात साठलेले असते तरीही ते चालते.

एकूण पाण्याची Expiry ही आपल्या कमकुवत बुद्धीमत्तेवर ठरवली जाते.

पाणी जपून वापरा, नाहीतर आपले विचारच आपला घात करतील.

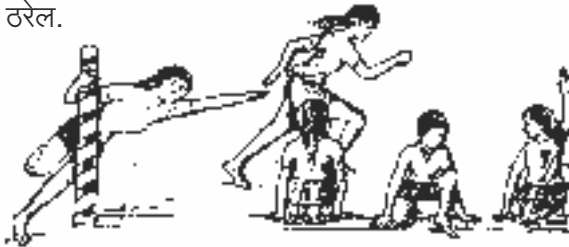
जल है तो कल है ।

खो-खो या खेळाचा इतिहास

कृ. धनश्री भोई
(द्वितीय वर्ष कला)

खो-खो या खेळाचा उगम महाराष्ट्राच्या या मातीतच खऱ्या अर्थाने झाला. जेष्ठ सांख्यिकीतज्ञ श्री. रमेश वरळीकर यांच्या 'खो-खो' या पुस्तकात मांडलेल्या खालील तर्कात पटण्यालायक वाटतो. आपला देश हा शेतीप्रधान भारतीय संस्कृतीचा अविष्कार आहे. पिकांनी भरलेली शेती जनावरांनी खराब करू नये म्हणून जे विविध उपाय योजले जात असत त्यापैकी त्यांच्या मार्गात अडथळे निर्माण करून त्यांना पळवून लावणे हा प्रमुख उपाय असे. त्यासाठी शेतात काही ठराविक अंतरावर लहान मुले एकमेकांच्या विरुद्ध दिशेला तोंड करून बसवून त्यांना कुत्र्याच्या भुंकण्याचा आवाज (भो-भो) करायला सांगितले जात असावे. असे या शेत (क्षेत्र) रक्षणवृत्तीतून लहान मुलांचा खो-खो खेळ-पळती/पाठलागाचा सुरु झाला असावा. काही जाणकारांच्या मते महाभारत काळात देखील खो घालणे किंवा खो देणे या अर्थाचे शब्द प्रयोग आढळतात आणि त्यामुळे खो-खो हा प्राचीन भारतीय खेळ असावा. महाभारतात कर्णाचा साथीदार शल्य उत्तम अश्वचालक होता. तसेच कृष्णही उत्तम अश्वचालक होता. युद्धात रथांच्या सहाय्याने भेदला जाणारा रथोद नावाचा व्युह असो व तो भेदण्यासाठी चाल असो यात दोघेही आपले रथ एकेरी साखळी पद्धतीने टाकत पुढे मार्ग काढत जायचे. अभिमन्यु जेव्हा कौरवांचे चक्रव्यूह भेदत आत शिरला ते तंत्र गोलातला खेळ तोडणे ह्या तंत्राशी सामर्थ्य दाखवते. मात्र एवढ्याथ्या उदाहरणावरून खो-खो ची उत्पत्ती महारभारत काळापासून झाली असे म्हणणे धाडसाचे ठरेल.

खो-खो हा खेळ महाराष्ट्रात मागील किती वर्षापासून खेळला जातो याची माहिती पुराव्यानिशी उपलब्ध नाहीत. परंतू तो बराच जुना आहे यात काही शंका नाही. पूर्वीच्या खेळामध्ये नियम किंवा शिस्त नव्हती त्यामुळे त्यास शिवाशिव किंवा धांगड-धींग्याचे स्वरूप मिळाले होते. सभासदांच्या बखरीत राजाराम महाराजांच्या वेळी खो शब्द सापडतो पण त्यावेळी हा खेळ खेळला जात होता किंवा काय याची माहिती मिळत नाही पण हा खेळ प्रामुख्याने मराठी मुलाखातीलच आहे. बडोदा हे खो-खो चे माहेर होय. त्यानंतर पुणे, मुंबई, नागपूर, अमरावती, धुळे या मराठी माणसांच्या वस्तीत मात्र खो-खो गेली पाऊणशे ते शंभर वर्षांच्या काळात खेळला गेल्याचा उल्लेख आढळतो. या सर्वापासून एक प्रतीत होते ते म्हणजे या खेळाचा नक्की उगम कुठे झाला ह्याचा कुठेही निश्चित स्थान नाही. मात्र ह्या खेळाला सुत्रबद्धता आणत नियमांच्या आधारे याला अधिक परिपूर्ण करण्यात महाराष्ट्र आघाडीवर होता.

२० व्या शतकात खऱ्या अर्थाने खो-खो चा नियमबद्ध असा खेळ सुरु झाला. खो-खो हा मातीत खेळला जाणारा खेळ असून फक्त प्रायोगिक स्तरावर म्हणून लाकडी मैदानावर (Wooden Court) कोलकाता येथे आंतरराष्ट्रीय स्पर्धेच्या वेळी आशियाई स्पर्धा खेळला गेला आहे.

अनेक दिग्गज खो-खो प्रेमींच्या अथक प्रयत्नातूनच हा खेळ काश्मिरपासून कन्याकुमारीपर्यंत व त्रिपुरापासून गुजरात पर्यंत सर्व राज्यात हा खेळ खेळला जात असे. आज भारतात विविध स्तरांवर दरवर्षी खो-खो स्पर्धा होत असतात. शालेय, महाविद्यालयीन, विद्यापीठ तसेच छोट्या-मोठ्यागटांच्या स्पर्धांचे जाळे भारतभर पसरले आहे. प्रतिवर्षी होणाऱ्या राष्ट्रीय अजिंक्यपद खो-खो स्पर्धेतील विविध गटांतून मिळणारा वाढता प्रतिसाद

काय चुकलं हे शोधायला हवं पण आयुष्य मात्र कुणाचं चुकलं हेच शोधत राहतो.

लक्षात घेतला तर हा गतिमान खेळ विद्यार्थी वर्गाचे एक प्रमुख आकर्षण बनला आहे.

खो-खो : खो या शब्दाचा अर्थ हुलकावणी देणे, चकविणे असा होतो. खो-खो वर खेळाची उभारणी ही अगदी अशीच करण्यात आलेली आहे.

खो-खो खेळ नैसर्गिकपणे वास करणाऱ्या वृत्तींची जोपासणा करणाऱ्या त्या वृद्धिंगत करणारा, संपूर्ण शरीराला व्यायाम देणारा असा खेळ आहे. खो-खो खेळ म्हणजे केवळ पळापळी किंवा पाठशिवणी नव्हे तर मनुष्य मात्रात सुप्तपणे वावरणाऱ्या शिकार साधण्याच्या ईच्छेचा तो एक सभ्य अविष्कार आहे. पळून जाणारे भक्ष व त्याहून अधिक वेगाने पळून आपल्या कब्जात आणणे हा सृष्टीचा नियम येथे प्रत्यही जाणवतो. त्यामुळे वेग हे या खेळाचे प्रमुख लक्षण आहे. पण वेगाबरोबरच या खेळासाठी ताकद, जोम, उत्साह, बुद्धिचातुर्य, क्षमता, चपळता, आक्रमकता, बचाव, अचूक निर्णय क्षमता असणे आवश्यक आहे. खो-खो हा खेळ एक वेगवान व थरार निर्माण करणारा असून शिगेला पोहोचवणारी उत्सुकता निर्माण करणारा खेळ आहे. खो-खो खेळामुळे शरीर सुदृढ राहण्यास मदत होते कारण हा खेळ खेळाताना शरीराच्या सर्व भागांचा समावेश होतो. त्यामुळे हा खेळ शरीरासाठी उत्तम व्यायाम आहे. तसेच खो-खो खेळाने सामाजिक एकोपा, अखंडत्व वाढीस लागते. खेळाडूंमध्ये नेतृत्वगुण, खिलाडीवृत्ती, संघ भावना वाढीस लागते.

जेष्ठ सांख्यिकी तज्ञ श्री. रमेश वरळीकर म्हणतात कि खो-खो एक आकर्षक एक गतिमान खेळ भारतात आता चांगलाच लोकप्रिय ठरला आहे. वेळेबरोबर धावणारा गुणफलक हा या खेळाचा गाभा आहे. गती, कस आणि कौशल्य यांचा त्रिवेणी संगम ज्या खेळात आहे असा हा खेळ खो-खो जोरदार पाठलाग आणि तितकीच चपळ हुलकावणी यांची अपूर्व झुंज म्हणजे खो-खो "पायात कोणत्याही प्रकारचे बुट न घालता खेळला जाणारा गतिमान खेळ म्हणून खो-खो पूर्ण भारतात परिचित आहे."

***

माणसं समजून घेणं कठीण असतं तेव्हा परिस्थिती समजून घ्यावी.

गुंता

- छाया नेवेस्कर (द्वितीय वर्ष कला)

काही प्रश्नांची नेमकी उत्तरं कधीच नसतात.

जमलंच तर, कश्यातच गुंतू नये..!

गुंता वाढत नाही.

स्वतःला त्रास होईल ईतका

विचार आपण न केलेलाच बरा!

विचार जास्त केला की गुंता वाढतो

आणि तो गुंता सुटता सुटत नाही

स्वतःला जपलं पाहिजे.

कारण सरतेशेवटी आपणच

स्वतःच स्वतःसाठी उरलेले असतो.

--*-*-*-*-*-*-*-*-*-*

अपेक्षा

- छाया नेवेस्कर (द्वितीय वर्ष कला)

आपण वाट बघायची

समोरच्याने वाट लावायची

हे ठरलेलं असत का?

काही वाटा एकमेकांत

न गुंतल्येल्याच बऱ्या...

आपआपल्या वाटेने निघायला हवं..

ज्यांना आपल्या असल्या नसल्याने

काहीच फरक पडणार नाहीये

त्यांच्यासाठी आपण स्वतःहून

वाट मोकळी करून द्यावी...

शेवटी प्रत्येकाच जगण वेगळ

थांबवायला हवं.!

आपण ज्यांना प्राधान्य देतो

त्यांना निदान आपल्याला किंमत द्यावी

यातून अपेक्षेचा भंग होते तेव्हा

भावनांची अशक्य वाताहात होते...

स्वतःला संभाळायला हवं..!

--*-*-*-*-*-*-*-*-*-*

कीर्तन

कु. खुशी टाक
(द्वितीय वर्ष कला)

नाचू कीर्तनाचे रंगी । ज्ञानदीप लावू जगी ॥

कीर्तन हा नवविधा भक्ती मधील एक भक्ती प्रकार असून वारकरी सांप्रदायात कीर्तनाला विशेष महत्त्व आहे. भगवंताचे नामस्मरण करणे, अभंगाचे निरूपण करणे याचा अंतर्भाव कीर्तनात होत असला तरी, महाराष्ट्रात एखाद्या अभंगाचे गायना सहित केलेले निरूपण म्हणजे कीर्तन असा अर्थ रूढ आहे. वारकरी कीर्तन असून याशिवाय हरिदासी, दासगणू, गाडगेबाबा व रामदासी कीर्तन हे ही प्रकार आहेत.

वारकरी कीर्तन -

लावुनी मृदंग श्रुती टाळ घोष ।

सेवू ब्रह्मरस आवडीने ॥

या उक्ती प्रमाणे मृदंग व वीणा या वाद्यांसहित कीर्तन केले जाते. कीर्तनकार मध्यभागी उभा असतो तर टाळ वाजवणारे कीर्तनकाराच्या मागे व दोन्ही बाजूस - अर्ध वर्तुळाकार पद्धतीने अथवा आयताकार उभे राहतात. कीर्तनकाराच्या समोर एका बाजूस अथवा दोन्हीकडे एक किंवा अधिक मृदंग वादक असतात. वीणा मात्र एकच असतो. पांढरे शुभ्र धोतर, पांढरा अंगरखा अथवा बाराबंदी, पांढरा फेटा व गळ्यात अथवा खांद्यावर उपरणे हा कीर्तनाचा साधा पोषाख असतो. क्वचित काही कीर्तनकार रंगीत फेटा वापरतात. कीर्तनकार येण्यापूर्वी एकजण वीणा घेवून कीर्तनकाराच्या जागी उभे राहून भजनास सुरुवात करतो. "जय जय राम कृष्ण हरी" या भजनाने कीर्तनास सुरुवात होते. त्यानंतर विणेकरी संत तुकाराम महाराजांनी लिहिलेला - 'सुंदर ते ध्यान उभे विटेवरी' हा अभंग म्हणतो. यानंतर "जय जय विठोबा रखुमाई" हे भजन होते.

यानंतर कीर्तनकार येवून वीणेकऱ्याच्या पाया पडून वीणा घेतात. त्यानंतर पुन्हा "जय जय राम कृष्ण हरी" हे भजन होते. यानंतर संत ज्ञानेश्वर महाराजांचा - रूप पाहता लोचनी हा अभंग होऊन पुन्हा "जय जय राम कृष्ण हरी" हे भजन होते. या भजनानंतर कीर्तनकार - निरूपणाला घेतलेला अभंग म्हणतात. या अभंगा नंतर जय जय विठोबा रखुमाई हे भजन होते. यानंतर कीर्तनकार स्वतः अुवा टाळकऱ्यांपैकी दोघेजण निरूपणाला घेतलेल्या अभंगातील पहिल्या दोन चरणांचे (पहिले कडवे व ध्रुवपद) तालासुरात गायन करतात. याला पहिली चाल असे म्हणतात. यानंतर वीणा घेणारी व्यक्ती येवून कीर्तनकारा कडील वीणा घेते व कीर्तनकाराच्या डाव्या बाजूला टाळकऱ्यांच्या शेवटी जावून उभे राहतात. कीर्तनकार उपरणे कंबरेला बांधून निरूपणाला सज्ज होतो. यावेळेस विठ्ठल विठ्ठल हे भजन केले जाते. निरूपणाच्या सुरवातीस कीर्तनकार निरूपणाला घेतलेला अभंग पुन्हा म्हणून त्यांच्या परंपरे प्रमाणे प्रथम नमन करू पांडुरंगा । दुसरे चरण संताचिया ॥ त्यांच्या कृपादाने कथेचा विस्तारू। बाबाजी सद्गुरू दास तुका अथवा मस्तक हे पायावरी । या वारकरी संतांच्या । हे नमन गातात निरूपण करताना अभंगाची पार्श्वभूमी शब्दशः अर्थ, भावार्थ, गुढार्थ सांगितला जातो. यावेळेस अन्य वारकरी साहित्यातील दाखले दिले जातात. याला प्रमाण देणे असे म्हणतात. ही प्रमाणे कीर्तनकार स्वतः देतात अुवा निरूपणाला साजेसे प्रमाण आढळल्यास टाळकरी स्वतःहून असे प्रमाण म्हणतात (गातात) मधूनच विठ्ठल विठ्ठल असा गेर केला जातो. निरूपणाला घेतलेला अभंग निरूपण करतांना गायली जाणारी प्रमाणे फक्त वारकरी संतांचीच असावीत असा वारकरी कीर्तनाचा दंडक आहे. वारकरी सोडून अन्य सांप्रदायातील पदे, प्रमाणे म्हटली जात नाहीत.

कीर्तनाच्या माथ्यावर विठोबा रखुमाई हे भजन म्हटले जाते. यावेळेस कीर्तन कारास बुक्का लावून हार घातला जातो. कीर्तनकार शक्यतो हे हार लगेच काढून देतात. हे काढलेले हार विणेकऱ्यास घातले जातात. या भजना नंतर पुन्हा एकदा अभंगातील

ज्या दिवशी आपले विचार मोठे होतील, त्या दिवशी मोठे-मोठे लोक आपला विचार करतील.

ध्रुव पदाचे गायन होते. याला दुसरी चाल असे म्हणतात. वारकरी कीर्तनात जयंती, पुण्यतिथीची कीर्तने सोडली तर स्वतंत्र आख्यान लावण्याची चाल नसून निरूपणाच्या ओघात संत चरित्रातील अथवा अन्य प्रसंग सांगितले जातात. कीर्तनात जो बोध पर मुख्य विचार सांगितला जातो त्यास सिद्धांत तर सिद्धांत पटावा म्हणून व्यवहारातील उदाहरण म्हणून ज्या कथा सांगितल्या जातात त्याला दृष्टांत असे म्हणतात. निरूपण शेवटास आले की ज्ञानेश्वर माऊली-ज्ञानेश्वर माऊली तुकाराम हे भजन होते. यानंतर अभंगाचे शेवटचे चरण चालीवर म्हटले जाते. याला शेवटची चाल झाली असे म्हणतात. कीर्तनाच्या शेवटी- जय विठ्ठल जय जय विठ्ठल हे भजन होते. यानंतर कीर्तनकार कंबरेला बांधलेले उपरणे सोडून पुन्हा गळ्यात घेतात. कडेला उभे असलेले विणेकरी कीर्तनकाराच्या जागी येवून उभे रहातो अुवा कीर्तनकाराकडे वीणा देतात. कीर्तनाच्या शेवटी - बोलिली लेकुरे । वेडी वाकुडी उत्तरे । हा संत तुकोबांनी लिहिलेला किंवा अन्य संतपर अभंग म्हटला जातो. यानंतर पुंडलिक वरदे हरी चा गजर होऊन कीर्तन संपते.

जन्माच्या अथवा समाधीकालाच्या कीर्तनात गुलाल व फुले टाकतात, उधळतात यालाच गुलालाचे कीर्तन असे म्हणतात. रामनवमी

जयंती कीर्तन - रामनवमी, जन्माष्टमी अथवा अन्य जयंतीच्या कीर्तनात शक्यतो विषयाला अनुरूप असा अवतार परंपरे बद्दलचा अभंग निरूपणाला घेतला जातो. कीर्तनाच्या मध्यानंतर म्हणजेच विठोबा रखुमाई भजनानंतर जन्मकथा सांगितली जाते. कथेतील अवताराचा भाग बरोबर जन्म समयी (राम नवमीला दुपारी १२ वाजता तर जन्माष्टमीला रात्री १२ वाजता) येईल अशा बेताने कथा सांगून जन्म समयी - पुंडलिक वरदे हरी विठ्ठल श्री ज्ञानदेव तुकाराम असा जयघोष करून फुले व गुलाल टाकतात.

संत पुण्यतिथी कीर्तन - संतांच्या पुण्यतिथीच्या दिवशी, समाधी वेळेस समाधी वर्णनाचे कीर्तन होते. यात शक्यतो संतपर अभंग निरूपणाला घेतला जातो.

कीर्तनाच्या मध्यानंतरा म्हणजेच विठोबा रखुमाई भजना नंतर त्या संताचे चरित्र भाग सांगितला जातो. समाधी वेळेस समाधी वर्णन सांगून, समाधी वर्णनाचे पद गाऊन पुंडलिक वरदे हरी विठ्ठल श्री ज्ञानदेव तुकाराम असा जयघोष करून फुले व गुलाल टाकतात. **हरीनाम सप्ताह/ कीर्तन सप्ताह** - गावकरी अथवा ठराविक संघटनेतर्फे वर्षातून एकदा सप्ताहांचे आयोजन होते. सप्ताह म्हणजे सात दिवस चालणारा कार्यक्रम. यात सात दिवस संध्याकाळी अथवा रात्री कीर्तने होऊन आठव्या दिवशी सकाळी कालाच्या कीर्तनाने सप्ताहाची सांगता होते. सप्ताहात पहिल्या दिवशी देवाच्या नामाचे अथवा रूपाचे वर्णन करणारा अभंग निरूपणाला घेतला जातो. समाप्तीच्या आदल्या दिवशीच्या कीर्तनास जागराचे कीर्तन असे म्हणतात. यावेळेस मागणी पर अभंग निरूपणाला घेतला जातो. शेवटी काल्याच्या कीर्तनात गोकुळात घडलेले- कृष्ण चरित्र सांगितले जाते. या कीर्तनात दहीहंडी फोडली जाते. काल्याचा प्रसाद वाटला जातो. सोयीनुसार पाच अथवा कमी अधिक दिवसांचा कार्यक्रम सुद्धा केला तरी सुद्धा याला सप्ताह असेच म्हणतात.

शक्यतो सप्ताहामध्ये अखंड वीणा उभारतात. म्हणजे विणेकरी व्यक्ती सतत वीणा घेऊन वीणा वादन करत नामस्मरण करत असतो. थोड्यावेळाने हा वीणा दुसऱ्याकडे देतात. अशाप्रकारे अखंड २४ तास सतत वीणा चालू असतो. याला अखंड हरिनामसप्ताह असे म्हणतात. सप्ताहाला सुरुवात करतांना व काल्याच्या कीर्तनानंतर वीण्याची पूजा करतात. कीर्तनासोबत गाथा भजन, सायंकाळी हरिपाठ प्रवचने असेही कार्यक्रम होतात. अलिकडे गाथा भजन कमी झाले आहे व पारायणाचे कार्यक्रम वाढले आहेत. ज्ञानेश्वरी पारायण सप्ताहामध्ये सात दिवसात पूर्ण ज्ञानेश्वरी वाचन होते. व्यासपीठावर बसून एक व्यक्ती खड्या, स्पष्ट आवाजात ज्ञानेश्वरी वाचन करते. इतर लोक त्यासोबत वाचन करतात. गाथा भजन सप्ताहात रोज तीन ते चार तास गाथेतील अभंगाचे भजन होते. ***

मराठी भाषेचा प्रवास

कु. भाविका शेकडे
(द्वितीय वर्ष कला)

मराठी भाषेचा उगम उत्तरेकडे झाला. मराठी भाषा मूळ आर्यांची भाषा आहे. जवळजवळ १५०० वर्षांचा इतिहास जपणारी मराठी भाषा आहे. उत्तरेकडील सातपुढा पर्वत रांगापासून ते कावेरीच्या पश्चिमेकडील प्रांतापर्यंत, उत्तरेस दमणपासून गोव्या पर्यंत मराठीचा विस्तार झाला. प्रामुख्याने भारताच्या दक्षिण भागात मराठी भाषा विकसित झाली. येथून सह्याद्री, सातपुड्यासारख्या डोंगररांगा, गड, किल्ले, दऱ्याखोऱ्यांचा परिसर म्हणजेच महाराष्ट्र भूमी, या भूमीपेक्षाही अधिक राकट कणखर असा मराठी माणूस.

इ.सन ५००-७०० वर्षांपासून पूर्ववैदिक, वैदिक, संस्कृत, पाली, प्राकृत, अपभ्रंश या टप्प्यातून उत्क्रांत होत होत मराठी भाषेतील पहिले वाक्य श्रवण बेळगोळ येथील शिलालेखावर सापडते. हे वाक्य शके ९०५० मधील असून श्री चामुण्डेराये करविले असे आहे. त्यानंतर मुकुंदराज व ज्ञानेश्वर हे सर्वसामान्य आद्य मराठीची वैशिष्ट्ये तिच्या सामर्थ्यासह मांडतांना दिसतात.

शके १११० मधील मुकुंदराजांनी रचलेला विवेकसिंधु हा ग्रंथ मराठी भाषेतील पहिला ग्रंथ आहे. ज्ञानेश्वरांनी परि अमृतातेही पैजा जिंके । ऐसी अक्षरेचि रसिके मेळविन । अशा शब्दांत मराठी भाषेचा गोडवा अमृतापेक्षाही जास्त आहे. असे म्हटले आहे. भगवद्गीता सर्वसामान्यांना समजावी, यासाठी ज्ञानेश्वरी या भावार्थ दीपिका या ग्रंथाचे लेखन मराठीत केले. त्याचप्रमाणे श्री चक्रधर स्वामींनी लिहिलेले लीळाचरित्र म्हणजे मराठीतील पहिला मराठी पद्य चरित्रग्रंथ होय. तेव्हापासून पद्यलेखनाची परंपरा सुरू झाली.

महानुभावपंथाचे संस्थापक श्री चक्रधर स्वामींनी लिहिलेल्या ग्रंथातील दृष्टांतावरून मराठीची गतिमानता, सहजसौंदर्य, नादमाधुर्य, गोडवा दिसून येतो. संत एकनाथांनी भागवत ग्रंथाची रचना करून मराठीत भर घातली. यामुळे बोलीभाषेची जवळीक

साधणारा शब्दसंग्रह. छोटी छोटी लयबद्ध वाक्ये यामुळे १३ व्या शतकातील मराठी भाषा आजच्या वाचकालाही तितकीच आपलीशी वाटते.

कालानुक्रमे मराठीच्या उगमापासून ते सध्याच्या मराठीच्या स्वरूपात अनेक बदल झालेले दिसतात. या बदलाचे एक कारण म्हणजे मराठी मातीत राज्य केलेले निरनिराळ्या सत्ता होय. त्यापैकी १२५० ते १३५० या काळातील यादवी सत्ता, १६०० ते १७०० या काळातील शिवरायांची सत्ता. १७०० ते १८१८ पेशवाई सत्ता आणि १८१८ पासून इंग्रजी सत्ता. यामुळे प्रत्येक काळात मराठी भाषेवर याचे परिणाम दिसून येतात. काळाप्रमाणेच स्थलानुसार मराठी भाषा बदलत गेली. त्यातूनच मुख्य मराठी, अहिराणी मराठी, मालवणी मराठी, वऱ्हाडी मराठी, कोल्हापूरी मराठी असे पोटप्रकार पडत गेले. शिवछत्रपतींच्या काळात फारशी भाषेचा प्रभाव मराठीवर झालेला दिसून येतो. त्या काळात राजकीय पत्रव्यवहार, बखरी लिहिण्यासाठी मराठीचा वापर केलेला दिसून येतो. या पत्रांचा समावेश मराठी रूमाल किंवा पेशव दफतर या सारख्या संग्रहातून करण्यात आला आहे. छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या आज्ञापत्रात मराठी भाषेची बदललेली शैली दिसून येते. तसेच यावरून तत्कालीन, सामाजिक, राजकीय, धार्मिक परिस्थितीचा प्रभाव भाषेवर पडत असतो, हे सिद्ध होते.

पेशवेकाळात मराठी भाषेवर संस्कृतचे वर्चस्व प्रस्थापित झालेले दिसते. या कालखंडात संस्कृत काव्याचे अनुकरण करणारी पंडिती कविता लिहिल्या गेल्या. यातील कथाभाग, अलंकारिता, अभिजात भाषावैभव या विशेषांमुळे पंडिती कवितेने मराठीला समृद्ध केले आहे. उदा. रघुनाथ पंडित यांनी रामदास वर्णन, गजेंद्र मोक्ष, दमयंती, स्वयंवर अशी अेरामर काव्ये लिहिली. यानंतरच्या काळात लोकजीवनाशी व लोककलांशी जवळीक साधणारी शाहिरी कविता आकाराला आली. भक्तीपासून ते शृंगारापर्यंतचे अनेक

भीती काय असते ते त्या लोकांना विचारा... जे मोबाईल लॉक न करता घरीच विसरून आले.

अनुभव खास मराठमोव्या शैलीत साकार करणाऱ्या शाहिरांच्या कविता हे मराठी कवितेचे एक भूषण आहे. याचे एक उत्तम उदाहरण म्हणजे पोवाडा हा प्रकार होय.

यानंतर पेशवाईच्या अस्ताबरोबर इंग्रजी भाषेच्या सत्तेत मराठी भाषेची संरचना काही प्रमाणात बदलली. इंग्रजांनी महाराष्ट्रात आपली सत्ता स्थापन केली. त्यामुळे इंग्रजी सहितच्या प्रभावामुळे मराठीत निबंध, कादंबरी, लघुकथा, शोकात्मिका असे अनेक नवे साहित्य प्रकार मराठीतून लिहिले जाऊ लागले. केशवसुत हे या आधुनिक कवितेचे प्रवर्तक होते. आधुनिक कवितेमध्ये कवींच्या व्यक्तिमत्त्वाचा त्यांचा भावनांचा आविष्कार दिसून येतो. कवीचे भोवतालच्या जीवनाशी असलेले संबंधही महत्त्वाचे ठरत असल्याने सामाजिक जाणिवेने मराठी कवितेला नवे वळण देण्याचे कार्य मर्ढेकरांच्या कवितेने १९४०-४५ च्या काळात केले. मानवी जीवनातील असंगतता, मूल्यांची पडझड, एकाकीपणा या कवितेतून व्यक्त होतांना दिसतो.

मराठी भाषेतील पद्य आणि गद्य साहित्य हे भाषेच्या शास्त्रशुद्ध व्याकरणामुळे साकार झाले. आधुनिक काळातील महात्मा फुले यांचा शेतकऱ्यांचा आसूड हा ग्रंथ इंग्रजांच्या काळातील नवीन बदल दाखवतो. यामध्ये इंग्रजी सत्तेमुळे शेतकऱ्यांचे हाल, नवीन शैलीने रेखाटले आहे. त्यानंतर वि. वा. शिरवाडकर, प्र. के. अत्रे, पु. ल. देशपांडे, चिं. वि. जोशी, कुसुमाग्रज, ग. दि. माडगूळकर, वि. स. खांडेकर, ना. सि. फडके यांसारख्या साहित्यिकांनी मराठीत आपल्या साहित्याची भर घालून मराठी भाषा मराठी मनामनातून जागृत ठेवली. आज सामाजिकशास्त्रे, तत्त्वज्ञान, चित्रकला, साहित्य, संगीत, नाटक यासारख्या कलांचे समीक्षा-विचार मराठीत मूळ धरू लागले आहेत. तर एकीकडे इंग्रजीच्या वाढत्या वापरामुळे मूळ भाषा बदलत आहे. दैनंदिन बोलीभाषेतून मराठीचे संवर्धन करणे, मराठीचे सौंदर्य, खानदानीपणा टिकवून ठेवणे हे प्रत्येक मराठी भाषकाचे कर्तव्य आहे.

***

आयुष्य

- छाया नेवेस्कर (द्वितीय वर्ष कला)

आयुष्य असचं सुरू राहतं...

पडतं, झडतं उंची गाठत...

कधी वेग धरत तर कधी संथ होत,

कधी वारं बनत तर कधी प्रवाह

बनतं...

सुख दुःखाचा पैलतीर गाठतं...

कधी वरच्या पायरीवर तर

कधी खालच्या, कधी एक पाऊल

मागे तर कधी अचानक चार

पाऊल पुढे...

संथ होत असतही पण,

थांबत कधीच नाही...

वेगवान जरी असलं तरी तो

वेगही दीर्घकाळ नाही...

स्थिरता येते मध्येच कुठेतरी

पण तीही सर्वकाळ नाही...!

आई...

-नयना गणेश भालेराव (एम.कॉम.१)

मला मिळाल आईच आईपण

आई ईश्वर तूच माझ्यासाठी,

तू मायेच पाझर तू राहतेस

प्रत्येक वेळी माझ्या पाठी,

आई तुझे ऋण इतके मोठे

मी फेडू नाही शकत,

सदैव राहिल तुझ्यासोबत

मी तुझ्याविना जगू नाही शकतं,

तुझ्या स्वप्नांचा साठा पूर्ण

माझ्याकडून व्हावा,

आई तुझ्याच पोटी पुन्हा

जन्म माझा व्हावा...!!!

ॐ

श्री राम मंदिराची माहिती

कु. धनश्री बायू याटील
(द्वितीय वर्ष कला)

- हे मंदिर पारंपारिक नगरशैलीत बांधले आहे.
- मंदिराची पूर्व पश्चिम लांबी ३८० फूट आणि रुंदी २५० फूट आणि उंची १६१ फूट आहे.
- मंदिर तीन मजली आहे. प्रत्येक मजला वीस फूट आहे. मंदिराला ३९२ खांब आणि ४४ दरवाजे आहेत.
- भूतल गर्भगृहात प्रभू श्रीरामांच्या बालमूर्ती स्थित आहे. प्रथमतल गर्भगृह श्रीराम दरबार आहे.
- नृत्य, मंडप, रंग मंडप, गुढ मंडप (सभा मंडप), प्रार्थना मंडप आणि कीर्तन मंडप असे पाच मंडप आहे.
- खांबावर तसेच भिंतीवर विविध देवीदेवतांच्या तसेच देवगनांच्या मूर्ती आहेत.
- मंदिरात ३२ पायऱ्या चढून (१६.५ फूट उंच) पूर्व दिशेच्या सिंहद्वारातून प्रवेश होईल.
- दिव्यांग तसेच जेष्ठ नागरिकांसाठी रॅप तसेच लिफ्टची व्यवस्था करण्यात आली आहे.
- मंदिराच्या चाहुबाजुला आयताकृती प्राकार आहे. त्याची लांबी ७३२ मीटर आणि रुंदी ४.२५ मीटर आहे. प्रकाराच्या चारही कोपऱ्यांमध्ये चार मंदिरे आहेत. भगवान सूर्य, भगवान शंकर, श्रीगणेश, देवी भगवती तसेच दक्षिण बाजूस श्री हनुमान आणि उत्तर बाजूस अन्नपूर्णा देवीचे मंदिर आहे.
- मंदिराजवळ पौराणिक काळातील सीताकूप आहे.
- श्रीराम मंदिर परिसरात महर्षी वाल्मिकी, महर्षी वसिष्ठ, महर्षी विश्वामित्र, महर्षी अगस्ती, निषादराज गुह, माता शबरी आणि देवी अहिल्या यांची मंदिरे प्रस्तावित आहेत.
- नैऋत्य भागातील कुबेर टिला येथील शिवमंदिराचा जीर्णोद्धार तसेच रामभक्त जटायुची स्थापना करण्यात येणार आहे.

कुणालाही दुखवू नये गंमत म्हणून... खुप काही गमवाव लागत किंमत म्हणून.

वरिष्ठ महाविद्यालयातून प्रथम क्रमांक प्राप्त विद्यार्थिनी

(मार्च/एप्रिल २०२३-२४)

कु. तेजल राजेश मोरे
प्रथम वर्ष कला

कु. प्रेरणा मनोज सुरवाडे
द्वितीय वर्ष कला

कु. यशस्वी ललीत मराठे
तृतीय वर्ष कला

कु. नेवती अरुण पळशीकर
तृतीय वर्ष कला-हिंदी

कु. गुरव देवयानी अनंत
प्रथम वर्ष विज्ञान

कु. मानेकर पायुशिनी अरुण
द्वितीय वर्ष विज्ञान

कु. अंजली शर्मा
तृतीय वर्ष विज्ञान-रसायनशास्त्र

कु. भारद्वाज मेघना रजनीश
प्रथम वर्ष वाणिज्य

कु. गवळी तबस्सुम इमाम
द्वितीय वर्ष वाणिज्य-अकौन्टसी

कु. अंकिता घोडेस्वार
तृतीय वर्ष वाणिज्य-अकौन्टसी

कु. अंजली हचीवाले
तृतीय वर्ष विज्ञान-गणित

कु. पाटील प्रिती जानकीराम
तृतीय वर्ष विज्ञान-संगणकशास्त्र

कु. जागृती बाळू डांबरे
तृतीय वर्ष विज्ञान-रसायनशास्त्र

कु. प्रियंका युवराज सोनवणे
तृतीय वर्ष विज्ञान-भौतिकशास्त्र

कु. गवळी सायरा मोहम्मद
एम.ए. हिंदी - I

कु. आम्रपाली फुलकर
एम.ए. हिंदी - II

कु. राजश्री सुहास तायडे
एम.ए. इंग्रजी - I

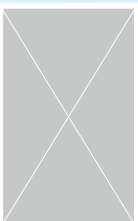
कु. खान सना अख्तर
एम.ए. इंग्रजी - II

कु. किर्ती पाटील
एम.कॉम. I

कु. श्रुति अभय श्रावणे
एम.कॉम. II

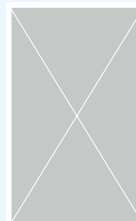
कु. खान आयेशा सोहेल
एम.एस्सी. I संगणकशास्त्र

कु. ढाके यशश्री जगदीश
एम.एस्सी. II संगणकशास्त्र

कु. निकिता नरेंद्र वारके
बी.सी.ए. I

कु. तायडे निकिता किरण
बी.सी.ए. II

कु. देवरे हिरकणी
बी.सी.ए. III

कनिष्ठ महाविद्यालयातून प्रथम क्रमांक प्राप्त विद्यार्थिनी (मार्च/एप्रिल २०२३-२४)

कु. साक्षी राजू तायडे
११ वी कला

कु. सिद्धि अशोक मरुके
११ वी वाणिज्य

कु. निकिता भानुदास तायडे
११ वी विज्ञान

कु. धनश्री भालेराव
१२ वी कला

कु. कुंजिका कपिल मेहता
१२ वी वाणिज्य

कु. अक्षजा पंकज पाटील
१२ वी विज्ञान

✪ राष्ट्रीय सेवा योजना (वरिष्ठ महाविद्यालय) ✪

महाविद्यालयाच्या दत्तक गांव खडके येथे आयोजित विशेष शिबीराचे उद्घाटन करतांना संस्थेचे सदस्य डॉ. संदीप जेन, शिरीषजी नाहाटा, महाविद्यालयाच्या प्राचार्या डॉ. मंगला साबद्रा, उपप्राचार्य प्रा. वाय. डी. देसले, रा.से.यो. कार्यक्रम अधिकारी डॉ. जे. पी. लळेगांवकर, सहा. कार्यक्रम अधिकारी प्रा. संदीप नेतनराव

राष्ट्रीय सेवा योजना दिनानिमित्त वृक्षारोपण करणे संदर्भात आवाहन करण्या करिता आयोजित प्रभातफेरी

मेरी माँटी मेरा देश उपक्रमाचे उद्घाटन करतांना महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील व राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रम अधिकारी

राष्ट्रीय सेवा योजना व रेड रिबन क्लब तर्फे जागतिक महिला दिनानिमित्त रवतदान शिबीराचे आयोजन

राष्ट्रीय सेवा योजना तर्फे आयोजित परिसर स्वच्छता अभियानांतर्गत महाविद्यालयीन परिसर स्वच्छ करतांना महाविद्यालयातील प्राध्यापक व स्वयंसेविका

राष्ट्रीय सेवा योजना दिवस साजरा करतांना रा.से.यो. कार्यक्रम अधिकारी, सहा. कार्यक्रम अधिकारी व स्वयंसेविका

❖ **राष्ट्रीय सेवा योजना (+२ स्तर) कनिष्ठ महाविद्यालय** ❖

राष्ट्रीय सेवा योजना +२ स्वयंसेविका वृक्षारोपण करताना

राष्ट्रीय सेवा योजना +२ अंतर्गत बांधण्यात आलेला बंधारा सोबत रा.से.यो. कार्यक्रम अधिकारी प्रा. आर. एच. पाटील प्रा. गावंडे, नितीन चौधरी व स्वयंसेविका

बंधारा तयार करताना खोदकाम करताना स्वयंसेविका

विशेष हिवाळी शिबीरामध्ये योगा करताना स्वयंसेविका व प्रशिक्षक

विशेष हिवाळी शिबीरामध्ये रात्रीचे स्नेहभोजन करताना स्वयंसेविका

राष्ट्रीय सेवा योजना +२ तर्फे आयोजित वृक्ष लागवड जनजागृती प्रभातफेरी

कभी फुलों की तरह मत जीना
जिस दिन खिलोगे, बिखर जाओगे ।
जीना है तो पत्थर बनके जियो
किसी दिन तराशे गए तो खुदा बन जाओगे ।
- हरिवंशराय बच्चन

अनुक्रमणिका

हिंदी विभाग

अ.क्र.	लेख/कविता	छात्र का नाम	पान नं
१.	एक देश एक चुनाव	अर्पिता विनोद तायडे	१
२.	वक्त नहीं !	लिना पाटील	३
३.	स्वच्छता अभियान की सफलता	समिक्षा संजय कोळी	४
४.	आदमी	बिपाशा अशोक कनोजिया	५
५.	वसुंधरा बचाव	वैष्णवी सुर्यभान तायडे	६
६.	ऐसी जिंदगी जिरो	बिपाशा अशोक कनोजिया	७
७.	वर्तमान में नारी समस्या और हल	नंदिनी सुरेश विसपुते	८
८.	वसुंधरा बचाव	जान्हवी सतिश दाभाडे	९
९.	शिक्षा के उद्देश्य	अश्विनी जितेंद्र कोळी	१०
१०.	हिन्दी	संजना सुरेंद्र दातीर	११
११.	बेटी	प्रतिक्षा किशोर आमोदकर	११
१२.	विधवा माँ	बिपाशा अशोक कनोजिया	१२
१३.	भारत में किसान आत्महत्या	वर्षा सपकाळे	१४
१४.	संघर्ष	प्रगती पाटील	१५
१५.	विश्वस्तर भाषा : हिंदी	सायरा मोहम्मद गवली	१६
१६.	आषाढ का एक दिन	हेमांगी कुमार कोळी	१९

एक देश एक चुनाव

अर्विता विनोद तायडे
(प्रथम वर्ष कला)

* प्रस्तावना

एक देश एक चुनाव का आशय केंद्र सरकार (लोकसभा) एवं राज्य सरकारों (विधानसभाओं) के चुनाव को एक साथ कराने से है। इसमें अन्य चुनावों (जिला पंचायत, ग्राम प्रधान का चुनाव आदि) को सम्मिलित नहीं किया गया है। इस मामले पर राजनीतिक पार्टियों में बहुत लम्बे समय से बहस चल रहा है। प्रधानमंत्री मोदी ने भी इस विचार का समर्थन किया है तथा यह मामला उनके चुनावी एजेंडे में भी था।

आपको इस बात की भी जानकारी होनी चाहिए कि नीति आयोग संविधान समीक्षा आयोग और विधि आयोग इस मसले पर विचार भी कर चुके हैं। विधि आयोग ने तो अभी हाल में ही एक देश एक चुनाव के मुद्दे पर एक तीन दिवसीय कॉन्फ्रेंस भी आयोजित की थी। हा वो अलग बात है कि ज्यादातर राजनीतिक पार्टियों ने इस मुद्दे को विरोध किया था।

* एक देश एक चुनाव की जरूरत

भले ही एक देश एक चुनाव का मुद्दा आज बहस का केंद्र बना हुआ है लेकिन यह कोई नई नीति नहीं है। आजादी के बाद होने वाले कुछ चुनावों (१९५२, १९५७, १९६२ व १९६७) में ऐसा हो चुका है। उस समय में लोकसभा तथा विधानसभाओं के चुनाव एक साथ संपन्न कराए गए थे। यह क्रम १९६८-६९ में टूट गया जब विभिन्न कारणों से कुछ राज्यों के विधानसभाओं का वक्त से पूर्व ही भंग कर दिया गया तथा साल १९७१ में समय से पहले ही लोकसभा का चुनाव भी करा दिया गया था। इस सब बातों के मद्देनजर प्रश्न यह उठता है कि जब पहले भी ऐसा हो चुका है तो अब क्यों नहीं हो सकता है ?

देश में होने वाले चुनावों का अगर हम गहराई से आंकलन करते हैं तो हम पाते हैं कि देश में हर साल किसी न किसी राज्य के विधानसभा का चुनाव होता है। इसके कारण प्रशासनिक नीतियों के साथ-साथ देश

के खजाने पर भी प्रभाव पड़ता है। १७ वीं लोकसभा का चुनाव अभी हाल में ही संपन्न हुआ है जिसमें अनुमानतन लगभग ६० हजार करोड़ रुपये खर्च हुए तथा देश में लगभग ३ महिने तक चुनावी माहौल बना रहा। ऐसी ही स्थिती लगभग वर्ष भर देश के अलग-अलग राज्यों में बनी रहती है। ऐसे में 'एक देश एक चुनाव' का विचार इन परिस्थितीयों से छुटकारा दिला सकता है।

* पृष्ठभूमि/इतिहास

१५ अगस्त १९४७ को देश आजाद हुआ तथा २६ जनवरी १९५० को पूरा देश गणतंत्र में बंध कर विकास की अग्रसर हुआ। इस दिशा में गणतंत्र भारत का पहला चुनाव (लोकसभा तथा विधानसभा का) १९५१-१९५२ में एक साथ हुआ। तत्पश्चात १९५७, १९६२ तथा १९६७ के चुनाव में भी दोनों का चुनाव साथ ही में संपन्न हुआ। १९६७ के चुनाव में सत्ता में आयी कुछ क्षेत्रीय पार्टियों की सरकार १९६८ तथा १९६९ में गिर गई जिसके फलस्वरूप उन राज्यों की विधानसभाएँ समय से पहले ही भंग हो गई और १९७१ में समय से पहले ही चुनाव कराने पड़े, तब यह क्रम टूट गया। आगे भी राज्यों में यह स्थिती बनती गई। विधानसभाएँ भंग होती गई और यह सिलसिला बिगड़ता गया।

प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी से पहले भी दोनों चुनावों को एक साथ कराने की नाकाम कोशिशें होती रही हैं।

- १९८३ में चुनाव आयोग ने अपनी सालाना रिपोर्ट में इस विचार को प्रस्तुत किया था।
- उसके बाद साल १९९९ में यही बात विधि आयोग ने भी यही बात अपनी रिपोर्ट में कही थी।
- साल २०१४ में जब से भारतीय जनता पार्टी ने इस विचार को अपने चुनावी घोषणा पत्र में शामिल किया है तब से इस पर लगातार बहस होती रही है।

सफलता हमारा परिचय दुनिया को करवाती है और असफलता हमें दुनिया का परिचय करवाती है।

- सत्ता में आने के बाद पीएम मोदी ने जब २०१६ में एक देश एक चुनाव पर दिया तो नीती आयोग ने बड़ी तत्परता से इस पर रिपोर्ट भी तैयार कर ली।
- उसके बाद वर्ष २०१८ में विधि आयोग ने कहां की इस व्यवस्था को लागू करने के लिए कम से कम ५ संविधान संशोधन करने पड़ेंगे।
- अभी तक इस व्यवस्था को धरातल पर उतारने के लिए कोई भी संवैधानिक या कानूनी कार्यवाही नहीं की गई है। सिर्फ बहस और बयान बाजी जारी है।
- ※ एक देश एक चुनाव के समर्थन के बिंदु
  - 'एक देश एक चुनाव' के माध्यम से देश के खजाने की बचत तथा राजनीतिक पार्टियों के खर्चों नजर एवं नियंत्रण रख सकते हैं। देश में पहला लोकसभा का चुनाव १९५१-५२ में हुआ था। उस समय ५३ दलों के १८७४ उम्मीदवारों ने चुनाव में भाग लिया था और उस समय कुल लगभग ११ करोड़ रुपये खर्च हुए थे। जबकी हालही में हुए १७ वें लोकसभा के चुनाव पर नजर डालें तब हम पाते हैं कि इसमें ६१० राजनीतिक दलों के लगभग ९००० प्रत्याशी थे। जिसमें कुल लगभग ६० हजार करोड़ रूपया (सेंटर फॉर मीडिया स्टडीज के अनुमान के अनुसार) खर्च हुआ। जो साल २०१४ में हुए लोकसभा चुनाव में खर्च रूपयों (लगभग ३० हजार करोड़) का लगभर दो गुना है।
  - 'एक देश एक चुनाव' से होने वाले अन्य फायदे निम्नलिखित हैं -
    - इससे सार्वजनिक धन की बचत होती है।
    - जनता सरकार की नीतियों को अलग-अलग केंद्रीय तथा राजकीय स्तर पर परख सकेंगी।
    - जनता के लिए यह समझना आसान होगा की किस राजनीतिक पार्टीने अपने किए वादों को पूरा किया है।
    - बार-बार चुनाव के चलते शासन प्रशासन में आने वाले व्यवधानों में कमी होगी।
    - सुरक्षा बलों तथा अन्य प्रशासनिक इकाईयों को बोझ हल्का हो जाएगा।
- सरकारी नीतियों एवं योजनाओं का क्रियान्वयन सुचारू रूप से हो सकेगा इत्यादी।
- ※ एक देश एक चुनाव के विरोध के बिंदु
  - एक देश एक चुनाव का विरोध करनेवाले विशेषज्ञों का मानना है कि इस मुद्दे पर भारतीय संविधान चुप्पी साधे हुए है, क्योंकि संविधान अनुच्छेद २ (संसद द्वारा किसी नये राज्य को भारतीय संघ में शामिल किया जा सकता है) पूर्ण रूप से इसके विपरीत दिखाइ पड़ते हैं क्योंकि इन दोनों की परिस्थितियों में चुनाव कराने पड सकते हैं।
  - इस तरह अनुच्छेद ८५(२)(b) राष्ट्रपति को शक्ति देता है कि वह लोकसभा को तथा अनुच्छेद १७४ (२)(b) राज्यपाल को शक्ति देता है कि वह विधान सभा को ५ साल से पहले भी भंग कर सकता है।
  - अनुच्छेद ३५२ के अनुसार बाह्य आक्रमण, सशस्त्र विद्रोह या युद्ध स्थिति में आपातकाल लगाकर राष्ट्रपति द्वारा लोकसभा का कार्यकाल बढ़ाया जा सकता है।
  - अनुच्छेद ३५६ कहता है कि विभिन्न परिस्थितियों में राज्यों में राष्ट्रपती शासन लगाया जा सकता है।
  - इस देश के संघीय ढांचे के भी विपरीत प्रतीत होता है।
  - इस व्यवस्था को लागू करने के लिए कई विधानसभाओं के कार्यकाल को घटाना या बढ़ाना पड सकता है, जिससे राज्यों की स्वायत्तता खतरें में पड जाएगी।
  - वर्तमान चुनाव प्रणाली में नेता निरंकुश नहीं हो सकता, क्योंकि उसे समय-समय पर अलग-अलग चुनावों के लिए जनता के सामने आना पडता है।
  - आधारभूत संरचना के अभाव में दोनों चुनावों को एक साथ कराना भारत जैसे विशाल आबादी वाले देश में तार्किक सिद्ध नहीं होता है। इत्यादी

* चुनाव आयोग से संबंधित समिती

स्वतंत्र एवं निष्पक्ष चुनाव ही सही मायने में लोकतांत्रिक राष्ट्र को वैधता प्रदान करता है, भारत इस बात को भली भांति जानता है। इसलिए इसने समय-समय पर समितीयों का गठन करके चुनाव प्रणाली में व्याप्त कमियों को हमेशा दूर करने का प्रयास किया है। चुनाव आयोग से संबंधित कुछ मुख्य समितीयां निम्नलिखित हैं -

- १) के. संधानम समिती (१९६२-१९६४)
- २) तारकुंडे समिती (१९७४-१९७५)
- ३) दिनेश गोस्वामी समिती (१९९०)
- ४) इंद्रजीत गुप्त समिती (१९९८)

* एक देश एक चुनाव के विरोध के बिंदु

- सैकड़ों राजनीतिक दलों को इस मत पर एकत्र करना तथा उन्हें विश्वास दिलाना लोहे के चने चबाने के बराबर है।
- यह भारतीय संसदीय प्रणाली के लिए घातक सिद्ध होगा।
- अत्याधिक जनसंख्या की दृष्टि से संसाधनों का सीमित होना।
- अनुच्छेद ८३, ८५, १७२, १७४, ३५६ आदी का उल्लंघन। इत्यादी

* निष्कर्ष

उपरोक्त विवेचनाओं के माध्यम से हमने एक देश एक चुनाव से संबंधित सभी मुद्दों पर चर्चा करने का प्रयास किया है। हमने जाना की कुछ विशेषज्ञ इसके पक्ष में कुछ इसके विपक्ष में अपने-अपने विचार प्रस्तुत करते हैं। ऐसे में सरकार को चाहिए की इस मुद्दे पर सभी चुनावी संस्थाओं, राजनीतिक दलों तथा विशेषज्ञों के साथ मिलकर इस विषय पर विचार-विमर्श करें तथा राष्ट्र हित में समर्पित फैसले का चयन करें।

***

वक्त नहीं !

- लिना पाटील (प्रथम वर्ष कला)

हर खुशी है लोगों के दामन में,
पर हँसी के लिए वक्त नहीं।
दिन रात दौडती दुनिया में
जिंदगी के लिए वक्त नहीं।

माँ की लोरी का एहसास तो है,
पर माँ को माँ कहने को वक्त नहीं।
सारे रिश्तों को तो हम मार चुके
अब उन्हें दफनाने का वक्त नहीं।

दोस्ती का जो करते वादा
उनके पास दोस्त के लिए वक्त नहीं।
दिल में है गमों का सागर,
पर सोने का वक्त नहीं।

अपने सपनों को अपनी आँखों में सजाया है,
पर उसे पूरा करने का वक्त नहीं।
पराए एहसासों को क्या कद्र करे
जब अपने सपनों के लिए वक्त नहीं।

हारते तन-मन को कैसे सहेजू
जब उनके पास समझने का वक्त नहीं।
चले जाएँगे यू ही इस दुनिया से,
उनके पास बचाने का भी वक्त नहीं।

ए जिंदगी तू ही बता कैसे जिए,
हर पल मरने वालों को,
जब जीने का भी वक्त नहीं।

***

स्वच्छता अभियान की सफलता

स्वच्छ भारत अभियान भारत सरकार द्वारा चलाया गया एक राष्ट्रव्यापी अभियान है। यह अभियान महात्मा गांधी की १४५ वीं जयंती पर २ अक्टूबर २०१४ को प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी द्वारा शुरू किया गया था। यह अभियान पुरे भारत में स्वच्छता के उद्देश्य को पूरा करने के लिए शुरू किया गया है। प्रधानमंत्री ने भारत के लोगो से स्वच्छ भारत मिशन में शामिल होने और दूसरों को भी ऐसा करने के लिए प्रोत्साहित करने का अनुरोध किया है ताकि हमारे देश के रूप में नेतृत्व किया जा सके। इस अभियान की शुरुवात नरेंद्र मोदी ने खुद रास्ते में सड़क की सफाई की थी।

स्वच्छ भारत का अभियान भारत में अब तक का सबसे बड़ा स्वच्छता अभियान है जिसके शुभारंभ के दौरान लगभग ३० लाख सरकारी कर्मचारियों और स्कूलों और कॉलेजों के छात्रा ने भाग लिया।

लॉन्च के दिन प्रधानमंत्री ने भारत की नौ प्रसिद्ध हस्तियों के नामों को उनके क्षेत्रों में उनकी निर्धारित तिथियों पर अभियान शुरू करने और आम जनता के लिए अभियान को बढ़ावा देने के लिए नामित किया। उन्होंने सभी नौ हस्तियों से अनुरोध किया कि वे अपनी ओर से नौ अन्य लोगों को व्यक्तिगत रूप से इस कार्यक्रम में भाग लेने के लिए आमंत्रित करें और नौ लोगों को आमंत्रित करने की इस श्रृंखला की तब तक जारी रखें जब तक की संदेश प्रत्येक भारतीय नागरिक तक न पहुँच जाए।

देश भर में लोग अपने इलाके को साफ करते हैं और अपने आस-पास को स्वच्छ और हरा-भरा रखने का संकल्प लेते हैं। प्रधानमंत्री ने अनुरोध किया कि प्रत्येक भारतीय इस अभियान को एक चुनौती के रूप में लें और इसे एक सफल अभियान बनाने के लिए हर संभव प्रयास करें। नौ लोगों की श्रृंखला एक पेड़ की तरह है। उन्होंने आम लोगो से इस आयोजन में शामिल होने और विभिन्न सोशल मीडिया वेबसाइट जैसे

फेसबुक, ट्विटर आदी के माध्यम से इंटरनेट पर स्वच्छता के वीडियो या चित्र अपलोड करते रहे ताकि अन्य लोग भी अपनी क्षेत्र में ऐसा करने के लिए प्रेरित हो सके।

इस मिशन में मार्च २०१७ में यूपी के सीएम योगी आदित्यनाथ ने भी सरकारी भवनों में स्वच्छता सुनिश्चित करने के लिए पान, गुटखा और अन्य तंबाखू उत्पादों पर प्रतिबंध लगा दिया।

स्वच्छ भारत मिशन का उद्देश्य व्यक्तिगत स्वच्छता शौचालयों का निर्माण करना है। विशेष रूप से गरीबी रेखा के नीचे रहने वाले स्वच्छता शौचालयों में परिवर्तित करना, हैंडपंप की सुविधा प्रदान करना, सुनिश्चित स्नान सुविधाएँ, सैनेटरी मार्ट स्थापित करना, नालों का निर्माण, ठास और तरल कचरे का उचित निपटान, स्वास्थ्य और शिक्षा क प्रति जागरूकता बढ़ाना, घरेलू और पर्यावरणीय स्वच्छता सुविधाएँ प्रदान करना और बहुत कुछ है।

इससे पहले भारत सरकार द्वारा पर्यावरणीय स्वच्छता और व्यक्तिगत स्वच्छता के बारे में कई जागरूकता कार्यक्रम (जैसे संपूर्ण स्वच्छता अभियान, निर्मल भारत अभियान आदि) शुरू किए गए थे। हालांकि वे भारत को स्वच्छ भारत बनाने में बहुत प्रभावी नहीं हो पाए थे।

स्वच्छ भारत अभियान के प्रमुख उद्देश्य खुले में शौच की प्रवृत्ति को दूर करना, अस्वच्छ शौचालयों को फ्लश शौचालयों में बदलना, हाथ से मैला ढोने की प्रथा को हटाना, ठोस और तरल कचरे का उचित निपटान, लोगो के व्यवहार में बदलाव लाना, स्वच्छता के बारे में जागरूकता बढ़ाना, भागीदारी को सुविधाजनक बनाना है।

इस अभियान के लिए प्रधानमंत्री द्वारा नामांकित पहले नौ लोगों में सलमान खान, अनिल अंबानी, कमल हसन, कॉमेडियन कपिल शर्मा, प्रियंका

चोपडा, बाबा रामदेव, सचिन तेंडुलकर, शशि थरूर और तारक मेहता का उल्टा चश्मा की एक टीम थी। भारतीय फिल्म अभिनेता आमिर खान को मिशन के शुभारंभ के लिए आमंत्रित किया गया था। पीएम ने विभिन्न क्षेत्रों में स्वच्छ भारत के अभियान को शुरू करने और बढ़ावा देने के लिए विभिन्न ब्रांड एंबेसडर चुने।

उन्होंने २०१४ में ८ नवंबर को अखिलेश यादव, स्वामी रामभद्राचार्य, मोहम्मद कैफ, मनोज तिवारी, देवीप्रसाद द्विवेदी, मनु शर्मा, कैलाश खैर, राजू श्रीवास्तव, सुरेश रैना आदि जैसे कुछ गणमान्य व्यक्तियों और सौरव गांगूली, किरण बेदी, पद्मनाथ आचार्य को भी नामित किया।

अभियान के कई सकारात्मक परिणाम सामने आए। स्वच्छ भारत रन स्वच्छ भारत ऐप, रीयल टाईम, मॉनेटरिंग सिस्टम, स्वच्छ भारत लघू फिल्म और स्वच्छ मिशन नेपाल, स्वस्थ भारत नेपाल अभियान जैसे कई अन्य कार्यक्रमों को सक्रिय रूप से के उद्देश्य का समर्थन करने के लिए शुरू किया गया और कार्यान्वित किया गया।

उत्तर प्रदेश के सरकारी भवनों में साफ-सफाई सुनिश्चित करने के लिए उत्तर प्रदेश के मुख्यमंत्री द्वारा पान, गूटखा और अन्य तंबाकू उत्पादों को चबाना पूरी तरह से प्रतिबंधित कर दिया गया था इस अभियान को जारी रखने और सफल बनाने के लिए भारत के वित्त मंत्रालय ने स्वच्छ भारत उपकार नाम से एक कार्यक्रम शुरू किया है। जिसके अनुसार सभी को भारत में सभी सेवाओं पर ०.५% टैक्स देना होगा। (अर्थात प्रति १०० रुपये में ५० पैसे) जो कि इस स्वच्छता अभियान को फंड करेंगे।

इस अभियान में लोगों की भागीदारी बड़ी थी। उन्होंने हाल के दिनों में सकारात्मक परिणाम दिखाया शुरू किया। लेकिन सबसे महत्वपूर्ण बात यह है कि इस प्रक्रिया का जारी रहना अतः हमे अपने बनाने व अपने देश को दुनिया में सम्मान दिलाने के लिए अपना

योगदान जारी रखने का संकल्प लेना चाहिए।

एक प्रचारिक के रूप में शामिल हो - आप एक प्रचारक के रूप में इसका हिस्सा बनकर यहा पर दिए कार्यों को देख सकते हैं। या फिर अपना खुद का अभियान शुरू कर सकते हैं।

- मेरी सरकार के सदस्य रूप में अपना पंजीकरण कराए।
- अभियान के लिए अपना समय देने की शपथ ले।
- आपके द्वारा किए गए स्वच्छता संबंधी कार्यों के पहल और बाद की तस्वीरे साझा करे।
- आप किसी और का निमंत्रण स्वीकार करे या फिर अपना खुद का अभियान शुरू कर इसका हिस्सा बन सकते हैं।

स्वच्छ भारत अभियान का उद्देश्य केवल आसपास की सफाई करना ही नहीं है अपितु नागरिकों की सहभागिता से अधिक से अधिक पेड लगाना, कचरा मुक्त वातावरण बनाना, शौचालय की सुविधा उपलब्ध कराकर एक स्वच्छ भारत का निर्माण करना अत्यंत महत्वपूर्ण है। अस्वच्छ भारत की तस्वीरे भारतीयों के लिए अक्सर शर्मिंदगी की वजह बन जाती है। इसलिए स्वच्छ भारत के निर्माण एवं देश की छवि सुधारने का यह सही समय एवं अवसर है। यह अभियान न केवल नागरिकों को स्वच्छता संबंधी आदतें अपनाने बल्कि हमारे देश की छवि स्वच्छता के लिए तत्परता से काम कर रहे थे। देश के रूप में बनाने में भी मदद करेगा।

***

आदमी

यूँ मानता है कि वह मोबाईल में सारी दुनिया को जब में लेकर घूम रहा है, किंतु हकीकत यह है की वह खुद मोबाईल में आजीवन कारावास भुगत रहा है।

-संकलित - बिपाशा अशोक कनोजिया
(द्वितीय वर्ष कला)

आपकी सब मुश्किलों के जवाब आपके पास है, बस खुद से ही सवाल करने की जरूरत है।

वसुंधरा बचाव

वैष्णवी सुर्यभान तायडे
(तृतीय वर्ष कला)

“ धरती हमारी नहीं, हम धरती के हैं ”

यह एक ऐसा मुहावरा है जो हमें यह याद दिलाता है कि धरती एक प्राकृतिक संसाधन है औ हम इसकी देखभाल करने के लिए जिम्मेदार है । धरती हमें जीवन, भोजन पानी और आवास प्रदान करती है । यह हमारी प्रकृति, हमारे संस्कृति और हमारी सभ्यता की आधारशिला है ।

हम धरती पर रहनेवाले जीवों में से एक है । हम धरती के संसाधनों को उपयोग अपने जीवन को बनाए रखने के लिए करते हैं । लेकिन इसका मतलब यह नहीं है कि धरती हमारी है । धरती एक स्वतंत्र इकाई है जिसकी अपनी अनोखी विशेषताएं और आवश्यकताएं हैं ।

हम धरती के पर्यावरण को प्रदुषित करने, वसुंधरा, वनस्पती और वन्यजीवों को नष्ट करने और प्राकृतिक संसाधनों का अतिशोषण करने के द्वारा धरती को नुकसान पहुंचा रहे हैं । यह धरती के लिए एक गंभीर खतरा है ।

यदि हम धरती को बचाना चाहते हैं, तो हमें अपनी जिम्मेदारी समझनी होगी । हमें धरती के संसाधनों का संरक्षण करना चाहिए और इसके पर्यावरण को स्वच्छ और सुंदर बनाए रखना चाहिए । हमें धरती के साथ सामंजस्य में रहना सीखना चाहिए । हम निम्नलिखित तरीकों से धरती की रक्षा कर सकते हैं

- ऊर्जा की बचत करें ।
- पुनर्चक्रण और पुनः उपयोग करें ।
- कम गाडी चलाएँ और अधिक पैदल या साइकिल चलाएँ ।
- प्लास्टिक और अन्य प्रदुषक पदार्थों के उपयोग को कम करें ।
- वृक्षारोपण करें ।
- वन्यजीवों की रक्षा करें ।

हम धरती के लिए एक बेहतर भविष्य बना

सकते हैं यदि हम सभी मिलकर काम करें । हमें धरती के प्रति अपनी जिम्मेदारी को समझना चाहिए और इसके लिए कार्य करना चाहिए ।

“ धरती हमारी नहीं, हम धरती के हैं ” यह एक महत्वपूर्ण संदेश है जिसे हमें कभी नहीं भूलना चाहिए । धरती हमारी माता है और हम उसके बच्चे हैं । हमें अपनी माँ की देखभाल करनी चाहिए और उसे नुकसान नहीं पहुँचाना चाहिए । पृथ्वी केवल वह स्थान नहीं है जहाँ हम रहते हैं, बल्कि हम इसके जीवन के जटिल जाल का एक अभिन्न अंग है ।

हाल के दिनों में ग्रह के साथ हमारा संबंध तेजी से शोषणाकारी हो गया है । हमने लापरवाही से इसके संसाधनों का दहन किया है, इसकी हवा और पानी को प्रदुषित किया है और इसके नाजुक परिस्थितिकी तंत्र को बाधित किया है । इस दृष्टिकोण ने अथाह क्षति पहुंचाई है और उन प्रणालियों को ही खतरे में डाल दिया है जो हमें बनाए रखती हैं ।

वास्तव में पृथ्वी से संबंधित होने के सार को समझने के लिए हमें प्रबंधक के रूप में अपनी भूमिका को पहचानना चाहिए, न कि विजेता के रूप में । हम संरक्षक हैं जिन्हें भावी पिढ़ियों के लिए इसकी सुंदरता और जैव विविधता को संरक्षित करने की जिम्मेदारी सौंपी गई है । प्रबंधन की इस भावना में स्थायी प्रथाओं को अपनाना, प्राकृतिक आवासों का संरक्षण करना और हमारे परिस्थितिक पदचिन्ह को कम करना शामिल है ।

प्रकृति के साथ हमारा अंतसंबंध निर्विवाद है । जिस हवा में हम सांस लेते हैं, जो पानी हम पीते हैं, और जो भोजन हम खाते हैं, वह सब पृथ्वी के प्रचुर प्रसाद से उत्पन्न होता है । जब हम पर्यावरण को नुकसान पहुंचाते हैं, तो अंततः हम खुद को नुकसान पहुंचाते हैं । जलवायु परिवर्तन, प्रदुषण और आवास विनाश हमें इस निर्विवाद सत्य की याद दिलाते हैं ।

अज्ञानी होना उनकी शर्म की बात नहीं है, जितना की सीखने की इच्छा ना रखना ।

पृथ्वी से अपने जुड़ाव को स्वीकार करते हुए हम सामूहिक जिम्मेदारी और सचेतनता की यात्रा शुरू कर सकते हैं। ग्रह के संसाधनों को महत्त्व देकर और इसकी विविधता की रक्षा करके, हम अपनी भलाई और इस असाधारण घर को साझा करनेवाली अनगिनत प्रजातियों की भलाई सुनिश्चित करते हैं।

पृथ्वी को कैसे बचाया जाए ?

पृथ्वी को बचाने के लिए दुनिया भर के सभी लोगों को कुछ असान और प्रभावी तरीकों का उपयोग करना चाहिए। इन तरीकों का विवरण नीचे निम्नलिखित प्रकार से है -

- हमें ज्यादा से ज्यादा मात्रा में प्रदूषण को रोखना चाहिए।
- जैसा की हम सभी जानते है, जल ही जीवन है। अतः हमें पृथ्वी पर जल को बचना चाहिए, हमें अपनी आवश्यकता के अनुसार ही पानी का उपयोग करना चाहिए।
- हम जल को बचाकर पृथ्वी पर अगामी समय के लिए जल संरक्षित कर सकते है, यदि हम जल का उपयोग केवल एक निश्चित मात्रा में करते हैं, तो सब केवल १ दिन में हजारों गैलन पानी बचा सकते है।
- हम सभी लोगों को ग्रीन हाऊस गैसो के उत्सर्जन को कम करने के लिए आमतौर पर सार्वजनिक परिवहन का उपयोग करना चाहिए या निजी कारों को तभी उपयोग में लाना चाहिए जब हमें उसकी आवश्यकता हो।
- यदि हम स्थानीय क्षेत्रों में काम करते है, तो हमे साइकिल का उपयोग करना चाहिए और यदि हमें कहीं दूर या फिर शहरी क्षेत्रों में काम करना है, तो इलेक्ट्रॉनिक वाहनों का उपयोग करना चाहिए, जिससे की वायु प्रदूषण कम हो जाएगा।
- हमें अनावश्यक रूप से हिटर या फिर एअर कंडिशनर को चालु नहीं छोडना चाहिए, इससे निकलने वाली हानीकारक गैर ओझोन परत को नुकसान पहुंचाते है, जिससे पृथ्वी पर विनाश बढ़

सकता है।

यदि पृथ्वी संरक्षित रहेगा, तो आपकी आनेवाली पीढि भी पृथ्वी पर अपने जीवन को ज्यादा समय तक और अच्छे से व्यतित कर पाएगी अन्यथा नहीं।

***

ऐसी जिंदगी जिओ

-बिपाशा अशोक कनोजिया

दो दिन की जिंदगी खुशी से जियो
कल का क्या पता
आज का गीत सुनो।
मंजूर है माहौल सुना है
सुने माहौल को ही
मंजील का रास्ता मानो।
ना कुछ लेकर आए,
ना कुछ लेकर जाएँगे।
जो कुछ है आपस में बाटना सिखो।
दो दिन की खुबसूरत जिंदगी है
औरों को खुशियाँ बाँटकर देखो।
कडवा कहने से क्या रिश्ता टूटेगा ?
प्यार भरी बातों से
जीवन का नक्शा बदलेगा।
आशिकाना है जमाना,
नजरीयाँ बदलकर देखो।
पराएँ भी अपने होंगे,
जुबान बदलकर देखो।
जिंदगी के इस बाजार में
इन्सान बनकर जिओ।
मौत तो आती है,
तुम अमर बनकर जाओ।
जन्म-मृत्यू का यह त्योहार
खुशी से मनाओ,
सबका प्यार लेकर आए हो,
सब को प्यार देकर जाओ।

***

हर एक चीज में खुबसूरती होती है, लेकिन हर कोई उसे देख नहीं पाता।

वर्तमान में नारी समस्या और हल

नंदिनी सुरेश त्रिसपुत्रे
(तृतीय वर्ष कला-अंग्रेजी)

वर्तमान समय में जो नारी की स्थिति है वह पहले से भी कही बतौर होती जा रही है। जीवन से जुड़े सभी क्षेत्रों में नारी पर अत्याचार एवं शोषण किया जा रहा है। अतः अब आवश्यकता इस बात की है हम स्वयं जागरूक हो एवं अपने प्रति हो रहे हम स्वयं दिन प्रतिदिन बढ़ते अत्याचारों का विरोध तो करें ही साथ में हर कदम पर सतर्क रहे। असमान लिंगानुपात, स्त्रियों की औसत आयु में कमी एवं मृत्यु दर की अधिकता के लिए बाल विवाह, प्रसवकाल में स्त्रियों की मृत्यु, स्त्रियों की आर्थिक पारनिर्भरता, लडकीयों एवं स्वास्थ्य सेवाओं का अभाव आदि उत्तरदायी है।

आज नारी शिक्षित है और फैसले खुद लेने में सक्षम है। सरकार ने भी नारियों के उन्नति के लिए कई कार्य किये हैं। मोदी सरकार सफल अभियान चलाये है। नारी का सम्मान करना है और उसकी रक्षा करना भारत की प्राचीन संस्कृति है। भारतीय महिलाओं के सामने योनी उत्पीडन, दहेज, बाल विवाह, कन्या भ्रूण हत्या और लिंग के अनुसार गर्भपात, घरेलू हिंसा, तस्करी जैसी बहुत समस्याओंका नारी को वर्तमान स्थिति में सामना करना पडता है।

महिलाओं की समस्याओं के समाधान के लिए सरकार ने बेटी बचाओ, बेटी पढाओ योजना, उज्ज्वला योजना, स्वाधार गृह प्रधानमंत्री मातृ वंदना योजना, प्रधानमंत्री महिला शक्ति केंद्र योजना, वन स्टॉप सेंटर जैसे महिला सशक्तिकरण संबंधित प्रमुख सरकारी योजनाएँ की शुरुवात की है।

बेहतर शिक्षा के अक्सर महिलाओं को शिक्षा देने का मतलब पुरे परिवार को शिक्षा देना है। महिलाओं में आत्मविश्वास पैदा करने में शिक्षा महत्वपूर्ण भूमिका निभाती है। यह लोगो को समाज में अपनी स्थिति बदलने में भी सक्षम बनाता है। शिक्षा बेहतर तरीके से निर्णय लेने में सक्षम बनाती है और आत्मविश्वास पैदा करती है।

महिलाओं के साथ होने वाले बलात्कार, दहेज, उत्पीडन, छेडछाड, अपहरण, देह व्यापार भ्रूण हत्या आदि समस्याए यह दर्शाती है कि भारत में महिलाएं न तो घर में सुरक्षित हैं और न ही घर के बाहर। वास्तव में महिलाओं के विरुद्ध हिंसा व अपराध कोई नई बात नहीं है।

सुरक्षा के कानूनी अधिकार, जिनके बारे में हर भारतीय महिला को पता होना चाहिए।

- राष्ट्रीय महिला आयोग अधिनियम
- महिला सुरक्षा कानून
- पॉक्सी एक्ट कानून
- दहेज निषेध अधिनियम, १९६१
- भारतीय तलाक अधिनियम, १९६९
- मेटरनिटी लाभ अधिनियम, १८६१
- कार्यस्थल पर महिलाओं के साथ उत्पीडन
- समान परिश्रमिक अधिनियम, १९७६
- महिलाओं का अश्लील प्रतिनिधित्व (रोकथाम) अधिनियम, १९८६

यह सभी कानूनी अधिकार का लाभ लेना चाहिए समस्या आने पर महिलाओने।

महिलाओं की स्थिति में सुधार समय बिते के साथ सरकार ने महिलाओं की स्थिति सुधारने के लिए कई कानून बनाए। स्त्री शिक्षा के अनिवार्य किया गया। लडकी को मर्जी के बगैर शादी पर प्रतिबंध लगाया गया। तलाक को कानूनी दर्जा दिया गया। अब महिलाएँ अपनी मर्जी के अनुसार किसी भी हुनर के लिए ट्रेनिंग ले सकती है।

महिलाओं को लिंग के आधार पर भेदभाव नहीं किये जाने (अनुच्छेद १५) और विधि के सक्षम समान संरक्षण (अनुच्छेद १४) का मुल अधिकार प्राप्त है। संविधान में प्रत्येक नागरिक के लिए यह मूल कर्तव्य निर्धारित किया गया है कि वह महिलाओं की गरिमा के विरुद्ध प्रचलित अपमानजनक प्रथाओं का त्याग करें।

यदि आप सच कहते हैं, तो आपको कुछ याद रखने की जरूरत नहीं रहती।

महिला व पुरुष को बराबर मजदुरी नहीं मिलना, यौन शोषण आदि महिला सशक्तिकरण में मुख्य बाधा है।

आप कई तरीकों से शामिल होकर दुनिया भर में लैंगिक समानता और महिला सशक्तीकरण का समर्थन कर सकते हैं। संयुक्त राष्ट्र महिला अभियान या पेशेवर नेटवर्क में से किसी एक में भाग लें, सोशल मीडिया पर जागरूकता बढ़ाना, या हमारे मिशन को

हासिल करने में हमारी मदद करने के लिए दान करें। भारतीय कानून में महिलाओं को ११ अलग-अलग अधिकार मिले हैं। घरेलू हिंसा अधिनियम से महिलाओं का संरक्षण २००५ में संसद द्वारा लागू किया गया था, लेकिन यह २६ अक्टूबर २००६ से लागू हुआ।

***

वसुंधरा बचाव

जान्हवी सतिश दाभाडे
(एम.ए.हिंदी-द्वितीय वर्ष)

वसुंधरा ब्रम्हांड में सबसे अनमोल वस्तु है। यह जीवन के लिए आवश्यक वस्तुएँ ऑक्सीजन और पानी को रखती है। वसुंधरा का द्वितीय नाम पृथ्वी है। वसुंधरा पर पाए जाने वाले प्राकृतिक संसाधन दिन प्रतिदिन मानव के गलत कार्यों के कारण बिगड़ रही हैं। पूरे विश्वभर के लोगों के बीच में जागरूकता फैलाने के लिए हर साल २२ अप्रैल को 'वसुंधरा दिवस' मनाया जाता है। हमें अपनी वसुंधरा और वातावरण को प्लास्टिक, कागज, लकड़ी आदि का कम उपयोग के द्वारा रक्षा करनी चाहिए। प्रदूषण और ग्लोबल वार्मिंग आमतौर पर वाणिज्यिक उद्योगों के द्वारा बड़े स्तर पर फैलाए जा रहे हैं। लोगो को '3R' तरिको अर्थात रिसाइकल, रियूज और रिड्यूस का पालन करना चाहिए। हमें वनीकरण और पुनः वृक्षारोपण के माध्यम से जंगलों को बढ़ावा देना चाहिए। हमें वसुंधरा को बचाने के लिए अप्राकृतिक जीवनों में बड़े स्तर पर बदलाव की आवश्यकता है। पृथ्वी के बिना पूरे ब्रम्हांड में कही भी जीवन संभव नहीं है।

मनुष्य ने खुद वसुंधरा पर जीवन को संकट में डाल दिया है। जिससे उत्पन्न हुई अनुकूल वातावर की कमी के कारण बहुत से जंगली जानवर पुरी तरह से विलुप्त हो गए हैं। कई प्रकार के ग्लोबल वार्मिंग और अन्य पर्यावरणीय मुद्दों की दर दिन-प्रतिदिन बढ़ रही है। इसके नकारात्मक प्रभावों को कम करने के लिए सभी गलत प्रचलनों को रोकना बहुत आवश्यक है। हमें

पानी को बर्बाद नहीं करना चाहिए और केवल अपनी आवश्यकता के अनुसार प्रयोग करना चाहिए। हमें केवल गंदे कपड़ों को ही ठंडे पानी में धोना चाहिए। इस तरह से हम प्रतिदिन कई गैलन पानी बचा सकते हैं। स्थानिय क्षेत्रों में कार्य करने के लिए लोगों को साइकिल का प्रयोग करना चाहिए। लोगो को नीजी कारों को साझा करना चाहिए और आमतौर पर ग्रीन हाऊस गैसों के उत्सर्जन को कम करने के लिए सार्वजनिक परिवहनों का प्रयोग करना चाहिए। प्राकृतिक उर्वरकों का निर्माण करना चाहिए। जो फसलों के लिए सबसे अच्छे उर्वरक होते हैं। हमें बिजली का प्रयोग कम करने के लिए लाईट, पंखो और अन्य बिजली के उपकरणों को बन्द कर देना चाहिए। बिना जरूरत के बिजली के हिटर और एअर कंडिशनर का अनावश्यक प्रयोग नहीं करना चाहिए। हमें समय-समय पर अपनी निजी वाहनों की मरम्मत करनी चाहिए और प्रदूषण को कम करने के लिए बेहतर तरिके से चलाने चाहिए। अपने आसपास के क्षेत्रों में अधिक से अधिक पेड़ लगाने चाहिए। इस प्रकार अपने कार्यों द्वारा हमें अपनी वसुंधरा का बचाव करना चाहिए। यह सब नागरिक मिलकर योगदान को बढ़ावा देना चाहिए।

***

एक हिरो एक आदमी से ज्यादा बहादूर नहीं होता, लेकिन वो पांच मिनट अधिक बहादूर रहता है।

शिक्षा के उद्देश्य

अश्विनी जितेंद्र कोळी
(तृतीय वर्ष कला)

शिक्षा मानव जीवन के विकास का प्रमुख आधार है। किसी भी राष्ट्र के निर्माण में शिक्षा का बहुत बड़ा महत्त्व होता है। जिस देश के लोग शिक्षित नहीं होते हैं वहा पर आर्थिक और सामाजिक विकास की कल्पना नहीं कि जा सकती है। हमारे देश में भी शिक्षा की कमी है। जब से मानव सभ्यता का विकास हुआ है तब से भारत अपनी शिक्षा के लिए प्रसिद्ध है। भारतीय संस्कृति ने विश्व का सदैव पथ-प्रदर्शन किया और आज भी समाज में जीवित है। शिक्षा हम सभी के उज्ज्वल भविष्य के लिए प्रसिद्ध है। एक आवश्यक और महत्त्वपूर्ण पड़ाव है। किसी भी व्यक्ती की उन्नती और विकास के लिए उचित शिक्षा मिलना आवश्यक है। क्योंकि शिक्षा के बिना उज्ज्वल भविष्य संभव नहीं है। वर्तमान समय में भी महान दार्शनिक एवं शिक्षा शास्त्री इस बात का प्रयास कर रहे हैं कि शिक्षा भारत में हर युग में शिक्षा का उद्देश्य अलग-अलग है। शिक्षा क्या है? शिक्षा की परिभाषा, शिक्षा किसे कहते हैं? शिक्षा का अर्थ - शिक्षा शब्द 'शिक्ष' मुल से भाव में 'अ' तथा 'टाप्' प्रत्यय जोडने पर बनता है। इसका अर्थ है - सिखना जानना, अध्ययन तथा ज्ञानभिग्रहण!

शिक्षा के लिए वर्तमान युग में शिक्षण, ज्ञान, विद्या, एज्युकेशन (Education) शब्द की उत्पत्ति लेटीन भाषा के "Educare" शब्द से मानी जाती है। Educare शब्द का अर्थ शिक्षित करना पालन-पोषण करना तथा ही हमारे कौशल और व्यापारी विकास पर केन्द्रित होती है। "Educare" शब्द का अर्थ है "To educate to bring up, to raise" है। शिक्षा हमारे समाज में पिढी अपने ज्ञान और समझ को हस्तांतरण का सफल प्रयास है। शिक्षा-शास्त्री के विद्वानो का विचार है, शिक्षा विकास का वह क्रम है जिससे व्यक्ति अपने को धीरे-धीरे विभिन्न प्रकार से अपने भौतिक, सामाजिक तथा आध्यात्मिक वातावरण में खुद को अनुकूल बना लेता है।

जीवन ही वास्तव में शिक्षा है। प्रोफेसर ड्यूबी के मत में, शिक्षा एक प्रक्रिया है जिसमें बालक के ज्ञान, चरित्र तथा व्यवहार को एक विशेष साँचे में ढाला जाता है। ज्ञान और संस्कृति शिक्षा का उद्देश्य है। ज्ञान क्या है? किसी बात या विषय के सम्बन्ध में होने वाली यह तथ्यपूर्ण, वास्तविक और संगत जानकारी या परिचय जो अध्ययन, अनुभव, निरीक्षण या प्रयोग आदि के द्वारा प्राप्त होता है, ज्ञान कहलाता है। ज्ञान अनुभव की पूत्री है। दूसरे शब्द में मनुष्य के संचित अनुभवों का कोश हो वह ज्ञान है।

स्वामी शिवानन्द का मत है कि सत्य का साक्षात्कार ही ज्ञान है। अनुभव सुकरात ने ज्ञान को शक्ति माना है। बेकन ने इस बात को समर्थन करते हुए कहा है Knowledge itself is power (ज्ञान स्वयं ही शक्ति है) दिजराईली का कथन है अपनी अनभिज्ञता। बोध ज्ञान की ओर एक बड़ा कदम है। ज्ञान जीवन के लिए उपयोगी तभी है, जब उसका प्रयोग किया जाए। विचारो को कार्यन्वित किया जाए। जिससे चिन्तन प्रक्रिया एवं मानव व्यवहार में परिवर्तन आए। ज्ञान प्राप्ति शिक्षा का महत्त्वपूर्ण उद्देश्य है। आधुनिक सभ्यता शिक्षा के माध्यम द्वारा प्राप्त करके विकसीत हुई है न तो ज्ञान अपने आप मे संपुर्ण शिक्षा है न ही शिक्षा का अंतिम उद्देश्य। यह तो शिक्षा का एकमात्र भाग है और एक साधन है। अतः शिक्षा का उद्देश्य सांस्कृतिक ज्ञान की प्रगति होना चाहिए ताकी मानव सभ्य, शिष्ट, संयत बने। साहित्य, संगीत और कला आदि का विकास कर सके। साथ ही आनेवाली पिढी को सांस्कृतिक धरोहर सोंप सकें।

सहनशीलता एवं नैतिकता के बिना भौतिक धन बेकार है। चरित्र दो प्रकार का होता है-अच्छा और बुरा। सच्चरित्र ही समाज की शोभा है। निर्धन का धन है, जीवन विकास का मुल है। जीवन जन्मजात नहीं होता बनाया जाता है। इसके निर्माण का दायित्व शिक्षा

आप कभी भी इतने बड़े नहीं हो सकते कि एक नया लक्ष्य ना निर्धारित कर सकें, या एक नया सपना देख सकें।

हिन्दी

-संजना सुरेंद्र दातीर

हिन्दुस्तान की राष्ट्रभाषा है हिन्दी
जीवन की आशाओं और दिशाओं में है हिन्दी
सबको जोड़े रखती है हिन्दी...

चाहे जो इनसान हो... मजदूर हो या सिपाही
मंत्री हो या किसान,

सबको बांधे रखती है हमारी हिन्दी...

जैसे पानी में नमक और

शक्कर मिलाकर शरबत बनता है

वैसे ही कुछ दुसरी भाषा के शब्द से

नया स्वाद होता है अपनेपन का

एहसास दिलाती है हिन्दी...

जो हर पल का हर समय नया रूप लेकर

हिन्दुस्तान का गौरव करती है हिन्दी...

हर हिन्दुस्तानी को मिसाईल बनकर

यश देती है हिन्दी...

भारत माँ की गंगोत्री जैसी हिन्दी

जिन्होंने गुलामी में क्रान्ति की आग जलायी

बच्चों से लेकर वीरों तक

स्फूर्ति देती हमारी हिन्दी

जैसे कि नन्ना मुन्ना राही हूँ,

देश का सिपाही हूँ, बोलो मेरे संग

जय हिन्द, जय हिन्द, जय हिन्द...

ऐसी जीवन रेखा है हिन्दी

जीवन की परिभाषा है हिन्दी !

***

-प्रतिक्षा किशोर आमोदकर (तृतीय वर्ष कला)

बेटी बनकर आयी हूँ माँ-बाप के जीवन में ! बसेरा होगा कल मेरा किसी और के आँगन में ।

क्यों ये रित भगवान ने बनाई होगी, कहते हैं आज नहीं तो कल पराई होगी ।

दे के जनम पाल-पोसकर जिसने हमे बडा किया और वक्त आया तो उन्ही हाथों ने हमे विदा किया ।

टूट कर बिखर जाती है हमारी जिंदगी वही, पर फिर भी उस बंधन में प्यार मिले जरूरी तो नहीं ।

क्यों हमारा रिश्ता इतना अजीब होता है, क्या बस यही बेटियाँ का नसीब होता है ।

गलतियाँ हमेशा क्षमा की जा सकती हैं, यदि आपके पास उन्हें स्वीकारने का साहस हो ।

विधवा माँ

(मौलिक कहानी)

बिवाशा अशोक कनोजिया

(द्वितीय वर्ष कला)

एक विधवा माँ थी। उसके दो बेटे थे। बड़ा बेटा राम अपनी पत्नी माया और चौदह साल की बेटी रीना के साथ रहता था और छोटा बेटा रतन अपनी पत्नी राधा और दस साल के बेटे राज के साथ रहता था। दोनों भाईयों ने अपने घर का बँटवारा कर रखा था। बस उनके बच्चे ही एक दूसरों के घर में आ जा सकते थे। उस घर के बीचोबीच एक कमरा था, जो विधवा माँ का था। उस विधवा माँ से कोई भी अच्छे से बात तक नहीं करता था। कोई भी उनकी इज्जत नहीं करता। केवल रीना और राज दोनों बच्चों उनका ख्याल रखते थे। वक्त निकालकर उसके पास बैठते थे उनसे बातें करते थे। दोनों बेटों के लालचीपन और घर बँटवारे की वजह से एक महिने के पन्द्रह दिन विधवा माँ को बड़े बेटे राम के यहाँ से खाना जाता था और दूसरे पन्द्रह दिन छोटे बेटे रतन के यहाँ से खाना जाता था। जब महिने का इक्तीसवां दिन आता तो दोनों बेटों के बीच महायुद्ध ही हो जाता था। ये सब देखकर माँ को बहुत बुरा लगता था। उनके बेटे का उन्हें खाना न देना पड़े इस कारण झगडा करते हैं। माँ सोच में पड गई की, जब उनके बच्चों छोटे थे तब वह कैसे माँ के लिए लडते थे। माँ के हाथों का खाना खाने के लिए मारपीट तक कर लेते थे। तब माँ दोनो को बडे दूलार से समझाती थी कि तूम दोनों मेरे लिए एक समान हो, दोनों को बडे दूलार से खाना खिलाती थी। अब इन बच्चों को माँ से बात तक करने के लिए वक्त नहीं है। ये सब सोचकर दुखी होती है। तभी घर में बच्चों का शोर सुनाई देता है। तब माँ समझाती है कि ठिक है जब इक्तीसवां दिन आयेगा मैं तब उपवास रख लिया करूंगी। माँ की यह बात सुनकर दोनों भाई और दोनों बहूएं खुश हो जाती है कि एक दिन का अनाज तो बच जाएगा। दोनो बेटे और बहूएं अपने-अपने कमरे में चले जाते हैं। विधवा माँ को याद आता है कि आज तो इक्तीसवां दिन है। उसे भूख तो लगी है, लेकिन खाना माँगने की हिम्मत नहीं हुई। माँ को लगा

कि मेरे बेटे अपनी माँ भूखा नहीं देख पायेंगे और मेरे लिए कुछ जरूर खाने के लिए लायेंगे। यह सब सोच ही रही थी कि कुछ देर बाद आवाज आई। दादी, दादी विधवा माँ के देखने पर रीना और राज हाथ में खाने की थाली लेकर खडे थे। रीना और राज दादी लो खाना खालो। विधवा माँ का तो खुशी का ठिकाना ही नहीं रहा कि उसके बहू और बेटों ने उनके लिए खाना भिजवाया है। बहुत उत्सुकता से पूछा क्या ये खाना तूमहारी माँ ओं ने भेजा है। रीना नहीं नहीं दादी ये खाना तो हमने छुपाकर लाया है। विधवा माँ ने कहा क्यों छुपाकर क्यों लाया। रीना ने कहा दादी आप भी ! अगर हम छुपाकर नहीं लाते तो हमारी माँ डाटती नहीं। हां दादी अब बातें छोडो खाना खालो, हम आज आपको अपने हाथ से खाना खिलायेंगे। राज ने कहा आज शायद विधवा माँ को बुरा लगा है। लेकिन वह भी क्या करती उन्होने रीना और राज को अपने पास बैठा लिया और बच्चों ने अपने हाथो से अपनी दादी को बडे प्यार से खाना खिलाया। रीना चलो दादी अब हम चलते हैं। अगर माँ ने देख लिया तो हमें बहुत बातें सुनायेंगी। रीना और राज दोनों अपने अपने कमरों में चले जाते हैं और सो जाते हैं।

सुबह हुई। रीना आज जल्दी उठ गई। स्कूल के लिए तैयार होने जा रही थी कि रीना के माँ ने आवाज दी की बेटा आज स्कूल नहीं जाना है। रीना क्यों माँ क्यों नहीं जाना है स्कूल। रीना की माँ आज अपने रिश्तेदार के यहाँ शादी है, हमें वहाँ ही जाना है। रीना खुश होकर वहाँ से अपनी दादी के कमरों में चली गई लेकिन दादी के पास पहले से ही राज बैठा था और दादी को कुछ बता रहा था। रीना अंदर आते ही कहने लगी दादी, राज पता है माँ अपने किसी रिश्तेदार की शादी में जा रही है। राज हां पता है हम भी जा रहे हैं। वही तो मुझे लगा तुम भी यहां ही होंगी, इसलिए मैं बताने आया था। चलो अच्छा हुआ आज हम सब मिलकर शादी में

अगर आप सच देखना चाहते हैं तो ना सहमती और ना असहमती में राय रखिये।

जायेंगे बहुत मजा आयेंगा। रीना ने कहा राज अब चलो। दादी हम तैयार होने जाते हैं नहीं तो माँ डाटेंगी। रीना हा दादी तुम भी जल्दी तैयार हो जाना। दादी ने हा में सर हिला दिया। विधवा माँ ने सोचा की आज थोडा घूमने मिल जाएगा और वह तयार होने के लिए साडी निकालती है तो देखती है कि कोई भी साडी पहनने के लायक नहीं है। उसने सोचा कि मैं अपने बेटे को कहकर एक साडी लाने को कहेंगी। यह सोच ही रही थी इतने में कि बड़े बेटे राम ने आवाज दी कि माँ आज हम शादी में जा रहे हैं और हमने बाजूवाले पडोसी को कह दिया है कि आपको खाना दे जाए। माँ यह सुनकर कुछ भी नहीं बोल पाई और मन ही मन सोचा की जब बडा बेटा शादी में नहीं ले जा रहा है तो साडी क्या दिलायेंगा। माँ सिर हिलाकर अपने कमरों में चली गयी। यह सब खडे रीना और राज सुन रहे थे। वह बच्चे भी क्या कर सकते थे। राज को एक पल के लिए ऐसा रीना के पापा ने तो दादी को शादी में ले जाने के लिए मना ही कर दिया है। लेकिन मेरे पापा शायद हा कह दे। वह जाकर अपने पापा और माँ से कहने लगा कि आप दोनों दादी को लेकर चल रहे होना। उसके पापा ने कहा नहीं हम रिश्तेदार की शादी में जा रहे हैं। वहां माँ लेकर जायेंगे तो नाक नहीं कट जायेंगी। माँ को लोगो के सामने कैसा रहना है, कैसी बातें करनी चाहिए यह तक मालूम नहीं। हमारी बदनामी नहीं होगी। यह कहकर रतन ने बात टाल दिया। लेकिन पापा दादी को खाना कौन देंगा। बड़े चाचा भी तो शादी में जा रहे हैं। रतन बेटा वैसे तो आज हमारा दिन भी नहीं है दादी को खाना देने का। भैया ने पडोसी को कह दिया होंगा दादी को खाना देने के लिए। लेकिन पापा पडोसी पता नहीं दादी को कैसा खाना देंगे। अगर नहीं दिया तो दादी भूखी रह जायेगी। रतन नहीं बेटा वह खाना दे ही देंगे। अब चलो जल्दी आज सबको एक ही गाडी में जाना है खर्च कम होंगा। राज कुछ ना कहकर बाहर आ गया और देखा कि रीना भी बाहर ही खडी है। राज ने पापा और माँ की सारी बातें रीना को सुनाई। फिर दोनों ने सोचकर एक प्लान

बनाया। तभी आवाज आई चलो जल्दी दोनों जाकर गाडी में बैठ गये और गाडी चलने लगी। राज कहने लगा पापा मैं भी जब बडा हो जाऊंगा तो मुझे भी आपको किसी पडोसो के सहारे छोडना पडेगा। जैसे आपने दादी को छोड आये है। यह बात सुनकर रतन-राधा और राम-माया चारों भी हैरान होकर एक दूसरों को देखने लगे की बच्चों के दिमाग में ऐसी बाते आयी कैसे? रतन ने पुछा तूहें यह बात किसने सिखाया। किसी से भी नहीं पापा। आप लोगो ने भी तो दादी को पडोसी के भरोसे छोड आये है न। यह बात सुनकर चारों को बहुत अपने आप पर शर्म आयी और अपनी गलती का एहसास हुआ। उन्होने गाडी वाले को वापस घर चलने को कहा। घर पहुंचते ही राम-रतन और उनकी पत्नी चारों माँ के कमरे में गये तो देखा की माँ एक कोने में बैठी हुई थी। माँ चारों को देखकर खडी हो गयी। बेटे माँ के पास जाकर कहने लगे माँ हमें माफ कर दो। हमें अपनी गलती का एहसास हो गया। अब से हम मिलकर साथ में ही रहेंगे। माया और राधा ने भी माँ से माफी मांगी और एक साथ रहने का वादा किया। ये सब देखकर पलभर के लिए माँ को ऐसा लगा कि वह कोई सपना देख रही है। आज उन्हें सारे जहां की खुशियां मिल गयी है। आज रीना और राज को भी बहुत खुशी हुई क्योंकि उनका प्लान कामयाब हो गया। उनके घर के सभी सदस्य फिर से एक हो गये और विधवा माँ का परिवार खुशियों के साथ मिलकर एक साथ रहने लगा।

***

भारत में किसान आत्महत्या

वर्षा सयकाले
(प्रथम वर्ष कला-एम.ए.)

भारत में किसान आत्महत्या १९९० के बाद पैदा हुई स्थिती है जिसमें प्रतिवर्ष दस हजार से अधिक किसानों के द्वारा आत्महत्या की रपटें दर्ज की गई है। १९९७ से २००६ के बीच १,६६,३०४ किसानों ने आत्महत्या की।

भारतीय कृषि बहुत हद तक मानसून पर निर्भर है तथा मानसून की सफलता के कारण नकदी फसलें नष्ट होना किसानों द्वारा की गई आत्महत्याओं का मुख्य कारण माना जाता रहा है। मानसून की विफलता, सूखा, किमती में वृद्धि, ऋण का अत्याधिक बोझ आदि परिस्थितीयाँ, समस्याओं के एक चक्र की शुरुवात करती है। बैंको, महाजनो, बिचालियों आदि के चक्र में फसकर भारत के विभिन्न हिस्सों के किसानों ने आत्महत्याएँ की है।

१९९० ई. में प्रसिद्ध अखबार द हिंदू के ग्रामीण मामलों के संवाददाता पी. साईनाथ ने किसानों द्वारा नियमित आत्महत्याओं की सूचना दी। आरंभ में ये रपटे महाराष्ट्र से आई। जल्दी ही आंध्रप्रदेश से भी आत्महत्याओं की खबरे आने लगी।

शुरुवात में लगा की अधिकांश आत्महत्याएँ महाराष्ट्र के विदर्भ क्षेत्र के कपास उत्पादक किसानों ने की है। लेकिन महाराष्ट्र के राज्य अपराध लेखा कार्यालय से प्राप्त आँकड़ों को देखने से स्पष्ट हो गया कि पूरे महाराष्ट्र में कपास सहित अन्य नकदी फसलों के किसानों की आत्महत्याओं की बहुत अधिक रही है।

आत्महत्या करनेवाले केवल छोटी जोत वाले किसान नहीं थे बल्कि मध्यम और बड़े जोतों वाले किसानों भी थे। राज्य सरकार ने इस समस्या पर विचार करने के लिए कई जाँच समितीयाँ बनाई। भारत के प्रधानमंत्री मनमोहन सिंग ने राज्य सरकार द्वारा विदर्भ के किसानों पर व्यय करने के लिए ११० अरब रुपये के अनुदान की घोषणा की। बाद के वर्षों में कृषि संकट के कारण महाराष्ट्र, कर्नाटक, केरल, आंध्रप्रदेश,

पंजाब, मध्यप्रदेश और छत्तीसगड में भी किसानों ने आत्महत्याएँ की।

किसान आत्महत्या के आकड़े

राष्ट्रीय अपराध लेखा कार्यालय के आकड़ों के अनुसार भारत भर में २००८ ई. में १६,१९६ किसानों ने आत्महत्याएँ की थी। २००९ ई. में आत्महत्या करनेवाले किसानों की संख्या में १,१७२ की वृद्धि हुई। २००९ के दौरान १७,३६८ किसानों द्वारा आत्महत्या की अधिकारिक रपट दर्ज हुई। राष्ट्रीय अपराध लेखा कार्यालय द्वारा प्रस्तुत किये आकड़ों अनुसार १९९४ से २०११ के बीच १७ वर्ष में ७,५०,७६० किसानों ने आत्महत्या की है।

भारत में धनी और विकसित कहे जाने वाले महाराष्ट्र में अब तक आत्महत्याओं का आँकड़ा ५० हजार ७६० तक पहुँच चुका है। २०११ में मराठवाडा में ४३५, विदर्भ में २६६ और खान्देश (जलगाँव क्षेत्र) में १३३ किसानों ने आत्महत्याएँ की है।

आँकड़े बताते हैं कि २००४ के पश्चात स्थिति बद से बदतर होती चली गई। १९९१ और २००१ की जनगणना के आँकड़ों के तुलनात्मक देखा जाए तो स्पष्ट हो जाता है कि किसानों की संख्या कम होती चली जा रही है। २००१ की जनगणना के आँकड़े बताते हैं कि पिछले दस वर्षों में ७० लाख किसानों ने खेती करना बंद कर दिया।

२०११ के आँकड़े बताते हैं कि पाँच राज्यों क्रमशः महाराष्ट्र, कर्नाटक, आंध्रप्रदेश, मध्यप्रदेश और छत्तीसगड में कुल १५३४ किसान अपने प्राण का अंत कर चुके हैं।

सरकार की तमाम कोशिशों और दावों के बावजूद कर्ज के बोझ तले दबे किसान की आत्महत्या का सिलसिला नहीं रुक रहा। देश में हर महिने ७० से अधिक किसान आत्महत्या कर रहे हैं।

किसान आत्महत्या के कारण

किसानों को आत्महत्या की दशा तक पहुँचा देने के मुख्य कारणों में खेती का आर्थिक दृष्टी से नुकसानदायक होना तथा किसानों के भरण-पोषण में असमर्थ होना है।

कृषि की अनुपयोगिता/आत्महत्या के मुख्य कारण है :

- कृषि जोतों का छोटा होते जाना - १९६०-६१ ई. में भूस्वामिक की इकाई का औसत आकार २.३ हेक्टर था जो २००२-०३ ई. में घटकर १.०६ हेक्टर रह गया।
- भारत में उदारीकरण की नीतियों के बाद खेती (खासकर नकदी खेती) करने का तरीका बदल चुका है।
- सामाजिक-आर्थिक बाधाओं के कारण पिछड़ी जाति के किसानों के पास नकदी फसल उगाने लायक तकनीकी जानकारी का अक्सर अभाव होता है और बहुत संभव है कि ऐसे किसानों का बीटी-कॉटन आधारित कपास सा फिर अन्य पूँजी-प्रधान नकदी फसलों की खेती से जुड़ी कर्जदारी का असर बाकियों की तुलना में कहीं ज्यादा होता हो।
- किसानों के लिए खेती का खर्च लगातार बढ़ रहा है लेकिन किसान की आमदनी कम हुई है।
- छोटे किसान आर्थिक तंगहाली की सूरत में कर्ज के दुष्चक्र में पड़े हैं।
- किसानों का समर्थन कर हे समूहों का कहना है कि अनाज की वास्तविक किमतें किसानों को नहीं मिलती और उन्हें जीएम कंपनियों से कपास के काफी महंगे बीज और खाद खरीदने होते हैं।
- इन समूहों के मुताबिक जीएम बीज को खरीदने में कई किसान गहरे कर्ज में डूब जाते हैं।
- जब फसल की सही किमत नहीं मिलती है तो उन्हें आत्महत्या कर लेना एकमात्र विकल्प नजर आता है।

किसान आत्महत्या का प्रभाव

किसान की आत्महत्या के बाद पूरा परिवार उसके असर में आ जाता है। बच्चे स्कूल छोड़कर खेती-बाड़ी के कामों में हाथ बँटाने लगते हैं। परिवार को कर्ज की विरासत मिलती है और इस बात की आकंशा बढ़ जाती है कि बढ़े हुए पारिवारिक दबाव के बीच परिवार के कुछ अन्य सदस्य कहीं आत्महत्या ना कर बैठें।

***

संघर्ष

-प्रगती पाटील (तृतीय वर्ष कला)

सुरज की चमक आँखों में तेरी राहों में काटे,
हर मंजील में तेरी तू फिर भी चले बिना डरे
बिना रूके रात का साया न तुझे रोके,
आँखें तेरी सुरज सी चमके
फिर भी तू चले बिना डरे बिना रूके
गहराई समंदर की न तू जाने
उलट दिशा में तैरना
तू चाहे कोशिश करते रहे न हार माने
तू फिर भी बसे बिना डरे, बिना रूके
बादल को नदी में करना चाहे
कोशिश करते रहे ना हार माने तू
फिर भी चले बिना डरे बिना रूके
काँटों पे चलते मंजिल पाए
फूलों के चादर पे घर बनाए
तू फिर भी चले बिना डरे बिना रूके
तूफान में गर्व से बड़े पेड़ उखड़ जाये
छोटे पेड़ शान से खड़े रहे।
तू फिर भी बोले बिना डरे बिना रूके
मेहनत और सफलता से अपनी पहचान बनाए
काँटों पर चलकर दूसरों को प्रेरणा दे जाए।

***

विश्वस्तर भाषा : हिंदी

कु. सायरा मोहम्मद गवली
द्वितीय वर्ष-एम.ए.(हिन्दी)

हिंदी विश्व स्तर पर सबसे अधिक बोली जानेवाली भाषाओं में से एक है। यह दुनिया में तीसरी सबसे अधिक बोली जानेवाली भाषा है, जिसे भारत में बोलने वालों की बड़ी संख्या है। हिंदी भाषी आबादी का विशाल आकार इस भाषा को महत्वपूर्ण वैश्विक महत्त्व देता है। हिंदी की समृद्ध सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक विरासत है। यह भारत की विविध पुरातत्त्व, साहित्य और कलाओं की गहराई से जुड़ी है।

हिंदी भाषा का इतिहास

हिंदी भाषा का एक समृद्ध इतिहास है जो प्राचीन इंडो-आर्यन जड़ों से लेकर भक्ति आंदोलन और मुगल काल के दौरान इसके मध्ययुगीन विकास तक विकसित हुआ है। १९ वीं और २० वीं शताब्दी में ब्रजभाषा के उद्भव और मानकीकरण के प्रयासों ने आधुनिक हिंदी की नींव रखी। स्वतंत्रता के बाद, हिंदी को भारतीय संविधान में एक आधिकारिक भाषा के रूप में मान्यता दी गई, जिसने प्रशासन और शिक्षा में इसकी प्रमुखता में योगदान दिया। देवनागरी लिपि में लिखी गई भाषा, संस्कृत, फारसी, अरबी और अंग्रेजी की शब्दावली को शामिल करते हुए लगातार विकसित हो रही है और भारत के सांस्कृतिक, साहित्यिक और भाषाई परिदृश्य में महत्वपूर्ण भूमिका निभाती है।

अंतर्राष्ट्रीय स्तर पर हिंदी भाषा का महत्त्व

हिंदी भाषा विभिन्न कारणों से अंतर्राष्ट्रीय स्तर पर महत्त्व रखती है। ६०० मिलियन से अधिक बोलने वालों के साथ, हिंदी विश्व स्तर पर सबसे अधिक बोली जाने वाली भाषाओं में से एक है। यह दुनिया में तीसरी सबसे अधिक बोली जाने वाली भाषा बन गई है। भारत सरकार की आधिकारिक भाषा और संयुक्त राष्ट्र की आधिकारिक भाषाओं में से एक रूप में, हिंदी अंतर्राष्ट्रीय कूटनीति और संचार में महत्वपूर्ण भूमिका निभाती है।

भारत की आर्थिक वृद्धि और सांस्कृतिक प्रभाव, जिसमें बॉलीवुड फिल्मों की वैश्विक लोकप्रियता भी शामिल है, हिंदी की बढ़ती मान्यता में योगदान करती है। इसके अतिरिक्त, भारतीय प्रवासी और दुनिया भर के शैक्षणिक संस्थानों में हिंदी भाषा पाठ्यक्रमों की उपस्थिति इसके अंतर्राष्ट्रीय महत्त्व को बढ़ाती है, सांस्कृतिक आदान-प्रदान और समझ को बढ़ावा देती है। हिंदी का प्रभाव भारत की सीमाओं से परे तक फैला हुआ है, जिससे यह वैश्विक प्रासंगिकता वाली भाषा बन गई है।

हिंदी भाषा के ऐतिहासिक एवं वर्तमान महत्त्व का संक्षिप्त अवलोकन

हिंदी भाषा का ऐतिहासिक महत्त्व प्राचीन इंडो-आर्यन भाषाओं में इसकी जड़ों से पता लगाया जा सकता है, जो मध्यकाल में विकसित हुई, भक्ति आंदोलन से प्रभावित हुई और मुगल काल के दौरान आकार ली गई। ब्रज भाषा जैसे मानकीकृत रूपों के विकास ने महत्वपूर्ण भूमिका निभाई। स्वतंत्रता के बाद, हिंदी को भारतीय संविधान में एक आधिकारिक भाषा के रूप में प्रमुखता मिली, जिसने प्रशासन, शिक्षा और संस्कृति में इसके उपयोग में योगदान दिया।

वर्तमान में, हिंदी का महत्त्व ६०० मिलियन से अधिक बोलने वालों के साथ विश्व स्तर पर तीसरी सबसे अधिक बोली जाने वाली भाषा की स्थिति में है। यह भारत सरकार की आधिकारिक भाषा के रूप में कार्य करती है, संयुक्त राष्ट्र की आधिकारिक भाषाओं में से एक रूप में अंतर्राष्ट्रीय कूटनीति में भूमिका निभाती है और भारत के आर्थिक विकास और सांस्कृतिक प्रभाव का अभिन्न अंग है। बॉलीवुड फिल्मों की वैश्विक लोकप्रियता, भारतीय प्रवासियों की उपस्थिति और दुनिया भर के शैक्षणिक संस्थानों में हिंदी भाषा पाठ्यक्रम इसकी अंतर्राष्ट्रीय प्रासंगिकता को और बढ़ाते

है। हिंदी ऐतिहासिक गहराई और समकालिन वैश्विक महत्त्व दोनों के साथ एक भाषा के रूप में खड़ी है।

वैश्विक स्तर पर हिंदी भाषा का विकास

वैश्विक स्तर पर हिंदी भाषा के विकास के कुछ मुख्य कारण निम्न हैं :

- विश्व स्तर पर ६०० मिलियन से अधिक लोगों द्वारा हिंदी बोली जाती है, जिससे यह दुनिया में तीसरी सबसे अधिक बोली जानी वाली भाषा बन गई है। हिंदी भाषी आबादी का विशाल आकार इसकी वैश्विक उपस्थिति में महत्त्वपूर्ण योगदान देता है।
- भारत सरकार में हिंदी आधिकारिक भाषा का दर्जा प्राप्त है और यह संयुक्त राष्ट्र की आधिकारिक भाषाओं में से एक है। आधिकारिक डोमेन में यह मान्यता इसके वैश्विक महत्त्व को बढ़ाती है, खासकर अंतरराष्ट्रीय कूटनीति और संचार में।
- भारत की तीव्र आर्थिक वृद्धि और बढ़ता वैश्विक प्रभाव हिंदी के बढ़ते महत्त्व में योगदान देता है। हिंदी भाषा दक्षता की मांग बढ़ती है।
- बॉलीवूड भारत का जिवंत फिल्म उद्योग, जिसकी प्राथमिक भाषा हिंदी है। उसके कई वैश्विक दर्शक वर्ग हैं। बॉलीवूड फिल्मों, संगीत और सांस्कृतिक निर्यात का प्रभाव हिंदी भाषा को विश्वस्तर पर फैलाने और भारतीय संस्कृति में रूचि बढ़ाने में मदद करता है।
- दुनिया भर में फैले प्रवासी भारतीय हिंदी से गहरा रिश्ता रखते हैं। यह प्रवासी विभिन्न देशों में हिंदी भाषा और संस्कृति को बढ़ावा देने और इसके वैश्विक विकास में योगदान देने में एक प्रेरक शक्ति बन जाता है।
- दुनिया भर के कई शैक्षणिक संस्थान हिंदी भाषा पाठ्यक्रम और भारतीय अध्ययन से संबंधित कार्यक्रम पेश करते हैं। यह शैक्षिक आउटरीच हिंदी भाषा और संस्कृति के वैश्विक प्रसार में मदद करता है।

- डिजिटल युग ने इंटरनेट, सोशल मिडिया और डिजिटल सामग्री के माध्यम से हिंदी की वैश्विक पहुंच को आसान बना दिया है। हिंदी भाषा विविध वैश्विक दर्शकों के लिए सीखने में आसान है, जो वैश्विक मंच पर इसके विकास को बढ़ावा देती है।
- यह पर्यटन स्थल के रूप में भारत की लोकप्रियता दुनिया के विभिन्न हिस्सों से लोगों को आकर्षित करती है। हिंदी पर्यटन और आतिथ्य क्षेत्रों में संचार की भाषा बन गई है, जो इसकी वैश्विक प्रासंगिकता में योगदान दे रही है।
- विज्ञान, प्रौद्योगिकी और शिक्षा सहित विभिन्न क्षेत्रों में भारत और अन्य देशों के बीच सहयोग, भाषा और विचारों के आदान-प्रदान में योगदान देता है, जिससे हिंदी के वैश्विक विकास में वृद्धि होती है।

हिंदी भाषा पर्यटन की दृष्टि से

भारत प्रतिष्ठित तीर्थ स्थल, महाबोधी मंदिर और प्रभावशाली ब्रिधादिश्वर मंदिर कई आश्चर्यजनक वास्तुशिल्प चमत्कारों से भरा है। मुंबई के ताज महल पैलेस के साथ ये स्थल दुनिया भर से पर्यटकों को आकर्षित करते हैं। खूबसूरत पश्चिमी घाट के झरनों सहित भारत का विविध भूगोल इसके आकर्षण को बढ़ावा है। पर्यटन भारत की अर्थव्यवस्था का एक महत्त्वपूर्ण हिस्सा है, जो रोजगार प्रदान करता है और देश की समृद्ध सांस्कृतिक और प्राकृतिक विरासत का प्रदर्शन करता है। इन पर्यटन स्थलों पर अधिकतर हिंदी भाषा प्रयोग में ली जाती है। भारत के पर्यटन में हिंदी एक महत्त्वपूर्ण भूमिका निभाती है क्योंकि यह आधिकारिक भाषाओं में से एक है और पूरे देश में व्यापक रूप से बोली जाती है। इसका महत्त्व पर्यटकों और स्थानिक लोगों के बीच संचार को सुविधाजनक बनाने, यात्रा अनुभव को बढ़ाने में शामिल है। हिंदी समझने से पर्यटनों को भारत की समृद्ध सांस्कृतिक विरासत समझने में और बातचित करने में मदद मिलती है। हिंदी समझने से वे जिन, विविध समुदायों से मिलते हैं, उनके साथ अधिक सार्थक संबंध बना पाते हैं।

हिंदी भाषा व्यापार की दृष्टि से

विश्व स्तर पर प्रतिस्पर्धा करने का लक्ष्य रखने वाले किसी भी व्यक्ति के लिए, भारत में व्यापार का विस्तार करना महत्वपूर्ण है। भारत अब सकल घरेलू उत्पाद के हिसाब से दुनिया की चौथी सबसे बड़ी अर्थव्यवस्था है, जिसके २०२५ तक जापान से आगे निकलने की उम्मीद है। विकास और नवाचार के लिए देश की अपार क्षमता हिंदी के वैश्विक महत्त्व को उजागर करती है। पर्यटन के अलावा, भारत, विज्ञान, वाणिज्य, व्यवसाय और डिजिटल मीडिया में भी फल-फूल रहा है। दक्षिण एशिया में विस्तार करनेवाली कंपनियाँ भारतीय संस्कृति से परिचित और हिंदी में पारंगत व्यक्तियों की तलाश करती हैं, जो हिंदी भाषी आबादी को एक महत्वपूर्ण वैश्विक बाजार के रूप में पहचानते हैं। दक्षिण एशिया या अंतर्राष्ट्रीय व्यवसायों में काम करने के इच्छुक लोगों के लिए हिंदी सीखना फायदेमंद है। चाहे आप भारतीय हो या नहीं, हिंदी सीखना एक बेहद फायदेमंद निर्णय साबित होता है।

हिंदी सीखने के लिए प्रमुख कारण

हिंदी सीखना कई कारणों से फायदेमंद हो सकता है, जिससे व्यक्तिगत और व्यावसायिक दोनों लाभ मिलते हैं। हिंदी सीखने के कुछ मुख्य कारण यहां दिए गए हैं:

- हिंदी विश्व स्तर पर तीसरी सबसे अधिक बोली जाने वाली भाषा है। हिंदी सीखने से दुनिया की आबादी के एक महत्वपूर्ण हिस्से के साथ संचार होता है और विविध संस्कृतियों के साथ जुड़ने की आपकी क्षमता बढ़ती है।
- कई अंतर्राष्ट्रीय कंपनियाँ भारतीय व्यवसायों में काम करती हैं या उनके साथ सहयोग करती हैं, जिससे पेशेवर दुनिया में हिंदी भाषा कौशल मूल्यवान हो जाता है।
- हिंदी जानने से आपके करियर की संभावनाएं बढ़

सकती है, खासकर यदि आप बहुराष्ट्रीय कंपनियों, गैर सरकारी संगठनों या राजनयिक भूमिकाओं में काम करने की योजना बनाते हैं जहां भारतीय भागीदारों या दर्शकों के साथ जुड़ाव अक्सर होता है।

- हिंदी सीखना भारत की समृद्ध सांस्कृतिक विरासत का प्रवेश द्वार प्रदान करता है, जिसमें इसके साहित्य, संगीत, फिल्मों और परंपराएं शामिल हैं। इससे आप भारतीय कला और संस्कृति को समझ सकते हैं।
- यदि आप भारत यात्रा की योजना बना रहे हैं, तो हिंदी जानने से आपकी यात्रा का अनुभव काफी बेहतर हो सकता है। यह स्थानिक लोगों के साथ संचार की सुविधा प्रदान करता है, जिससे आपकी बातचित अधिक मनोरंजक हो जाती है।
- कई विश्वविद्यालय हिंदी और भारतीय अध्ययन से संबंधित पाठ्यक्रम प्रदान करते हैं।
- यदि आपका परिवार या मित्र भारतीय प्रवासी में हैं, तो हिंदी सीखने से आपको उनके साथ अधिक प्रभावी ढंग से जुड़ने और संस्कृति के बारे में आपकी समझ को गहरा करने में मदद मिल सकती है।
- हिंदी संयुक्त राष्ट्र की आधिकारिक भाषाओं में से एक है। इसे सीखना बहुभाषावाद और अंतरसांस्कृतिक समझ को बढ़ावा देने की वैश्विक पहल के हित में है।
- हिंदी सीखने से आपकी भाषा दक्षता बढ़ती है और आपके भाषाई कौशल का विस्तार होता है। इस क्षेत्र में भाषाई विविधता को देखते हुए, यह भारतीय उपमहाद्वीप की अन्य भाषाओं का पता लगने के अवसर खोलता है।
- हिंदी भाषा सीखने में सरल तथा सहज है जिससे आप कम समय में इस भाषा को सीख सकते हैं।

***

आषाढ का एक दिन

कृ. हेमांगी राजकुमार कोळी
एम.ए.

लेखक का जीवन परिचय : मोहन राकेश का जन्म ८ जनवरी १९२५ ई. पंजाब के अमृतसर शहर में हुआ था। इनके पिता श्री करमचन्द गुगलानी वकील थे, परन्तु साहित्य और संगीत में वे अधिक रुची रखते थे। जिसका प्रभाव मोहन राकेश के पिता का निधन हो गया था। इनके पूर्वज सिंध प्रांत के निवासी थे। मोहन राकेश की प्रारम्भिक शिक्षा, अमृतसर में हुई। उन्होंने लहौर के 'ओरियन्ट कॉलेज' से 'शास्त्री' की परीक्षा उत्तीर्ण की और फिर पंजाब विश्वविद्यालय से अंग्रेजी और हिन्दी में एम.ए. किया। तत्पश्चात् राकेश जी ने अध्ययन का कार्य बम्बई, शिमला, जालन्धर तथा दिल्ली विश्वविद्यालय में किया परन्तु इस कार्य में विशेष रुचि ने रहने के कारण त्यागपत्र देकर सन १९६२-६३ में मासिक पत्रिका 'सारिका' का सम्पादन भी किया। कुछ समय बाद मोहन राकेश जी ने यह कार्य भी छोड़ दिया और स्वतंत्र लेखन का कार्य प्रारम्भ किया। आपने सन १९६३ से १९७२ कुल ९ वर्षों तक स्वतन्त्र लेखन का कार्य किया। ३ जनवरी १९७२ ई. को दिल्ली में इनका देहान्त हो गया।

कथानक : 'आषाढ का एक दिन' की प्रत्यक्ष विषयवस्तु कवि कालिदास के जीवन से सम्बन्धित है। किन्तु मूलतः वह उनके प्रसिद्ध होने के पहले की प्रेयसी का नाटक है। एक सीधी सादी समर्पित लडकी की नियति का चित्र जो एक कवि से प्रेम ही नहीं करती, उसे महान होते भी देखना चाहती है। महान वह अवश्य बनता है, पर इसका मूल्य मल्लिका अपना सर्वस्व देकर चुकाती है। अंत में कालिदास भी उसे केवल अपनी सहानुभूति दे पाता है, और चुपके से छोड़कर चले जाने के अतिरिक्त उससे कुछ नहीं बन पड़ता। मल्लिका के लिए कालिदास उसके संपूर्ण व्यक्तित्व के जीवन में, साथ एकाकार सुदूर स्वप्न की भाँति है, कालिदास के लिए मल्लिका उसके प्रेरणादायक परिवेश का एक अत्यन्त जीवंत तत्व मात्र अनन्यता और आत्मलिप्तता की इस विसदृशता में पर्याप्त नाटकीयता है, और माहेन राकेश जिस एकाग्रता, तीव्रता और गहराई के साथ उसे खोजने और व्यक्त करने में सफल हुए हैं वह हिन्दी नाटक के लिए सर्वथा अपरिचित है। 'आषाढ का

एक दिन' ऐसा पर्याप्त सघन, तीव्र लेखन प्रस्तुत करता है, नाटक में बहुत कम हुआ है।

पात्र/चरित्र चित्रण : 'आषाढ का एक दिन' नाटक में प्रमुख पात्र कालिदास, मल्लिका, अम्बिका, विलोम है। कालिदास नाटक का नायक है। कालिदास अत्यंत कोमल और भावुक, असाधारण प्रतिभा संवेदनशील और आत्माभिमानी, एक प्रतिभा संपन्न साहित्यकार, आधुनिक मानव की मानसिकता, विवशता और छंद के प्रतिनिधी, अभावपूर्ण जीवन की एक स्वाभाविक प्रतिक्रिया। नायिका मल्लिका कालिदास की प्रेयसी है। कालिदास की सृजनशीलता, सहजता और आत्मीयता पर मुख्य, निस्वार्थ प्रेम, कालिदास की उन्नती ही ध्येय है। समर्पण, आत्मविश्वास और दृढ़ इच्छाशक्ति से पूर्ण है। भौतिक सुख-सुविधाओं से दूर है। अम्बिका यथार्थवादी और आत्माभिमानी है, मानव स्वभाव का अच्छा ज्ञानी है। 'आषाढ का एक दिन' नाटक का प्रतिनायक विलोम है। मल्लिका का एकतरफा प्रेमी, अतिभावुकता और कोमलता से दूर, एक असफल कालिदास का चरित्र, स्पष्टवादी है।

भाषाशैली : 'आषाढ का एक दिन' नाटक में संवादो का नियोजन आधुनिक ढंग से किया गया है। नाटक की पृष्ठभूमि ऐतिहासिक और भाषा संस्कृतनिष्ठ होते हुए भी आम दर्शकों के समझने योग्य है। नाटक की साहित्यिक भाषा में संवादो का सुंदर और प्रेषणीय बना दिया है। इस नाटक में संवाद आवश्यकतानुसार कहीं संक्षिप्त तो कहीं बड़े हैं। इसमें संवादो की नवीनता है। यह नाटक नाट्यरूप की दृष्टी से सुसंगठीत है और नाट्य काव्य से युक्त है। यह आधुनिक हिंदी नाटक जगत का पहला नाटक है जिसमें ऐतिहासिक विषय-वस्तु के परीप्रेक्ष्य में वर्तमान जीवन के अंतर्द्वंदों और बाह्य यथार्थ को अभिव्यक्ति दी गई है। नाटक का आकर्षक द्वंदपूर्ण, स्वाभाविक, भावपूर्ण और अभिनय से युक्त है। 'विलोम' का यहा वार्तालाप अतिनाटकीय है जो नाटक में अनिवार्य भी था। द्वंदपूर्ण स्थिति में यहां पर कालिदास का करुणामय संवाद भी दिखाया गया है।

***

छोटी सी बात सभी को साथ रखो, लेकिन साथ में कभी स्वार्थ मत रखो।

* सेमिनार, चर्चासत्रे, कार्यशाळा व क्रीडा विभाग *

महाविद्यालयातर्फे आयोजित NEP-2020 चर्चासत्रात मार्गदर्शन करताना डॉ. अण्णासाहेब जी. जी. बेंडाले महाविद्यालयाच्या प्राचार्या डॉ. गौरी राणे

क्रीडा विभागातर्फे आयोजित मैदानी स्पर्धेत सहभागी विद्यार्थिनी

NEP-2020 चर्चासत्रामध्ये उपस्थित उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील

IQAC Co-ordinator डॉ. जे. व्ही. धनवीज व विद्यार्थिनी

क्रीडा विभागातर्फे आयोजित मैदानी स्पर्धेत सहभागी विद्यार्थी

NEP-2020 चर्चासत्रामध्ये उपस्थित प्राध्यापक वर्ग

क्रीडा विभागातर्फे आयोजित मैदानी स्पर्धेत लांब उडी नारताना विद्यार्थिनी

* वाणिज्य व व्यवस्थापन विभाग *

वाणिज्य व व्यवस्थापन विभाग तसेच वाणिज्य व नियोजन मंडळ आणि महिला उद्योजकता कोर्सच्या उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करतांना मा. श्री. बापु बोरसे, सहा. महाव्यवस्थापक JDCC बँक, जळगांव तसेच मा. भूषण कुलकर्णी, व्यवस्थापक JDCC बँक भुसावळ, तसेच विभाग प्रमुख डॉ. राजकुंवर गजरे

वाणिज्य व व्यवस्थापन विभागातर्फे आयोजित Soft Skill मार्गदर्शन वर्गात विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन करतांना मा.श्री. डॉ. अविनाश शिरसाठ प्रशिक्षक, निलया फाऊंडेशन, पुणे तसेच विभाग प्रमुख डॉ. राजकुंवर गजरे

वाणिज्य विभागातर्फे इंटर्नशिप बाबत आई भवानी इंटरप्रायजेस, भुसावळ सोबत सामंजस्य करार प्रसंगी श्री. परेश सुपाकर फाल्क, उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील, वाणिज्य विभाग प्रमुख डॉ. राजकुंवर एस. गाजरे

वाणिज्य व व्यवस्थापन विभागातर्फे आयोजित विद्यार्थिनींना भारतीय जीवन विमा निगममध्ये रोजगार संधी या विषयावर मार्गदर्शन करतांना मा.श्री. दिपक पाटील, वरिष्ठ शाखा व्यवस्थापक, LIC शाखा, भुसावळ

महिला उद्योजकता कोर्स तर्फे आयोजित प्रदर्शन व विक्री मेळाव्यात द्वितीय वर्ष वाणिज्य वर्गाच्या विद्यार्थिनींनी लावलेला खाद्य पदार्थांचा स्टॉल

वाणिज्य व व्यवस्थापन विभाग आणि महिला उद्योजकता कोर्स तर्फे मेसर्स शिवांगी बेकरां प्रा. लि. MIDC खामगाव येथे आयोजित केलेली औद्योगिक भेट

विभागा तर्फे प्रश्नमंजूषा स्पर्धेत सहभागी विद्यार्थिनी

* स्पर्धा परिक्षा व प्लेसमेंट श्शेल *

स्पर्धा परिक्षा समिती तर्फे उद्घाटन प्रसंगी
भालोद महाविद्यालयाचे प्रा. डॉ. डिंगंबर खोब्रागडे व
उपप्राचार्य प्रा. वाय. डी. देरले

कोटेपियन्स माजी विद्यार्थिनींच्या मेळाव्यात प्यासपीठावर
मा. अनिता कोटेचा (अध्यक्ष, कोटेपियन्स अल्गुम्नी
असोसिएशन) आणि उपस्थित माजी विद्यार्थिनी

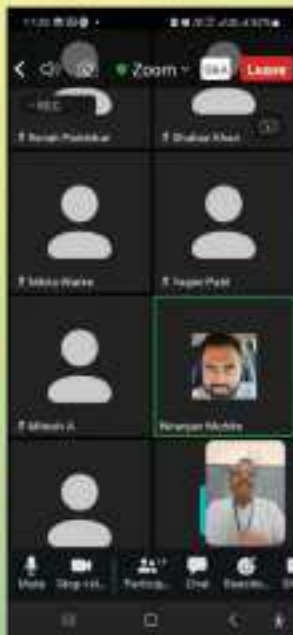
दि. २६.०९.२०२३ विज्ञान मंडळ उद्घाटन प्रसंगी नाहाटा
महाविद्यालय भुसावळ ये उपप्राचार्य डॉ. भोजराज बन्हाटे,
उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील व
समिती प्रमुख डॉ. हेमंत नारखेडे

महाविद्यालयाच्या कमोडिटी बँक रा.से.ये.तर्फे
अनाथ आश्रम, वेले येथे विद्यार्थिनींना शैक्षणिक वाटप
करतांना प्रा. दिपाली पाटील, प्रा. डॉ. जे. पी. तळेगांवकर,
प्रा. निलेश गुरुचल व विद्यार्थिनी

रसायनशास्त्र विभागातर्फे इंटर्नशिप बाबत खरे एंथ्रो एजन्सीज
भुसावळ सोबत सामंजस्य करार प्रसंगी श्री वरद वसंत खरे,
उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील, रसायनशास्त्र विभाग प्रमुख
डॉ. हेमंत नारखेडे

दि. २४.०४.२०२४ रोजी
आय.सी.आय.सी.आय
बँक व महाविद्यालय
यांच्या संयुक्त विद्यमाने
आयोजित ऑनलाईन
कॅम्पस इंटरव्ह्यू प्रसंगी

* वार्षिक स्नेहसंमेलन *

वार्षिक स्नेहसंमेलन जागर च्या क्रीडा स्पर्धाचे उद्घाटन मा. श्री. शिरीषजी नाहाटा, डॉ. संदीपजी जैन यांच्या शुभहस्ते करण्यात येते.

वार्षिक स्नेहसंमेलन जागर मध्ये विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन करतांना पुणे येथील युवावक्ते मा. डॉ. सुनिल घनगर

वार्षिक स्नेहसंमेलन जागर मध्ये नृत्य कला सादर करतांना महाविद्यालयाच्या विद्यार्थिनी

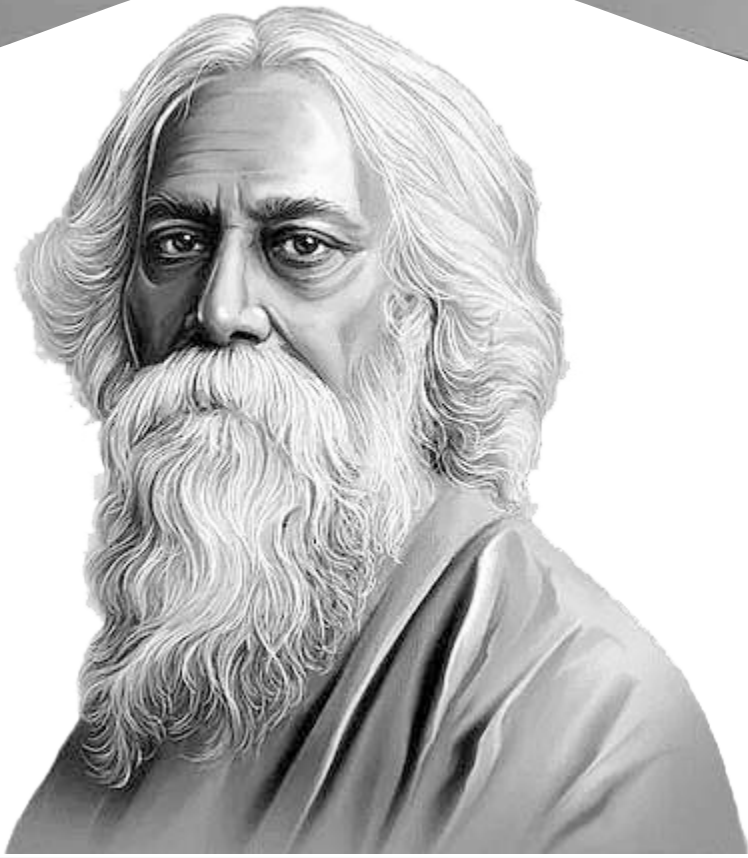
वार्षिक स्नेहसंमेलन जागर पदम आर्ट गॅलरीचे उद्घाटन करतांना संस्थेच्या अध्यक्षा श्रीमती पद्माजी कोटेचा, संस्था सदस्य मा. श्री. प्रशांतजी अग्रवाल

वार्षिक स्नेहसंमेलन जागर पारितोषिक वितरण करतांना प्रमुख पाहुणे युवावक्ते डॉ. सुनिल घनगर व संस्थाध्यक्षा मा. श्रीमती पद्माजी कोटेचा

The most important lesson
that man can learn from life,
is not that there is pain in the world,
but that it is possible for him
to transmute it into joy.

Rabindranath Tagore

INDEX

English Section

S.No.	Articles / Poetry	Students Name	Page
1.	The Impact of Social Media on Mental Health	Nandini S. Vispute	1
2.	Speaking the Power Language	Rameshwari Sonawane	2
3.	A Matter of Trust	Suhani S. Thakur	3
4.	The Missile Man of INDIA Dr.A.P.J. Abdul Kalam	Khushi R. Tak	4
5.	Mahatma Jotirao Phule <small>Indian Pioneer of Women's Education</small>	Varsha Sawale	5
6.	The Road not taken	-	5
7.	Experience is "The Best Teacher"	Lavanya N. Chatrath	6
8.	The Essential Writing of B. R. Ambedkar	-	7
9.	Importance of Reading & Writing Skills	Dhanashree Bhalerao	9
10.	College Days	Dhanashree Bhalerao	10
11.	Student of Life	Pragati Patil	10
12.	Education	Devyani A. Gurav	11
13.	A Winners Creed	Devyani A. Gurav	11
14.	I Dream A World	Devyani A. Gurav	11
15.	Time	Devyani A. Gurav	11
16.	Quote / Think	Varsha Sawale	12
17.	Quote / Think	Pragati Patil	12
18.	The Importance of Trust in Frenship	Suhani Thakur	13
19.	Wake up and Make Your Way	Suhani Thakur	13
20.	If you can	Devyani A. Gurav	13
21.	The Journey of a Student	Dhanashree Bhalerao	14
22.	Success	Devyani A. Gurav	14

The Impact of Social Media on Mental Health

Nandini Suresh Vispute (T.Y.B.A)

In recent years, the rise of social media platforms has transformed the way people communicate, connect and share information globally. While social media offers numerous benefits, such as facilitating communication and providing a platform for self-expression research suggests that excessive use or misuse of these platforms can have detrimental effect on mental health.

One significant impact of social media on mental health is the exacerbation of feelings of loneliness and social isolation. Despite its promise of connectivity, studies have found that heavy use of social media can lead to feelings of loneliness, as users compare their lives to the curated, often idealized versions presented by others online. This phenomenon, known as "Social Comparison" can contribute to decreased self esteem and feelings of inadequacy.

Moreover, the constant exposure to carefully curated images and life styles on social media can lead to a phenomenon known as "Fomo" or fear of missing out. This fear stems from the perception that other are leading more exciting or fulfilling lives, leading individuals to feel anxious, inadequate or left out.

Additionally, social media has been linked to increased levels of anxiety and depression, particularly among younger users. The pressure to maintain an online persona, gain validation through likes and comments, and kept up with the ever

changing trends can contribute to feelings of inadequacy and low self worth. Moreover, cyberbullying and online harassment are prevalent on social media platforms, further exacerbating mental health issues among users.

Further more, the addiction nature of social media can negatively impact mental well-being. The constant need for validation and the dopamine rush from likes, shares and comments can lead to compulsive behavior and a distorted sense of reality. Excessive use of social media has been associated with poor sleep quality, decreased productivity and increased levels of stress.

Despite these challenges, it's essential to recognize that social media itself is not inherently harmful. Like any tool, its impact on mental health depends on how it is used. Responsible usage, such as setting boundaries, talking breaks, and curating a positive online environmental, can mitigate some of the negative effects.

Conclusion:- In conclusion, while social media has revolutionized the way we communicate and connect, it also poses significant challenges to mental health. Awareness of these challenges coupled with responsible usage practices, is crucial in navigating the complex relationship between social media and mental well being.

Speaking the Power of Language

Rameshwari N. Sonawane (S.Y.B.A)

ALBERTO FLORENTINO describes the situation of a nation that was required within the compass of four hundred years to adopt the cultural values and language of not one but two colonial regimes. The linguistic plight and literary confusion that he writes about are reflected and have been handled in a variety of ways across the diaspora of English and its literatures, as the following quotations demonstrate:

DAMBUDZO MARECHERA, born in 1955, a Zimbabwean writer whose first novel, *House of Hunger*, was published in 1980, winning the Guardian fiction prize. *Black sunlight* was published in 1981, and he returned from the UK to Zimbabwe Book Fair.

"He said, The kind of education I received was typically English sometimes I don't even know whether what I'm thinking or feeling is my own or simply something I acquired as a result of my study of English literature. For instance, with my own language, Shona, I'm always asked why I don't write in Shona. I have no positive reasons for not doing so. But at the same time there is always a great reluctance on my part to write in Shona. I know more French and Latin and English than I do our own languages. The acquisition of a second language. If I can say English is second language, those I usually use it a first language, takes something away from one's original language in a such way that, for instance. I can express something to tally

positively in English. and then when I express the same thing in Shona. I always feel that something has gone out that there is always something missing from one's own history unless it has to do with the acquired culture the acquired language. (talking to George Alagiah, 'Escape form the house of hunger: South magazine Dec 84.)

R. K. Narayan is a South Indian who wrote in English about Hindu life for 50 years. His works include *Waiting for the mahatma*, *Guide The Man-eater of Malgudi* and *Under the Banyan tree*, all focusing area of South Indian that he has made entirely real. The British experience in India enters very little into his writings.

In the short story "A Horse and Two Goats" An old man who daily pastures the two scraggly remnants of a once expansive flock, is accosted by a tourist from the US..., comments reviewer Paul Gray. The American wants to buy the stone horse on whose pedestal the Indian sits. The Indian wants to sell his goats one speaks only English. the other except for the phrase "Yes,No." only Tamil. After much mutual mystification?" A deal with struck. The shepherd returns to tell his stunned wife that he has made 100 rupees of the goats even as they appear behind him, bleating at the door. While inventing and telling such incidents the author remain 60th sympathetic and dispassionate. Narayan's decision to suspend judgements hangs a galaxy of irresistible table.

A Matter of Trust

Suhani Sandeep Thakur
(S.Y.B.A)

Its always been part of the designers job to make the client look solid, trustworthy and solvent, whether it's with a logo, a package or a website. Nowhere has that task been more important than in the area of annual reports. Perhaps the most important piece of marketing collateral a company produces all year, the annual report has always been about instilling trust in shareholders and awaking them feel comfortable about a company's future, even in the year when the financials are lets than stellar.

That challenge has been greater than it is now even in previous times of plummeting markets political turmoil, there was a basic level of trust in the resilience of the economy and the competence of corporate executives to navigate choppy financial waters. In the past year, however, when the news has been life with images of Armani-clud businessmen being led out of their offices in hand cuffs and America's Domestic Goddess under investigation for insider trading, many people's conducting business (if not the morality of doing so) has been vastly eroded.

"In a post- Enron world, the annual report has a whole new meaning." says Robert Patillo, Vice-President of public affairs and research at the Toron to stock Exchange, in this issue's story on annual reports starting on page 46.

"The emphasis on graphic design now is to drive a bigger message, in plainer language : The goal for every company now is transparency." The eight annuals we looked at in the story are vastly different in scope and subject matter from corporate giant IBM to tiny non-profit PEN Canada - but they are all successful in presenting a clear and open message to look beautiful doing so.

Speaking of integrit trust marketing and branding professionals themselves have always shouldered a bit of a credibility stigma and that was the theme of last June's Icogrda (International Council of Graphic Design Associations) conference in Brno, Czech Republic (See my story on the conference on page 22.) under the tagline of "Identity Integrity." So no table design professionals from around the world discussed corporate branding and the ethical responsibility designers have in helping to market products and services to masses.

The discussion varied from how to create successful brands to how to design with integrity and still satisfy the client.

*****

The Missile Man of India Dr. A. P. J. Abdul Kalam

Khushi Ravi Tak (S.Y.B.A)

Great personalities are not born everywhere; they are born in a century and remembered for millennial to come one such great personality that we will always be proud of is Dr. A.P.J. Abdul Kalam. His full name was Avul Pakir Jainulabdeen Abdul Kalam, born in Rameswaram of Madras presidency on 15th October, 1931 and died on July 27, 2015, Shillong. He was an Indian Scientist and also a political leader, who later become the 11th President of India. He played an important role in the development of India's missile and nuclear weapons program.

In his school years, Kalam had average grades but was described as a bright and hardworking student who had a strong desire to learn. He spent hours on his studies, especially mathematics. After completing his education at the Schwartz Higher Secondary School, Ramanathapuram Kalam went on to attend Saint Joseph's College, Tiruchirappalli, then affiliated with the University of Madras, from where he graduated in Physics in 1954. He moved to Madras in 1955 to study a aerospace engineering in Madras Instituted of Technology. While Kalam was working on a senior class project, the Dean was dissatisfied with his lack of progress and threatened to revoke his scholarship unless the project was finished within the next three days. Kalam met the deadline impressing the Dean, who later said to him, "I was putting you under stress and asking

you to meet a default deadline. He narrowly missed achieving his dream of becoming a tighter pilot, as he placed ninth in qualifiers, and only light positions were available in the IAF.

After graduation from the Madras Institute of Technology in 1960, Kalam joined the Aeronautical Development Establishment of the Defence Research and Development Organization (By press information Bureau, Government of India) as a scientist after becoming a member of the Defence Research of Development Service (DRDS). He started his career by designing a small hovercraft, but remained unconvinced by his choice of a job at DRDO. Kalam was also part of the INCOSPAR Committee working under Vikram Sarabhai, the space scientist in 1969, Kalam was transferred to the Indian Space Research Organization (ISRO) where he was the project director if India's first satellite launch vehicle (SLV-III) which successfully deployed the Rohini satellite in near earth orbit in July 1980; Kalam had first started work on an expandable rocket project independently at DRDO in 1965. In 1969, Kalam received the Government approval and expanded the programme to include more engineers.

In 1963 to 1964, he visited NASA's Langley Research Center in Hampton, Virginia, Goddard Space Flight Center in Grenfell, Maryland; and wallops flight facility. Between the 1970s and 1990s, Kalam

made an effort to develop the Polar Satellite Launch Vehicle (PSLV) and SLV-III project, both of which proved to be successful.

In 1998, along with cardiologist Soma Raju, Kalam developed a low cost

Coronary Stent, named the "Kalam Raju Stent". In 2012, the duo designed a rugged table computer for health care in rural areas, which was named the "Kalam-Raju Tablet".

Mahatma Jotirao Phule Indian Pioneer of Women's Education

Varsha Sawale
(T.Y.B.A)

Jotirao saw that the way an educated mother could mould a child in wisdom and character a thousand teachers

or Masters could not. Thus, he reasoned that as long the women who made up half of the population were deprived of education India would not develop writes Ram Surat.

Mahatma Jotirao Phule laid the foundation of the mass movement for justice, equality and liberation in modern India. He was the first person to create a strong ideological and social movement for the total independence of peasants, laborers and untouchable - the Shudras and Ati-Shudras - the women in the country. His solutions to problems facing Indian society were comprehensive and revolutionary.

The Road not taken

Two roads diverged in a yellow wood,
and sorry I could not travel both
and be one traveller. Long I stood
and looked down one as far as I could
in where it bent in the undergrowth.

Then look the other, as just as fair.
and having perhaps the better claim,
because it was grassy and wanted wear,
thought as far that the passing there
had worn them really about the same.

And both that morning equally lay
in leaves not step had trodden back.
Oh! I kept the first for another day!
Yet knowing how way leads on to way
I doubted if I should ever come back!

I shall be telling this with a sign
somewhere ages and ages hence :
two roads diverge in a wood and I
I took the one less traveled by,
and that has made all the difference.

Experience is “The Best Teacher”

Lavanya Naresh Chatrath (T.Y.B.A)

Life experience is important and the best way to learn; I say this because I've learnt way more by having a job and getting real world experience than I ever did from school. Real-world experience is the best teacher because it is hands-on and deals directly with our senses. It is also important because we often don't truly understand something until we have done it ourselves. When we learn from books, our lessons are ideas, so they don't always easily translate into actions. If you have ever tried to learn something complicated from a book, you might have found that it wasn't all that easy. Sometimes we forget that trying things ourselves is often the best way to learn.

The importance of life experience - When we think about learning we may imagine sitting in class as a child while the teacher blabbered about something in front of the class. The funny thing is that we spend most of our first 18 years at school learning things this way.

Sure we get a little bit of hands-on experience during some of our assignments, but it is primarily pencils on paper otherwise. We learn a lot of information as kids : you might have memories of the Pythagoreans theorem, but when was the last time you used it ? Unless you are an engineer. I bet you haven't looked of it since way back when. On the other hand, if I were to ask you have to make breakfast, you might not be able to explain it, but you could do it with your eyes closed.

It was a good student; I studied all the time and had a limited social life. If you asked me about something from school. I might remember it; I can still do some math and have a general understanding of science. But how well would any of us do if we were giving one of our final exam today?

I wasn't on any sports teams at school, but I'd bet anyone who was could still catch a fly ball or sink some baskets. If you were in the band, you could probably still play your instrument as well. There were other things in school that we learnt and probably use today, like keeping track of our schedules or making friends, but most lessons are long since forgotten.

I'm not suggesting that school was a waste of time, but we learnt a lot of stuff back then that we can't or don't use today. Most of what we learn in school helps us do well on tests but it isn't all that practical or useful in our day-to-day lives today. Doing something rather than thinking about it or watching it is a real trip; life experience is all

around you, you can feel it with all of your senses. When we do things for real and with our own hands, it is much easier to remember what we have learnt because it is much more tangible and relatable.

***

NEVER ASSUME THAT LOUD IS STRONG AND QUIET IS WEAK.

The Essential Writing of B. R. AMBEDKAR

Edited By - Valerian Rodrigues

External Aspects

- Name of the Book : The Essential Writing of B. R. Ambedkar
- Name of the Author : Dr. B. R. Ambedkar
- Edited by : Valerian Rodrigues
- Name of Publication : By Oxford University Press, New Delhi
- Price of the Book : Rs. 695/-
- Size of Book : 22 cm x 14.5 cm
- Number of Pages : Total 595 Pages
- Language of the book : English
- Year of Publication : 2002
- Cover page of the book : Light Blue Colour
- Quality of the book : The quality of the book is very good and it is easy to handle and for reading to anywhere and binding of book is very good.

Internal Aspects

- Reminiscence : On the way to Goregaon
- Concepts : Religion & Drama; Democracy, Franchise.
- Methodology : On Provincial Finance; on untouchable.
- Ideology : Ranade, Gandhi and Jinnah; Caste, Class and Democracy, Buddha or Karl Marx.
- Religion : Krishna and his Gita; The Buddha and his Predecessors; Conversion (Away from Hindu)
- Caste : Caste in India; Annihilation of Caste; Reply to the Mahatma.
- Un-touchability : Outside the fold; The Untouchables and the Pax Britannica.
- Identity : Who were the Shudras?
Origin of Un-touchability.
- Economics : The enlargement of the scope of provincial finance; The Evils of its Instability.
- Nationality : Its there a case for Pakistan?
- Constitutionalism & Law : Basic feature of the India Constitution;
The Hindu code bill.

Introduction :

Dr. Bhimrao Ramji Ambedkar (1891-1956) is both the towering symbol of protest against age-old and contemporary forms of exploitation in India and a scholar-sage proposing fair terms of social association. An untouchable himself, he led a resolute and adroit struggle against untouchability and attempted to reformulate the terms of nationalist and attempted to reformulate the terms of nationalist discourse in India. This selection draws from his major works, speeches, letters and memoranda. These writings span across forty years (1915-1956) & are organized into eleven sections : Reminiscences, Concepts, Methodology, Ideology, Economics, Nationalism, Constitutionalism and Law.

Introduction by the Editor :

(Born 29 July, 1949) Valerian Rodriguez provides a glimpse of his momentous life, the framework and content of his writings, and the reasons for his growing stature in India over the years. Every section and excerpts include within it are introduce and endnotes supports citations incomplete reference in the excerpts. Suggestions for further readings are offered through a classification for all his writings and speeches and writings on him and his work. The chronology of events anchors the context of the writings. The work is the first of its kind on Ambedkar and is a representative collection of the whole

range of issues that enlarged his attention. As the most comprehensive compilation on him and his works, this volume is going to be on him and works, this volume is going to be an indispensable reference for concerned students, scholars and activists. He knows for his influential work on Babasaheb Ambedkar.

Review :

Dr Bhimrao Ambedkar is the hero of this book and attempts has been made here to highlight the best of this writings, reflecting the depth and range of his life's work, his intellectuals in costiveness and his realistic assessment of the social and political issues that he sought to address.

This book, the first of its kind on Ambedkar, will be a useful resource on the wide range of issues, which engaged his attention. The book provides a glimpse of how Ambedkar's reading of Indian history is markedly at variance with the dominant trends in Indian historiography. It further reflects on his efforts to infuse into the study of Indian Society and Caste, a deep sense of social commitment.

This book will be an indispensable source for researches and scholars of Dalit Movement, Indian Nationalism, Sociology, Modern Buddhism and affirmative action.

Personal opinion about the book :

As a reader my opinion for the other readers or viewers that this is a very nice book to read and also to know more about Dr. B. R. Ambedkar's life struggle with the help of this book.

***

Importance of Reading & Writing Skills

Collected By : Dhanashree Bhalerao [F. Y. B. A.]

Francis Bacon, a famous 16th century English essayist says, "Reading maketh a fullman, conference a ready man and writing an exact man." The well-known statement of the great essayist of the yester years still holds good in the global village, where communication is playing a prominent role. It is a fact that the four skills - Listening, Speaking, Reading and Writing (LSRW) - must be practised using any language reasonably well. English is a language that gained greater prominence for global communication in the wake of Liberalization, Privatization and Globalization. It is no longer just a library language but a language of opportunities. A fairly high degree of proficiency in English and excellent communication skills enhance employability of our young professional graduates. Though all the four skills are needed to be focussed on, only two skills, reading and writing, are stressed in the article as these are the areas neglected most denying the employment opportunities to our young graduates pursuing professional courses

Reading :

Reading is to mind what listening is to ears. Today, we live in a knowledge world. We are expected to retain a great deal of written information quickly and attentively as our needs and purposes have become more diverse. The growing number of books and magazines show that we should read more than before. Besides, science and technology too have given us considerable

leisure to enjoy reading. It is obvious that the academic success of students primarily depends on their good reading habits. Hence, the quality and quantity of reading have become an important part of the study skills to be imparted to our professional graduates. But most of these students do not have regular reading habits. A few students, who have the habit, read passively failing to comprehend whatever they read. This gradually makes them dislike their reading and make it a necessary evil. Hence, the students should master reading skills which will enable them not only gain knowledge but also face the cutthroat competitive world confidently and survive successfully in their professions. The students are to be practically exposed to different types of reading like - Search Reading, Critical Reading and Exploratory Reading.

Writing :

We need to write in order to communicate in English in our social, educational and professional areas. It is the vital means of communication within an organization too. But, unfortunately, writing is the most ignored of the language skills. According to a survey, 30% of work is accomplished through written communication. In an organization, it is not possible to conduct all transactions by the globalised and highly privatized world today.

This kind of communication is used to send business correspondence addresses to customers, clients, associates, business partners and employees within

and the outside the organization. Written communication has also become the deciding factor in one's career planning. The various exams like GRE, GMAT, TOEFL etc., assess the verbal and written communication skills of the candidates. Very often, in fact, candidates who are good at Mathematics and analytical abilities believe that good communication skills are important for students for studies applying

for higher education. Hence the skills of positive and tactful writing are prerequisite for achieving career and business goals. Clear, fluent and effective writing skills include grammar, syntax, context, organization of ideas, content, purpose etc. speech alone. If there is a business project, one needs to send written proposals. Electronic mail has become a very popular means of communication in today's world.

College Days

College days, so full of light,
Learning new things, from morning to night.
Friends around, laughter and cheer,
Memories made year after year.

Classes start, notebooks in hand,
Teachers guiding, helping us understand.
Library visits, studying late,
Chasing dreams, a bright future to create.

Cafeteria talks, jokes and fun,
Sunny days, enjoying the sun.
Events and fests, dancing and play,
Cherishing moments, every single day.

Challenges come, lessons are tough,
But with hard work, we get through the rough.
Exams to face, projects to do,
With friends beside, we see it through.

College life, a wonderful ride,
Growing and learning, side by side.
Though these days will one day end,
The memories and lessons, forever extend.

**Collected By -
Dhanashree Bhalerao F.Y.B.A.**

Student of Life

**Pragati Patil
(T.Y.B.A)**

I want to fly.
Fly higher than no man or women
has ever tried
To see heights at a new surprise
To dig deep from the ground
To rise and never fall down
To think higher faster better than
the average man
To see things people don't want you to
Look past the shadows of a person see
To see what's really inside.

Love, hate, anger, confidence it want
be a surprise
To be better than life itself
To teach those who knows nothing of you
Teach the education of being free
not held to nothing
I am the teacher who taught how it
feels to not knowing anything it all
we are all students searching and
trying to figure out and get
the finer things in life.
We are human.

Education

Devyani A. Gurav
(S.Y.B.Sc.)

Education is light,
when it is concentrated it glows so bright...
Education is the one,
that teaches you how to behave,
how to respect and
how to swim across the wave...
Education is everything,
It is not just the learning of the facts but
It is the training of the mind to think act & relax!
Education is the most powerful weapon
which we can use to change the world !
Education is like a key,
which can open all ways of yet...

I Dream A World

I dream a world where man
no other man will scorn.
where love will bless the earth
and peace its paths adorn
I dream a world where all
will know sweet freedom's way
where greed no longer saps the soul
nor avarice blights our day
A world I dream where black or white
whatever race you be.
will share the bounties of the earth
and every man is free
where wretchedness will hang its head
and joy, like a pearl,
Attends the needs of all mankind
of such I dream, My World !

(Poem by_ Langston Hughes)

A Winners Creed

Devyani A. Gurav
(S.Y.B.Sc.)

If you think you are beaten,
you are.
If you think you dare not,
you don't;
If you'd like to win but think
you can't,
It's almost a cinch you won't
If you think you'll lose, you're lost;
for out in the world we find
success begins with a person's will,
It's all in the state of mind
Life's battles don't always go
to the stronger or faster hand;
But sooner or later
The person who wins
Is the one who thinks "I can."

Time

Devyani A. Gurav
(S.Y.B.Sc.)

Time is money, a sweet honey,
Time is precious,
Time is delicious,
without time we are not honored,
Time teach us to be punctual,
we may reckon in physical or mental,
Time should be our best friend,
Utilizing is in our hand,
Time gives us enough time,
To handle everything on time.
Time and patience are the strongest warriors
as they can break each and every barriers.
"Time is precious USE IT WISELY !"

Quote / Think

Varsha Sawale (T.Y.B.A)

- * It always seems impossible until its done. - Nelson Mandela
- * Our greatest weakness lies in giving up. The most certain way to succeed is always to try just one more time. - Thomas A. Edison
- * Ever tried. Ever Failed, No matter try again. Fail again fail better._Samuel Beckett
- * Quality is not a act. it is a habit. - Aristotle
- * A good plan violently executed now is better than a perfect plan executed next week. - George S, Patton
- * If you're going through hell, keep going. - Winston Churchill
- * If music be the food of love play on. - William Shakespeare
- * Beautiful music is the art of the prophets that can calm the agitations of the soul; It is one of the most magnificent and delightful presents God has given us. - Martin Luther
- * After silence. that which comes nearest to expressing the inexpressible is music. -Aldous Huxley
- * Music is moonlight in the gloomy night of life. - Jean Paul
- * Music is the divine way to hell beautiful, poetic things to the heart. - Pablo Casals

Quote / Think

Pragati Patil (T.Y.B.A)

- "Men are disturbed not by things but the principles are notions which they form concerning things."
- "Nothing exists except atoms and empty space : everything else is opinion."
- "If you wish to improve be content to appear clueless or stupid."
- "Nothing is sufficient for the person who finds sufficiency to little."
- "Happiness is man's greatest life tranquility & rationality are the cornerstones of happiness."
- "If thou wilt make a man happy add not unto his riches but take away from his desires."
- "The heaviest penalty for declining to rule is to be ruled by someone inferior to yourself."
- "The most difficult thing in life is to know yourself."
- "The mind is not a vessel to be filled but a fire to be kindled."
- "We suffer more often in imagination than in reality."
- "You have power over your mind not outside events realize this and you will find strength."
- "He who is not satisfied with a little, is satisfied with nothing."
- "There is only one way to avoid criticism; do nothing, say nothing and be nothing."
- "Just that you do the right thing the rest doesn't matter."

The Importance of Trust in Friendship

Friendship is one of the most valuable relationships in our lives. Among the many qualities that make a friendship strong, trust stands out as the foundation. Trust is essential because it builds a sense of safety and reliability between friends.

When you trust your friend, you feel comfortable sharing your thoughts, feelings, and secrets. You know that your friend will keep your confidences and not judge you. This honesty allows you to be yourself, creating a deeper connection and a stronger bond.

Trust also means believing that your friend will support you in difficult times. Whether you need a shoulder to cry on, someone to cheer you on, or just a person to listen, a trustworthy friend is always there for you. This reliability makes you feel valued and understood.

Moreover, trust in friendship encourages open communication. When friends trust each other, they can talk openly about any issues or misunderstandings without fear. This honest dialogue helps resolve conflicts and strengthens the relationship.

In summary, trust is a key quality of friendship. It fosters a safe environment for sharing, ensures support during tough times, and promotes open communication. By building and maintaining trust, friends can enjoy a meaningful and lasting relationship.

**Collected By -
Suhani Thakur [S.Y.B.A.]**

Wake Up and Make Your Way

Collected By : Suhani Thakur [S.Y.B.A.]

I have a hopeful ray,
A beautiful night, and a lovely day.
That is why I say,
Come on everyone,
Wake up and make your way.

Let the people follow you,
The young, the old.
Let hatred and sin vanish,
To make everyone happy and gay.

Laugh and the world laughs along,
Cry and you cry alone.
Abide by this famous quote,
And learn it by rote.

Do not be a loser,
When you can be a winner.
Till you be a victor,
Try and try again.

Always keep your outlook positive,
And do not ever think in the negative.
That is why I say,
Come on everyone,
Wake up and make your way.

If you can **Devyani A. Gurav**
(S.Y.B.Sc.)

If you can imagine it,
You can possess it.
If you can dream it,
You can become it.
If you can envision it,
You can attain it.
If you can picture it,
You can achieve it.

The Journey of a Student

In dawn's first light, the journey begins,
A path of knowledge, where one always wins.
Books and dreams, in tandem they grow,
A student's life, a vibrant show.

Morning bells ring, a call to rise,
Eyes full of wonder, eager and wise.
Classrooms echo with lessons shared,
New ideas and thoughts, tenderly cared.

Challenges come, as mountains to climb,
Tests and trials, like rhythm and rhyme.
With every failure, a lesson learned,
In the heart of a student, a fire burned.

Friends and laughter, in hallways wide,
Together they walk, side by side.
Sharing secrets, hopes, and fears,
Building memories through the years.

Teachers guide with a steady hand,
Helping students to understand.
The world is vast, and knowledge deep,
In every mind, dreams to keep.

Night falls softly, studies persist,
In every challenge, a hopeful twist.
For the life of a student is bright and bold,
A story of courage, waiting to be told.

So journey on, with head held high,
Under the vast, expansive sky.
For in each student, a future gleams,
A life of promise, built on dreams.

Success

Devyani A. Gurav
(S.Y.B.Sc.)

Success is not a destination,
but a journey, with every step.
A path we forge with determination
and the courage to never forget.
The road may be long and winding,
with obstacles that block our way.
but with every challenge, we're finding,
A strength that helps us to stay
Success is not a measure of wealth,
or the things that we acquire.
It's the passion we have for ourselves,
and the dreams that we aspire
so keep on walking, keep on striving,
and never give up on your quest.
For in the end, its not about surviving,
but the journey that defines our success
"Success is not permanent
and failure is not final
Never stop working after
success and,
never stop trying after
failure."

Collected By. Dhanashree Bhalerao F.Y.B.A.

* विद्यार्थी विकास विभाग व विविध मंडळे *

कला व वाङ्मय आणि अभ्यास मंडळाच्या उद्घाटन प्रसंगी भुसावळ येथील समाज सेविका आणि समुपदेशिका सौ. आरती चौधरी मार्गदर्शन करतांना

वनस्पतीशास्त्र विभागातर्फे बोटॅनिकल गार्डन मध्ये वृक्षारोपण करतांना विभाग प्रमुख डॉ. जे. एस. धांडे, प्रा. आर. एच. पाटील, प्रा. पंकज फालक, प्रा. विनोद भालेराव, प्रा. गिरीष सरोदे व विद्यार्थिनी

ओ.एस.टी. फॅसिलिटी सेंटरचे ऑनलाईन उद्घाटन कार्यक्रमात सहभागी विद्यार्थी

विद्यार्थी विकास विभाग, श्रीमती प. क. कोटेचा महिला महाविद्यालयातर्फे भुसावळ शहर पोलीस निरीक्षक मा. श्री. संदिप रणदिवे यांचे सायबर क्राईम व महिलांबाबत होणार क्राईम या विषयावर महिला दिनानिमित्त व्याख्यान

वनस्पती विभागातर्फे तयार करण्यात आलेले सीड बॉल

विद्यार्थी विकास विभाग व महाराष्ट्र शासन वैद्यकिय शिक्षण व औषधी द्रव्य विभाग व आयुष संचलनालय महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयुर्वेदानुसार महिला आरोग्य जनजागृती या विषयावर चैतन्य आयुर्वेद महाविद्यालय, साकेगांव येथील डॉ. मयुर जाधव व डॉ. प्रिया भिरूड यांचे व्याख्यान व चर्चासत्र.

* विविध मंडळे *

विद्यार्थी विकास विभागातर्फे आयोजित रस्ता सुरक्षा अभियाना अंतर्गत मार्गदर्शन करताना श्री. हेमंत शिवाजी राव सोनवणे (आर.टी.ओ. जळगांव)

वाणिज्य व नियोजन विभागातर्फे आयोजित टॅलेंट सत्र स्पर्धेत सहभागी विद्यार्थिनी

कमोडिटी बँकतर्फे उपनदेव परिसरात रुपडे वाटप करताना प्राध्यापक व विद्यार्थिनी

विद्यापीठाद्वारा आयोजित युवारंगमध्ये सहभागी विद्यार्थिनी कु. लीना सपकाळे

विद्यार्थी विकास विभाग व इतिहास विभागाच्या संयुक्त विद्यमाने लोकसभा निवडणुकीच्या पार्श्वभूमीवर मतदान जनजागृती कार्यक्रम आयोजित

हिंदी विभागातर्फे साजरा करण्यात आलेल्या हिंदी सप्ताहाच्या समारोप प्रसंगी व्यासपीठावर विभाग प्रमुख डॉ. गिरीष कोळी

* युवती सभा *

क.ब.बी. उमवि जळगांव आणि श्रीमती प.क.कोटेचा महिला महाविद्यालय सांच्या संयुक्त विद्यमानाने आयोजित दि. २१.२.२४ रोजी मिशन साहसी अभियानाची सुरुवात करण्यात आली. त्या प्रसंगी मा. रुपाली चव्हाण ट्रॅफिक पोलीस इंस्पेक्टर विद्यार्थिनींना सामाजिक जागरूकता व ट्रॅफिक नियमांबद्दल मार्गदर्शन करतांना

युवती सभा तर्फे आयोजित मिशन साहसी अभियान अंतर्गत दि. २७.२.२४ रोजी डॉ. स्वाती गाजरे, आयुर्वेदाचार्य, भुसावळ विद्यार्थिनींना स्त्री आरोग्य विषयी मार्गदर्शन केले.

युवती सभा तर्फे आयोजित मिशन साहसी अभियान अंतर्गत दि. २९.२.२४ रोजी इव्हेंट मॅनेजमेंट या विषयावर विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन करतांना शबनम तडवी

युवती सभा तर्फे आयोजित मिशन साहसी अभियान अंतर्गत दि. १.३.२४ विद्यार्थिनींना पेपर मिल सुनसगांव येथे क्षेत्रभेट दिली. त्या प्रसंगी विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन करतांना तेथील कर्मचारी वर्ग

युवती सभा तर्फे आयोजित मिशन साहसी अभियान अंतर्गत दि. १.३.२४ रोजी श्री. भिमज्योत शेजवाळ विद्यार्थिनींना स्वयं संरक्षण बद्दल प्रात्यक्षिकरित्या मार्गदर्शन करतांना

युवती सभा तर्फे आयोजित मिशन साहसी अभियान अंतर्गत दि. २८.२.२४ रोजी स्वयं रोजगार या विषयावर विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन करतांना सौ. मनिषा चौधरी

* संमिश्र क्षणचित्रे *

मतदार जनजागृती अभियानांतर्गत निवडणूक संदर्भात व मतदार नोंदणी करता आलेले तहसिल कार्यालयाचे कर्मचारी व EVM-VVPT प्रशिक्षक

रा.से.यो. तर्फे करण्यात पर्यावरणपूरक गणपती विसर्जन अभियानाला प्रतिसाद देत पर्यावरणपुरक गणपती विसर्जन करतांना परिसरातील नागरिक व प्राध्यापक वर्ग

रा.से.यो. व कमोडिटी बँक यांच्या संयुक्त विद्यमाने उनपदेव येथे कपडे व शैक्षणिक साहित्य वाटप करतांना रा.से.यो. कार्यक्रम अधिकारी डॉ. जान्हवी तळेगांवकर, कमोडिटी बँक प्रमुख प्रा. दिपाली पाटील व स्वयंसेविका

गांधी विचार परिक्षेत गोल्ड मेडल पटकावलेली कु. मोहिनी पाटील व सिल्वर मेडल पटकावलेली कु. देव्यानी गुरव यांचा सत्कार करतांना प्राचार्या डॉ. मंगला साबद्रा व प्रा. दिपाली पाटील

रा.से.यो. तर्फे आयोजित जागतिक महिला दिनानिमित्त आयोजित कार्यक्रमात विद्यार्थिनींनी केलेल्या यशस्वी महिलांच्या वेशभूषा

विद्यार्थिनींनी तयार केलेल्या कलात्मक वृक्ष कुड्या

ANNUAL REPORT 2023

वैयक्तिक
विविध समित्या व
विभागांचे अहवाल
सन २०२३-२४

मराठी विभाग

मराठी विभागात सन २०२३-२४ या शैक्षणिक वर्षात खालील उपक्रम घेण्यात आले.

- २९ सप्टेंबर २०२३ रोजी मराठी वाङ्मय मंडळाचे उद्घाटक प्रा. वाय. डी. देसले यांच्या शुभहस्ते करण्यात आले. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य प्रा. वाय. डी. देसले होते.
- २९ ऑक्टोबर २०२३ रोजी महात्मा फुले जयंती साजरी करण्यात आली. प्रमुख पाहुणे म्हणुन प्रा. विनोद भालेराव उपस्थित होते.
- दि. ३ जानेवारी २०२४ रोजी क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले जयंती साजरी करण्यात आली. कार्यक्रमासाठी प्रमुख पाहुण्या प्रा.सौ. दिपाली पाटील यांनी मार्गदर्शन केले.
- दि. १४ ते २८ जानेवारी २०२४ मध्ये **मराठी भाषा पंधरवाडा** साजरा करण्यात आली. या पंधरवाड्यात कविता वाचन, निबंध स्पर्धा, मराठी म्हणी, मराठी गीते अशा विविध स्पर्धा घेण्यात आल्या.
- दि. २७ फेब्रुवारी २०२४ रोजी मराठी भाषा दिवस आणि वि.वा. शिरवाडकर जयंती निमित्त मराठी विभाग प्रमुख प्रा. विनोद भालेराव यांनी **कविवर्य वि. वा. शिरवाडकर यांची साहित्य संपदा** यावर व्याख्यान दिले.
- दि. १४ एप्रिल २०२४ रोजी डॉ. भिमराव रामजी आंबेडकर यांची जयंती साजरी करण्यात आली. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य व्ही. एस. पाटील मराठी विभाग प्रमुख प्रा. विनोद भालेराव व प्राध्यापक सचिन पंडित उपस्थित होते.

- प्रा. विनोद भालेराव (मराठी विभाग)

हिंदी विभाग

- हिंदी विभाग द्वारा प्रेमचंद जयंती का आयोजन किया गया ।
- १४ सितंबर के उपलक्ष में हिंदी विभाग द्वारा दि. १४ से २१ सितंबर २०२३ इस अवधि में हिंदी सप्ताह का आयोजन किया गया । इस सप्ताह के अंतर्गत निबंध लेखन, काव्य वाचन, कथा वाचन, स्लोगन, लेखन आदि का आयोजन किया गया । इस आयोजन में कुल मिलाकर १०० छात्राओं का सक्रीय सहभाग था ।
- दि. १४ सितंबर २०२३ के दिन हिंदी सप्ताह के समापन समारोह के अध्यक्ष के रूप में महाविद्यालय के उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील सर कार्यक्रम के संयोजक डॉ. गिरीष कोळी, प्रा. जाकीर शेख, प्रा. लक्ष्मी तायडे आदि उपस्थित थे ।
- दि. १० जनवरी २०२४ के दिन विश्व हिंदी दिवस मनाया गया ।
- ग्रंथालय विभाग द्वारा आयोजित पुस्तक परीक्षण स्पर्धा में विभाग की छात्रा कु. हेमांगी राजकुमार कोळी(द्वितीय वर्ष एम. ए) को प्रथम, कु. सायरा मोहम्मद गवली (द्वितीय वर्ष एम.ए) को द्वितीय पुरस्कार प्राप्त हुआ ।

- डॉ. गिरीष एस. कोळी (हिंदी विभाग)

Department of English

- The department of English conducted mock oral M. A-I students' subject = "Basics of exam of linguistics".
- Miss Sana Akhtar Khan secured Rank IIIrd in M.A-I Eng in KBC NMU Jalgaon.
- The department conduct two career oriented courses entitled 'A Certificate Course in Communicative English' and "'Diploma in Communicative English"
- The head of the department Dr. V.s. Patil conducted question paper solving session of previous year Exam F.Y.B.A. Compulsory English student

- Dr. V. S. Patil (English Dept.)

इतिहास विभाग

- दिनांक २७ सप्टेंबर २०२३ रोजी आंतरराष्ट्रीय पर्यटन दिनानिमित्त महाराष्ट्र पर्यटन स्थळे या विषयावर परिसंवाद आयोजित केला. यात विद्यार्थिनी कु. ज्योती सावकारे, धनश्री भोई, जानवी बोदडे, धनश्री पाटील, दिपाली सोनवणे, यांनी सहभाग घेतला.
- २५ जुलै २०२३ रोजी नकाशा वाचन कसे करावे या विषयावर प्रा. गिरीश सरोदे यांचे व्याख्यान आयोजित केले.
- दि. २ ऑक्टोबर गांधी जयंती निमित्त गांधी रिसर्च फाऊंडेशन जळगांव तर्फेगांधी विचार संस्कार परिक्षेचे आयोजन महाविद्यालयात इतिहास विभाग व राज्यशास्त्र विभागांच्या संयुक्त विद्यमानाने करण्यात आले या परिक्षेत सुवर्णपदक कु. मोहिनी संजय पाटील (एम.एससी) रजत पदक कु. देवयानी अनंत गुरव या विद्यार्थिनींना मिळाले. एकूण ४० विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या होत्या.
- दि. १२ जानेवारी जिजाऊ जयंती व युवक दिना निमित्त वक्तृत्व स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. विषय होता राष्ट्रमाता जिजाऊ व विवेकानंद यांचे सामाजिक विचार प्रथम क्रमांक धनश्री बापू पाटील द्वितीय क्रमांक पुष्पा भोई तृतीय क्रमांक ज्योती सावकारे.
- इतिहास विभागातर्फे महाविद्यालयातील विद्यार्थिनीं साठी क्रांतीसूर्य स्त्री उद्धारक महात्मा ज्योतीराव फुले यांच्या जीवनावर आधारीत सत्यशोधक चित्रपट चित्रपटगृहात दाखविण्यात आला. यात महाविद्यालयातील विद्यार्थिनी व प्राध्यापकांनी लाभ घेतला.
- खान्देशातील प्रसिद्ध पर्यटन स्थळ मनुदेवी, उनपदेव या ठिकाणी सहल काढली. तसेच अमरसंस्थान संचलित वेले ता. चोपडा येथील अनाथ आश्रमास भेट दिली.

- प्रा. दिपाली पाटील (इतिहास विभाग)

राज्यशास्त्र विभाग

- दि. ०२ ऑक्टोबर २०२३ म. गांधी जयंती निमित्त गांधी रिसर्च फाऊंडेशन जळगांव तर्फे गांधी विचार संस्कार परीक्षेचे आयोजन इतिहास व राज्यशास्त्र विभागांच्या संयुक्त विद्यमानाने करण्यात आले.
- दि. २६ नोव्हेंबर २०२३ रोजी संविधान दिनानिमित्त राज्यशास्त्र विभागाच्या संविधानानिमित्त महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांनी संविधान निमित्ती भाग १ ते भाग १० यूट्यूबच्या माध्यमातून प्रोजेक्टद्वारे विद्यार्थिनींना दाखविण्यात आले यात विद्यार्थिनीं सोबत प्राध्यापक वर्गाने देखील सक्रिय सहभाग दर्शविला.
- दि. १० डिसेंबर २०२३ रोजी राज्यशास्त्र विभागाद्वारे महाविद्यालयात मानवाधिकार दिन साजरा करण्यात आला.
- दि. २५ जानेवारी २०२४ या दिवशी राष्ट्रीय मतदार दिवस साजरा करण्यात आला.
- मार्च २०२४ मध्ये लोकसभेच्या निवडणूकांबद्दल जनजागृती व्हावी म्हणून महाविद्यालयात निवडणूक जनजागृती घोषवाक्य व पोस्टर स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले.

- राज्यशास्त्र विभाग

अर्थशास्त्र विभाग

- ११ जुलै जागतिक लोकसंख्या दिन
- कॉमर्स विभागाच्या प्रथम वर्ष विद्यार्थिनींसाठी वेलकम समारंभ.
- आर्थिक घडामोडीवर अक्षरा मध्ये तीन शोध निबंध प्रकाशित
- अर्थसंकल्प २०२३-२४ प्रा.डॉ. गोस्वामीचे व्याख्यान
- युवती सभा आणि अर्थशास्त्र विभागातर्फे सुनसगांव येथे सुदर्शन पेपर मिलला विभागातील विद्यार्थिनींची भेट.
- चोपडा येथे आदिवासी आश्रम शाळेत विद्यार्थिनींना विभागातर्फे शैक्षणिक साहित्य, कपडे इ. ची मदत.

- प्रा. डॉ. शरद अग्रवाल (विभाग प्रमुख)

Department of Geography

- Population Day, Ozon Day, Geography Day was celebrated students shared their views.
- Group discussion was arranged on various topic such as special issue of population globe warming ozon depletion.
- To develop environment awareness in student projects were given on Ganeshotsav pollution, Tapi river population, Solar energy etc.
- To enrich the Geographical knowledge of the students a general knowledge question was asked regularly.
- Celebrate the Geography Day and Makarsankranti (14 January).

- G. S. Sarode (Dept. of Geography)

Department of Physics

- Bridge Course lectures were conducted for FY B Sc students
- Difficulty solving sessions were conducted for students through WhatsApp group, emails and other online/ offline platforms.* Number of seminar/conference/workshop attended by Staff members of the Department is 03.
- Number of FDP attended by Staff members of the Department is 02.
- One research article is published by Dr. Janhavi Talegaonkar
- Dr. Janhavi Talegaonkar worked as N S S Program Officer and member of IQAC
- Dr. J. V. Dhanvij worked as IQAC Coordinator.

Dr. Janhavi Talegaonkar (Head of the Department of Physics)

Department of Mathematics

- Department Conducted bridge course lectures for F.Y.B.Sc. students.
- Student's seminar on the topic of curriculum was organized.
- Department of Mathematics is running Short Term Certificate Course on "Basic Beauty Parlor"
- Students of S.Y.B.Sc. Mathematics Participated in various extracurricular activities.
- A Mathematical Ability Test was organized by the Department

(Head, Dept. of Maths.)

Department of Computer Science

- Department organized 3 month certificate course in Core Python Programming - 1st Jan. 2024 to 31 March 2024. Total 18 students were enrolled in certificate course.
- Organized PPT Presentation of T.Y.B.C.A. students for "Current Computing Trends" on 15/09/2023.
- Two faculty members attended and presented papers in one day international conference on 03/03/2023.
- Students of S.Y.B.Sc. were participated in power point presentation competition.
- Organized seminar for PG Students on "Current Computing Trends".
- Guest lecture conducted by T.Y.B.C.A. and T.Y.B.Sc. Student on 11/03/2024.
- Online difficulty solving session were conducted for the student through whatsapp group and emails.

HOD-Dept. of Comp.Sci.

Department of Commerce & Management

- Welcome Function was organized by T.Y.B.Com. students for fresher student of F.Y.B.Com. on 22nd September 2023.
- 'Quiz Competition' was organized for all the Commerce students on 7th February 2024.
- Guest lecture was organized on 'Importance of Soft Skills as per Corporate World' of Shri. Avinash Shirsath, Trainer, Nilaya Foundation, Pune on 13th February 2024.
- Industrial visit was arranged for Commerce students & the students of 'Certificate Course in Women Entrepreneurship' to M/s Shivangi Bakers Pvt. Ltd. (Parle Biscuit) Khamgaon, on 15th February 2024.
- Organized Guest Lecture on 'Career Opportunity in LIC Market'. The Guest was Shri. Deepak Patil (Sr. Branch Manager, LIC Bhusawal) on 21st February 2024.
- "Exhibition cum Sale" was organized on 28th February, 2024 in collaboration with students of Certificate Course in Women Entrepreneurship.
- Commerce Talent Search Examination was conduct for all the Commerce students on 9th March 2024.
- Training on Home Made Product was organized for the students of 'Certificate Course in Women Entrepreneurship' on 21st March 2024.
- Organized Farewell Party by the students of F.Y.B.Com. for the students of T.Y.B.Com. on 23rd March 2024.
- Project work completed by the third year commerce students.

- Dr. Miss Rajkuvar S. Gajare
(Head of Dept.) Commerce and Management

वाणिज्य व नियोजन मंडळ

- दि. २७/०९/२०२३ बुधवार रोजी वाणिज्य व नियोजन मंडळाचे उद्घाटन करण्यात आले. याप्रसंगी श्री. बापू बोरसे सहाय्यक व्यवस्थापक, अंकेक्षण विभाग, जळगांव जनता सहकारी बँक लिमिटेड, शेड्यूल बँक, जळगांव यांनी कार्यक्रमाचे उद्घाटन करून **रोजगारांच्या संधी** या विषयावर विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन केले. तसेच भुसावळ जनता सहकारी बँकेचे श्री. भूषण कुलकर्णी यांनीही विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन केले.
- दि. १३/०२/२०२४ मंगळवार रोजी डॉ. अविनाश शिरसाठ, निलया फाऊंडेशन, पुणे यांनी **Importance of Soft Skill as per Corporate World** या विषयावर मार्गदर्शन केले.
- दि. २१/०२/२०२४ मंगळवार रोजी श्री. दिपक पाटील, वरिष्ठ शाखा प्रबंधक, भारतीय जीवन विमा निगम, शाखा भुसावळ यांनी **Career Opportunity in LIC Market** या विषयावर मार्गदर्शन केले. तसेच श्री. अमोल भावसार, शाखा प्रबंधक आणि श्री. रविंद्र घुले सहाय्यक शाखा प्रबंधक यांनी देखील भारतीय जीवन विमा निगममध्ये रोजगाराच्या संधी विषयी विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन केले.

- डॉ. राजकुंवर एस. गजरे
(समिती प्रमुख) वाणिज्य व नियोजन मंडळ

Department Of Chemistry (2023-24)

- Our M.Sc. chemistry four students (Ku.Minal R. Chaudhary, Ku Pragati J, Sonawane, Ku. Pratiksha P. Mahajan and Komal J.Patil) presented research papers in University level Aviskar competition Organized by Arts Science and commerce College, Chalisgaon affiliated Kavyitri Bahinabal Chaudhari North Maharashtra University Jalgaon on 18.10.2023
- T.Y.B Sc Chemistry five students were participated in chemistry quiz competition Loksevak Madhukarrao Chaudhary Chemistry aptitude test (CAT) organized by Department of chemistry, Dhanaji Nana Mahavidyalay Faizpur Maharashtra on 24.1.2024.
- On 29.2.2024 a Memorandum of Understanding (MOU) was signed between Smt.P.K.Kotecha Mahila Mahavidyayla, Bhusawal and Khare Agro Agencies, Bhusawal Dist Jalgaon for doing internship of PG/UG students and also for sharing knowledge between Industry and Academic institution.
- Four students of M.Sc. organic Chemistry part 1
- Completed internship of 100 hrs. in Khare Agro Agencies Bhusawal and submitted their report to college.
- A small project work was assigned to T.Y.B.Sc Chemistry students. The following small projects were assigned by college.
  - i) Rate of fermentation of wheat flour
  - ii) Chemistry in black and white photography.
  - iii) Using zeolite as a fertilizer
  - iv) The determination of amount of phosphorous in detergents.

Dr. Hemant P. Narkhede

Head - Department of Chemistry

कला वाङ्मय आणि अभ्यास मंडळ

- ८ सप्टेंबर २०२३ रोजी कला वाङ्मय आणि अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन समाजसेविका सौ. आरती चौधरी यांचे विद्यार्थिनींना येणाऱ्या ताणतणावावर उपाय या विषयावर मार्गदर्शन.
- ज्येष्ठ मराठी कवि श्री. ना.धो.महानोर यांना श्रद्धांजली कार्यक्रम.
- २७-०२-२०२३ मराठी भाषा दिन कार्यक्रम
- १४ सप्टेंबर २०२३ ते २१ सप्टेंबर हिंदी भाषा सप्ताह सोहळा
- १४ जानेवारी २०२४ ते २८ जानेवारी २०२४ मराठी भाषा पंधरवाडा साजरा.
- ३ जानेवारी २०२४ सावित्रीबाई फुले जयंती
- १० जानेवारी विश्व हिंदी दिवस साजरा.

समिती प्रमुख - प्रा.डॉ. शरद अग्रवाल

जिमखाना विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०२३-२४ या वर्षाच्या सुरवातीला जळगांव विभाग क्रीडा समितीची सभा धनाजी नाना महाविद्यालय फैजपूर येथे संपन्न होऊन त्यात वर्षभर होणाऱ्या क्रीडा स्पर्धांचा कार्यक्रम निश्चित करण्यात आला. या शैक्षणिक वर्षात आपल्या महाविद्यालयाने बास्केटबॉल, हॅण्डबॉल, मैदानी स्पर्धा, बुद्धिबळ व बॉक्सिंग या स्पर्धांमध्ये सहभाग घेतला. आंतर महाविद्यालयीन हॅण्डबॉल स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाने विजेते पद तर बास्केटबॉल या स्पर्धेत चतुर्थ क्रमांक प्राप्त केला. आंतर महाविद्यालयीन बॉक्सिंग स्पर्धेत नयना सपकाळे हिने थाळीफेक व गोळा फेक मध्ये तृतीय क्रमांक प्राप्त केला. आंतर महाविद्यालयीन बॉक्सिंग स्पर्धेत ४८ किलो वजनी गटात गायत्री सोनवणे हिने विजेते पद पटकावले. जळगांव विभागाच्या आंतर महाविद्यालय स्पर्धेतून कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी जळगांव विभागाच्या संघात निवड झालेल्या विद्यार्थिनी खालील प्रमाणे

- * बास्केटबॉल : दिव्या कोळी, सरिता रोकडे, शिवानी कोळी, नयना सपकाळे
- * हॅण्डबॉल : दिव्या कोळी, कल्याणी पाटील, मेधा टेंभुर्णीकर, सरिता रोकडे
- * बॉक्सिंग : गायत्री सोनवणे

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ आंतर विभागीय स्पर्धेतून अखिल भारतीय विद्यापीठ स्पर्धेसाठी कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ संघात निवड झालेले खेळाडू खालील प्रमाणे :

- * बास्केटबॉल : दिव्या कोळी, सरिता रोकडे
- * हॅण्डबॉल : शिवानी कोळी

स्वामी रामानंद तीर्थ विद्यापीठ, नागपूर येथे संपन्न झालेल्या महाराष्ट्र राज्य आंतर विद्यापीठ क्रीडा महाोत्सव स्पर्धेसाठी कबचौउमवि बास्केटबॉल संघात दिव्या कोळी हिची निवड झाली. जिमखाना विभागाच्या विकासासाठी मा. प्राचार्य डॉ. मंगला साबद्रा उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील जिमखाना समिती सदस्य प्रा. माधुरी भुतडा या सर्वांचे सहकार्य लाभले.

-प्रा. वाय डी. देसले

बेसिक ब्यूटी पार्लर कोर्स

महाविद्यालयात बेसीक ब्यूटी पार्लर कोर्स हा प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम सुरू आहे. हा अल्पमुदती प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम तीन महिने कालावधीचा असून सौंदर्यशास्त्राची ओळख होण्याबरोबरच व्यक्तिमत्त्व विकास, रोजगार किंवा स्वतःचा व्यवसाय करण्यासाठी उपयुक्त आहे. महाविद्यालयात व राजश्री ब्यूटी पार्लर, तापी नगर येथे कोर्सचे संपूर्ण प्रशिक्षण दिले जाते. विद्यार्थिनीं महाविद्यालयातच आपले शिक्षण घेत असतांना हा कोर्स करू शकतात. विद्यार्थिनींनी कोर्सचा लाभ घेत आहे.

-प्रा. माधुरी भुतडा

समन्वयक बेसीक ब्यूटी पार्लर

महाविद्यालय परिसर विकास समिती

- महाविद्यालयाच्या परिसरात वातावरण निरोगी सुसह्य व आल्हाददायी रहावा यासाठी महाविद्यालय परिसर विकास समिती वर्षभर कार्यरत असते.
- या समितीमार्फत महाविद्यालयाच्या परिसरात दि. २२ ऑगस्ट २०२३ रोजी आणि गोकुळधाम रेसिडेन्सी मध्ये दि. २३ जुलै २०२३ रोजी वृक्षारोपण करण्यात आले.
- समिती व वनस्पतीशास्त्र विभाग मिळून सीड बँकसाठी विद्यार्थी व प्राध्यापकांकडून वेगवेगळ्या प्रकारच्या बिया जमा करत असते. त्या बियांपासून नवीन रोपे तसेच सीडबॉल बनविण्याचे कार्य करीत असते. यावर्षी बनविलेले सीडबॉल पावसाळा सुरू झाल्यानंतर वितरीत करण्यात येतील.
- सदर समितीसाठी प्राचार्य, उपप्राचार्य तसेच शिक्षक आणि शिक्षकेतर कर्मचारी यांचे मार्गदर्शन सतत लाभत असते. सर्वांचा मी ऋणी आहे.

-प्रा. जीवन धांडे (समिती प्रमुख)

Student Parent Association [Annual Report]

Student parent association implemented mentor:mentee scheme for academic year 2023 -24. In this scheme teachers are assigned as mentor for various students.

Mentor interact with students about their need, problems, difficulties and address them effectively. Mentor encourages the students to take part in various curricular, co-curricular and extra curricular activities.

Student parent association also organised parents meet on 18-1-24, Thursday at 10:00 a.m. in this meet Dr. Meena Chaudhari, chairman of student parent association gave introduction of program and Hon. Sri Chandrakant Bhandari, educational counselor of Jalgaon guided students and parents both on the topic " Problems and their solutions faced by parents in this changing scenario". President of this this meet was Hon. Shri Rajesh Surana, member of S.S.V.P.M Bhusawal. Mrs Smita jaikar gave vote of thanks and Mr Vinod bhalerao and Mrs. Rukhsana Shaikh worked as anchorer for this program. Dr.Mangala Sabadra, Prin., Dr.V.S.Patil and Shri Y.D.Desale also attended this meet.

Dr. Meena S. Chaudhari
Chairman of Student parent association

YUVA RANG 2023-2024

YUVA RANG 2023-2024 was organised jointly by the Student Development Department kavayitri Bahina Bai Chaudhary North Maharashtra University ,Jalgaon and Moolji Jaitha college, Jalgaon, District Jalgaon , During 7-11 October 2023.

Our college team participated in the events in "Yuvarang 2023" an inter- collegiate Youth Festival. In this event 6 students of our college participated in 7 different competitions such as Elocution, Poster Making, Rangoli, cartooning, spot painting, collage ,Mehandi. All the students got certificates in the appreciation of their participation. Prof. Madhuri Bhutada and prof. kamlakar Suryawanshi worked as the Team Manager of our college team at this festival.

Mrs. Madhuri Bhutada
Student Development

Internal Quality Assurance Cell

- Annual Quality Assurance Report (AQAC) of academic year 2022-23 has been prepared and submitted to NAAC, Bangalore by 31.01.2024.
- IQAC conduct Student, Alumni, Teachers and Employers feedback through online mode.
- IQAC organized One Day Seminar on "National Education Policy 2020 : Theme and Prospectus" on 10/01/2024. In this seminar total 141 Students, Parents and Teachers were actively participated.
- IIQA submitted NAAC on 6th February 2024 and SSR Submitted to NAAC on 26th April 2024 for Re-accreditation of HEI for 4th Cycle of NAAC.

IQAC Co-ordinator
(Dr. J. V. Dhanvij)

कोटेचियन्स अॅल्युमनी असोसिएशन

माजी विद्यार्थी संघटनेतर्फे दरवर्षी नवीन विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन, माजी विद्यार्थिनींची प्रगती आणि समाजासाठी विविध उपक्रम राबविते. यावर्षी खालील उपक्रम राबविण्यात आले.

- महाविद्यालयाच्या आजी विद्यार्थिनींसाठी विविध कार्यक्रम घेण्यात यावे यासंबंधी कोटेचियन्स असोसिएशनच्या कार्यकारी मंडळाची सभा ऑनलाइन घेण्यात आली. त्यानुसार विविध विभागा तर्फे माजी विद्यार्थिनी मार्गदर्शनपर वर्ग घेण्यात यावे असे ठरले.
- आजी विद्यार्थिनींसाठी माजी विद्यार्थिनी दर्पणा कुलकर्णी यांनी आजी विद्यार्थिनींसाठी एक दिवसीय वर्कशॉप मांडला. आर्ट व लिपन आर्ट यावर घेण्यात आले.
- माजी विद्यार्थिनी प्रा.डॉ. ममताबेन पाटील यांनी स्वयं मूल्यमापन (SWOC) कसे करावे याविषयी आजी विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन केले.
- दि. २४/०२/२०२४ शनिवार रोजी माजी विद्यार्थिनी स्नेह मेळाव्याचे आयोजन करण्यात आले. याप्रसंगी अध्यक्षस्थानी मा. अनिता कोटेचा (अध्यक्ष कोटेचियन्स अॅल्युमनी असोसिएशन) या होत्या. त्यांनी उपस्थित आजी व माजी विद्यार्थिनींचे स्वागत केले. विशेष प्राविण्य व कामगिरी केलेल्या माजी विद्यार्थिनींचे अभिनंदन केले. आपण यांच्यापासून प्रेरणा घेऊन विशेष कामगिरी करावी. अशा शुभेच्छा दिल्या.
- या मेळाव्याचे प्रास्ताविक प्रा. डॉ. ममताबेन पाटील (सचिव माजी विद्यार्थी संघटना) यांनी केले. राजश्री भालेराव (कोषाध्यक्ष माजी विद्यार्थी संघटना) यांनी आभार मांडले.
- या स्नेह मेळाव्यात माजी विद्यार्थिनी सारिका फालक, सना खान यांचा सत्कार करण्यात आला. माजी विद्यार्थिनी दर्पणा कुलकर्णी, लक्ष्मी तायडे, रोहिणी सोनवणे यांनी मनोगत व्यक्त केले. विद्यार्थी दशेतील आठवणींना उजाळा देत विद्यार्थिनींनी आनंद साजरा केला. या मेळाव्याचे आभार आजी विद्यार्थिनी कु. लावण्या चैत्रत ने मानले. विविध उपक्रम राबवितांना समिती सदस्य प्रा. डॉ. राजकुवर गाजरे, डॉ.जे.पी.तळेगावकर यांचे सहकार्य मिळाले.

प्रा. दिपाली पाटील (समन्वयक)

कमोडिटी बँक अहवाल २०२३-२४

महाविद्यालयातील कमोडिटी बँके तर्फे समाजहितासाठी विविध उपक्रम राबविले जातात. त्याचाच एक भाग म्हणून यावर्षी सुस्थितीत असलेले कपडे मनुदेवी व उनपदेव परिसरातील आदिवासींसाठी बांधवांना वाटप करण्यात आले. अमरसंस्था संचलित चोपडा तालुक्यातील वेले येथील अनाथ आश्रमातील शंभर विद्यार्थ्यांसाठी शैक्षणिक साहित्याचे वाटप करण्यात आले. यासाठी कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयातील प्राध्यापक, शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांनी आणि राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थिनींनी सहकार्य केले. उपक्रम राबवितांना प्राचार्य, उपप्राचार्य यांचे मार्गदर्शन मिळाले. समिती सदस्य प्रा. सचिन पंडित यांनी सहकार्य केले.

प्रा. दिपाली पाटील (समन्वयक)

ॲन्टी रॅगींग कमिटी व आय.सी.सी. कमिटी २०२३-२४

रॅगींग करणे कायदेशीर गुन्हा आहे. या संदर्भात रॅगींग म्हणजे काय ? व त्याचे काय परिणाम येतात या विषयी मार्गदर्शन देण्यासाठी अॅड. दिलीप पंडित यांना बोलविण्यात आले होते. विद्यापीठाकडून प्राप्त झालेले रॅगींग प्रतीबंध पोस्टर्स महाविद्यालयात लावण्यात आले. रॅगींग संदर्भात मार्गदर्शन करण्यासाठी व त्यांचे काऊन्सिलींग करण्यासाठी काऊन्सिलर मा. सौ. आरती चौधरी यांच्या व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. त्यांनी विद्यार्थिनींना याबाबत माहिती दर्शक ल्यु चित्रपट व पोस्टर दाखविले. रॅगींग व कायदे या विषयावर अॅड. केतकी पंडित यांच्या व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले.

प्रा.सौ.नीता चोरडिया (समिती प्रमुख)

विज्ञान मंडळ व अविष्कार समिती

- डिजिटल इंडिया ने केलेला अविष्कार श्रीमती प.क.कोटेचा महिला महाविद्यालय, भुसावळ येथील विज्ञान मंडळ तर्फे दिनांक २६ सप्टेंबर २०२३ रोजी नाहाटा महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य प्रा. डॉ. भोजराज बन्हाटे यांच्या शुभहस्ते विज्ञान मंडळाचे उद्घाटन करण्यात आले. अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य प्रा. डॉ. विलास पाटील होते. प्रास्ताविक समिती प्रमुख प्रा. डॉ. हेमंत नारखेडे यांनी केले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन महाविद्यालयाची विद्यार्थिनी कु. डिंपल आवटे हिने केले. आभार प्रदर्शन कु. देवयानी गुरव हिने केले.
- प्रमुख पाहुणे प्रा. डॉ. भोजराज बन्हाटे सरांनी डिजीटल इंडिया तर्फे उपयुक्त होणारे नॅशनल लॅंग्वेज प्रोग्राम तसेच व्हर्चुअल रियालिटी प्रोजेक्ट, यूपीआय, ब्रोडबंड हायवे, कृत्रिम बुद्धिमत्ता इ. पाठशाला लर्निंग मॅनेजमेंट सिस्टिम, डिजीलॉकर, नॅशनल पोर्टल फॉर स्कॉलरशिप अशा विविध डिजिटल इंडिया च्या उपयोगांना स्पर्श करून त्याचे फायदे व तोटे यांची विस्तृतपणे उदाहरणासह सादरीकरण केले.
- कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्रा. डॉ. विलास एस. पाटील यांनी बदलत्या युगामध्ये आपण या नवीन तंत्रज्ञानाचा चांगला उपयोग करावा असे सर्व विद्यार्थिनींना आवाहन केले.
- कार्यक्रम यशस्वीतेसाठी प्रा. कु. काजल ठाकुर, प्रा. पवन बेलबागकर, प्रा. कु. रोहिणी सोनवणे यांनी प्रयत्न केले. विज्ञान विभागातील सर्व प्राध्यापक, विद्यार्थिनी उपस्थित होते.
- दि. १८ ऑक्टोबर २०२३ रोजी बी.पी.कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, चाळीसगांव येथे अविष्कार २३-२४ या राज्यस्तरीय स्पर्धेमध्ये जिल्हा पातळीवर पदव्युत्तर गटात खालील विद्यार्थिनींनी पोस्टर सादरीकरणात प्रत्यक्ष सादरीकरण करून सहभाग नोंदविला.

१) कु. मीनल आर. चौधरी	२) कु. प्रगती जे. सोनवणे
३) प्रतिक्षा पी. महाजन	४) कु. कोमल जे. पाटील
- विज्ञान विभागातील सर्व विद्यार्थिनींसाठी दि. २८.२.२०२४ (विज्ञान दिनानिमित्त) खालील विषयांवर निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. १) Science and Technology २) Artificial Intelligence हे विषय देण्यात आले होते. एकूण चार विद्यार्थिनींनी यात सहभाग नोंदविला.

प्रा. डॉ. हेमंत नारखेडे

चेअरमन - विज्ञान व अविष्कार समिती

सामान्य ज्ञान व पर्यावरण जागृती समिती

- सामान्य ज्ञान व पर्यावरण जागृती समिती तर्फे महाविद्यालयात दरवर्षीप्रमाणे स्पर्धा परीक्षांमध्ये विद्यार्थ्यांना यश मिळविण्यासाठी आम्ही सतत कार्यरत असतो.
- महाविद्यालयांमध्ये द्वितीय वर्ष वर्गाच्या विद्यार्थिनींना सामान्य ज्ञान हा विषय अनिवार्य असून त्या विषयाच्या मार्गदर्शनाचे वर्षभर नियोजन करून प्राध्यापक विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करीत असतात.
- पर्यावरण जागृती ही काळाची गरज समजून पर्यावरण जागृत समिती मार्फत विविध कार्यक्रम - घनकचरा व्यवस्थापन, प्लास्टिक निर्मूलन, पर्यावरण जागृती इ. महाविद्यालयात राबविले जातात.
- महाविद्यालय परिसरात दि. १२ ऑगस्ट २०२३ व १३ जुलै २०२३ या दिवशी गोकुळधाम रेसिडेन्सी, भुसावळ येथे वृक्षारोपण करण्यात आले.
- सदर समितीतर्फे दरवर्षीप्रमाणे यावर्षीसुद्धा भुसावळकर नागरिकांसाठी गणेश विसर्जनाची सोय उपलब्ध करून देण्यात येत असते.
- महाविद्यालय परिसर समिती व पर्यावरण जागृती समिती तर्फे सीड बॉल बनविण्याचे कार्यक्रम घेण्यात आले.

युवती सभा अहवाल

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगांव विद्यार्थी विकास विभाग आणि श्री सरस्वती विद्या प्रसारक मंडळ संचलित श्रीमती पद्मबाई कपूरचंदजी कोटेचा महिला महाविद्यालय भुसावळ च्या युवती सभा यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित मिशन साहसी अभियानात आयोजित करण्यात आले. या अभियानाची सुरुवात दिनांक २६ फेब्रुवारी २०२४ रोजी सौ. रूपाली चव्हाण असिस्टंट ट्राफिक इन्स्पेक्टर यांच्या सामाजिक जागरूकता या विषयावर मार्गदर्शनाने करण्यात आली होती. विजया सपकाळे, ट्राफिक पोलीस यांनी विद्यार्थिनींना वाहतुकीचे नियम, गाडी चालवतांना घ्यावयाची काळजी यासंदर्भात मार्गदर्शन केले. त्यानंतर २७ फेब्रुवारी २०२४ रोजी डॉक्टर स्वाती गाजरे, आयुर्वेदाचार्य, भुसावळ यांनी महिला आरोग्यावर मार्गदर्शन केले. दिनांक २८ फेब्रुवारी २०२४ रोजी सौ. मनीषा चौधरी यांनी आपण घरच्या घरी स्वयंरोजगार कसे सुरु करू शकतो यावर स्वतःचे अनुभव व विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन केले. दि. २९ फेब्रुवारी २०२४ रोजी कु. शबनम तडवी यांनी इव्हेंट मॅनेजमेंटमध्ये व्यवसायाच्या संधीवर मार्गदर्शन केले. तसेच हस्तकलाच्या काही वस्तु विद्यार्थिनींना प्रात्यक्षिक रूपे शिकविल्या. अभियानाच्या शेवटच्या दिवशी दिनांक ०१/०३/२०२४ रोजी श्री भिमज्योत शेजवळ यांनी स्वयं संरक्षण वर विद्यार्थिनींना प्रात्याक्षिक रूपे मार्गदर्शन केले. अभियानाच्या समारोप समारंभाचे प्रास्ताविक डॉ. मीना एस. चौधरी युवती, सभा प्रमुख यांनी केले. या कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थानी डॉ. व्ही. एस. पाटील उपप्राचार्य, प्रा. माधुरी भुतडा विद्यार्थी विकास अधिकारी, श्री भिमज्योत शेजवळ कराटे प्रशिक्षक उपस्थित होते. आपल्या अध्यक्षीय भाषणात डॉ. व्ही. एस. पाटील यांनी सांगितले की विद्यार्थिनींनी कुठल्याही गोष्ट शिकून घेतल्यावर त्याचा सराव करणे आवश्यक आहे. त्याशिवाय आपल्याला त्याचा पूर्ण फायदा होत नाही. आणि पुस्तकीय ज्ञान सोबत आज स्वयंरोजगार संबंधी माहिती व दैनंदिन जीवनात येणाऱ्या अडचणी स्वतः सोडविण्याची बुद्धी असणे आवश्यक आहे. या अभियानांतर्गत विद्यार्थिनीं सुदर्शन पेपर मिल सुनसगांव येथे क्षेत्रभेट दिली व पेपर बनवण्याच्या विविध प्रक्रिया समजून घेतल्या. समारोप समारंभाचे सूत्रसंचालन कु. लावण्या चैत्रथ, आभार प्रदर्शन जोत्सना सावकारे हिने केले व कु. वैष्णवी तायडे हिने आपले मनोगत व्यक्त केले. अभियानाच्या सफल आयोजनसाठी डॉ. मीना चौधरी युवती सभा प्रमुख व प्रा. शरद अग्रवाल, प्रा. दिपिका कुटे यांनी परिश्रम घेतले.

डॉ. मीना एस. चौधरी (युवती सभा प्रमुख)

***

कनिष्ठ कला मंडळ समिती

आपल्या महाविद्यालयातील कला मंडळ (Art Circle) तर्फे कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थिनींना विविध स्पर्धांमध्ये सहभाग घेण्यासाठी प्रवृत्त करण्यात आले. त्याबद्दल स्व. बाबासाहेब के. नारखेडे स्मृती राज्यस्तरीय स्पर्धा २०२३ अंतर्गत २१ सप्टेंबर २०२३ रोजी निबंधलेखन, वक्तृत्व, उत्स्फुर्त वक्तृत्व, सुगम संगीत स्पर्धा घेण्यात आल्या. या स्पर्धांपैकी निबंध स्पर्धेत गायत्री दिलीप तेली, वक्तृत्व स्पर्धेत प्रियंका राजेश पाटील, उत्स्फुर्त वक्तृत्व स्पर्धा यात मनाली गणेश कुलकर्णी यांनी सहभागी नोंदवला. यात कु. मनाली गणेश कुलकर्णी हिला प्रथम पुरस्कार प्राप्त झाला. तसेच मुख्यमंत्री माझी शाळा सुंदर शाळा उपक्रमांतर्गत शैक्षणिक घोषवाक्य अभियान राबविण्यात आले. यासोबत मुख्यमंत्री महोदय यांचे संदेशपत्र यासोबत विद्यार्थिनी व पालक यांनी सेल्फी काढून अपलोड करावयाच्या कार्यक्रमात सुद्धा विद्यार्थिनींनी सहभाग नोंदवला. तसेच आपल्या स्वहस्ताक्षरातील घोषवाक्या सोबत सेल्फी अपलोड करण्याच्या कार्यक्रमात सुद्धा विद्यार्थिनींनी सहभाग नोंदवला.

- प्रा. एस.टी.गावंडे (कला मंडळ समिती प्रमुख)

***

Seminar Report

National Education Policy - 2020 : Theme and Prospects

The Internal Quality Assurance Cell (IQAC) of Smt. P. K. Kotecha Mahila Mahavidyalaya, Bhusawal organized one day seminar on "National Education Policy-2020: Theme and Prospects" in collaboration with Internal Quality Assurance Cell Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon on 10/01/2024 at 10:30 AM. It received good response from students, parents and teachers. The seminar was addressed by Dr.Gauri M.Rane Principal, Dr. Annasaheb G.D.Bendale Mahila Mahavidyalaya, Jalgaon. The seminar was presided by Dr.V.S.Patil Vice-Principal, Smt. P. K. Kotecha Mahila Mahavidyalaya, Bhusawal.

Principal Dr. Gauri Rane said that the National Education Policy will be implemented all over India. It emphasizes on multidisciplinary education. NEP-2020 is important in terms of holistic development of students which goes beyond textbook education and focuses on their cognitive, social, emotional and physical development. Similarly, the policy provides a flexible curriculum that allows students to choose courses according to their interests.

It also provides credit based system. It enables students to learn at their own pace. NEP 2020 recognizes the transformative potential of technology in education and supports the use of technology in teaching and learning as well as in educational administration and governance. Also the policy aims to ensure universal access to quality education for all irrespective of socio- economic background or geographical location. It also aims to bridge gender and social gaps in education. She gave detailed guidance on the new education policy and its implementation in a very detailed manner.

The IQAC Coordinator Dr. J. V. Dhanvij stated the objectives of organizing the seminar and threw focus on the education policies in India and its objectives. He also explained need of Academic Bank of Credit ID and its importance.

The Vice-Principal of the college and president of the function Dr.V.S.Patil appeal the students, parents and teachers to approach the new policy with a positive attitude in line with the new education policy 2020. The program was coordinated by Prof. Mrs. Madhuri N. Bhutada and vote of thanks rendered by Prof. K. C. Suryawanshi. The Seminar witnessed participation by 141 students, parents and teachers. Certificates have given to every participant.

IQAC Co-ordinator
(Dr. J. V. Dhanvij)

स्पर्धा परीक्षा व प्लेसमेंट समिती २३-२४

दि. १२.८.२०२३ मंगळवार रोजी कोटेचा महिला महाविद्यालयात स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन सेलचे उद्घाटन भुसावळ, भालोद महाविद्यालयाचे ग्रंथपाल डॉ. दिगांबर खोब्रागडे यांच्या हस्ते सरस्वती पूजन व माल्यार्पण करून करण्यात आले. यावेळी उपप्राचार्य वाय. डी. देसले, स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन समितीचे प्रमुख डॉ. एच. पी. नारखेडे यांचे सह करियर कट्टयाचे समन्वयक प्रा. निलेश गुरुचल, डॉ. एम. एस. चौधरी, प्रा. शामकांत बाविस्कर व प्रा. करण भालेराव उपस्थित होते.

मार्गदर्शनपर भाषणात डॉ. खोब्रागडे यांनी विविध परीक्षेचे स्वरूप, अभ्यासक्रम व गुण याविषयी सविस्तर माहिती विद्यार्थिनींना दिली. आपल्या मार्गदर्शनात ते म्हणाले की, स्पर्धा परीक्षांमध्ये यश मिळवायचे असेल तर इयत्ता पहिलीपासून ते बारावीपर्यंतची पुस्तके आपण वाचून काढली पाहिजे. केवळ वाचून चालणार नाही तर ती आपण आत्मसात देखील केली पाहिजे जेणेकरून आपला समग्र अभ्यास होईल. वेगवेगळ्या विषयांची पुस्तके आपण वाचणे गरजेचे आहे. पुस्तकांबरोबरच अवांतर वाचन देखील आवश्यक आहे जसे की, वृत्तपत्रे, मॅगझिन, संपादकीय व विशेषांक हे देखील वाचणे गरजेचे आहे. रोज किमान दोन तास परंतु एकाग्रतेने जर का अभ्यास केला तर नक्कीच आपल्याला स्पर्धा परीक्षांमध्ये यश प्राप्त होऊ शकते. स्पर्धा परीक्षांमध्ये लवकर यश प्राप्त करायचे असेल तर आपल्याला अभ्यासाचा वेळ देखील वाढवावा लागेल. पुढे ते म्हणाले की, आपण पुस्तक वाचतो परंतु बऱ्याच वेळेस आपल्या असे लक्षात येते की आपण वाचलेलं लक्षात राहत नाही याकरीता नेमके पुस्तक कसे वाचावे याचे प्रशिक्षण देखील आपण घेणे आवश्यक आहे जेणेकरून आपल्याला पुस्तक वाचायला वेळ कमी लागेल व अधिकची माहिती आपल्या लक्षात राहील. तसेच वृत्तपत्र नियमित वाचन करणे गरजेचे आहे. वृत्तपत्रातील कुठली बातमी वाचावी व कुठली बातमी लक्षात ठेवावी याचे देखील मार्गदर्शन त्यांनी केले. स्पर्धा परीक्षा ही इतर परीक्षांप्रमाणेच आहे म्हणून त्याला घाबरून जाण्याची गरज नाही. एकाग्रतेने व नियमित जर का अभ्यास केला तर यश नक्की प्राप्त होते. असे मौलिक मार्गदर्शन त्यांनी केले. **हार्डवर्क सोबत स्मार्ट वर्क करा** असा मूलमंत्र त्यांनी विद्यार्थिनींना दिला.

या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक डॉ. एच. पी. नारखेडे यांनी केले. महाविद्यालयाचे विद्यार्थिनींच्या सर्वांगीण विकासाकरीता करिअर कौन्सिलिंग व प्लेसमेंट सेल तथा स्पर्धा परीक्षा केंद्र सदैव प्रयत्न करीत असते असे आपल्या प्रास्ताविकात त्यांनी मांडले. अध्यक्षीय भाषणात उपप्राचार्य वाय. डी. देसले यांनी विद्यार्थिनींना शिक्षण सुरू असतानाच स्पर्धा परीक्षांची तयारी करावी जेणेकरून आपल्या पायावर त्यांना स्पर्धा परीक्षा पास करण्यास सहज सोपे होईल असे सांगितले. कार्यक्रमाचे सुत्रसंचालन कु. डिंपल आवटे व आभार कु. ज्योती सावकारे या विद्यार्थिनींनी केले. यावेळी महाविद्यालयाच्या विद्यार्थिनी मोठ्या संख्येने उपस्थित होत्या. कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेसाठी उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील सर यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- दि. २७ जानेवारी २०२४ (रविवार) रोजी एम.बी.ए. सी.इ.टी. फॉर्म कसा भरावा व तयारी कशी करावी याविषयी प्रा. डॉ. रोहिणी अनंतर बोडस आय.एम.आर. जळगांव यांनी मार्गदर्शन केले. ४० विद्यार्थिनींनी लाभ घेतला..
- दि. ३० जानेवारी २०२४ (मंगळवार) रोजी प्रा. प्रियंका खरारे यांनी एम.बी.ए. सी.इ.टी. फॉर्म कसा भरावा व तयारी कशी करावी याविषयी मार्गदर्शन केले.
- दि. ३१ जानेवारी रोजी Mind Craft Business Management पोस्टर्स विषयी समितीतर्फे विद्यार्थिनींनी मार्गदर्शन करण्यात आले.

करिअर व प्लेसमेंट समिती व आय.सी.आय.सी.आय. बँक यांच्या संयुक्त विद्यमाने कॅम्पस इंटरव्यूचे दि. २.४.२०२४ रोजी सकाळी ११.०० वा. Online Zoom Platform महाविद्यालयात आयोजन करण्यात आले. यात महाविद्यालयातील ४८ विद्यार्थिनींनी सहभाग नोंदविला. या कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान उपप्राचार्य प्रा. डॉ. विलास पाटील यांनी भूषविले. कार्यक्रमाचे प्रमुख मार्गदर्शक मा. श्री. निरंजन मोहिते व मा. श्री. शिवम सिंग (आय.सी.आय.सी.आय. बँक) होते. त्यांनी विद्यार्थिनींना इंटरव्यू टेक्निक्स बद्दल मार्गदर्शन केले. तसेच इंटरव्यूच्या वेळेस विचारल्या जाणाऱ्या काही प्रश्नांचे योग्य उत्तर देण्याची पद्धत विद्यार्थिनींना समजावून सांगितले. या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक व संचालन प्रा. डॉ. हेमंत पी. नारखेडे समितीप्रमुख यांनी केले. उपप्राचार्य प्रा. डॉ. विलास पाटील यांनी मार्गदर्शन केले. समिती सदस्य प्रा. निलेश गुरुचल यांनी प्रा. डॉ. मीना चौधरी उपस्थित होते.

Campus Interview Link : <http://forms.gle/MZGjkt3LhSdJN9Cr7>

**प्रा. डॉ. हेमंत नारखेडे चेअरमन
स्पर्धा परीक्षा व प्लेसमेंट समिती**

विद्यार्थी विकास अहवाल

- दि. ०९ ऑगस्ट २०२३ रोजी रासेयो, समारंभ समिती व विद्यार्थी विकास विभागाच्या संयुक्त विद्यमाने **क्रांती दिन व आदिवासी दिन** निमित्त कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला.
- दि. २९ ऑगस्ट २०२३ रोजी विद्यार्थिनी, प्राध्यापक व शिक्षकेतर कर्मचारी सर्वांनी महाविद्यालयात सकाळी ११:०० वा. **इन्ट्रोच्या वीरांना व्हीड सॅल्युट** या ऑनलाइन कार्यक्रमात सहभाग घेतला.
- दि. ११ सप्टेंबर २०२३ रोजी रासेयो व विद्यार्थी विकास विभाग यांच्या तर्फे **मेरी माटी मेरा देश** उपक्रम घेण्यात आला.
- दि. १८ ऑक्टोबर २०२३ रोजी प्रथम वर्षात प्रवेशित विद्यार्थिनींचे **वैद्यकिय तपासणी शिबीर** आयोजित करण्यात आले.
- दि. २६ जानेवारी २०२३ रोजी **तंबाखू मुक्त अभियाना** अंतर्गत शपथग्रहण व प्रभात फेरीचे आयोजित करण्यात आले.
- दि. २६ व २७ ऑक्टोबर दरम्यान महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांसाठी युजीसी द्वारे आयोजित **चंद्रयान-३ क्वीज स्पर्धा** मध्ये विद्यार्थिनींनी सहभाग घेतला.
- दि. १८/१०/२०२३ रोजी विद्यार्थी विकास तर्फे **महिला आरोग्य जनजागृती अभियान** या विषयावर चैतन्य आयुर्वे महाविद्यालय, साकेगांव येथील डॉ. मयुर जाधव व डॉ. प्रिया भिरुड यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.
- दि. ०७/०३/२०२४ रोजी भुसावळ शहर पोलीस इन्सपेक्टर श्री. संदीप रणदिवे यांचे **सायबर क्राईम** या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.
- दि. १३/०३/२०२४ रोजी भा.पंतप्रधान श्री. नरेंद्र मोदी यांच्या हस्ते ऑनलाइन **ओएसटी फॅसिलिटी केंद्राच्या उद्घाटन** कार्यक्रमात विद्यार्थिनी, शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी यांनी सहभाग घेतला.
- दि. १५/४/२०२४ रोजी विद्यार्थी विकास व इतिहास विभागाच्या तर्फे लोकसभा निवडणुकीच्या पार्श्वभूमीवर **मतदान जनजागृती** कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला.
- दि. ७-११ ऑक्टोबर २०२३ दरम्यान आयोजित **युवारंग महोत्सव** मध्ये महाविद्यालयाच्या संघाने सहभाग घेतला.
- दि. २८/०२/२०२४ रोजी विद्यार्थी विकास विभाग उमवि व दादासाहेब देविदास भोळे महाविद्यालय, भुसावळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित **एनर्जी अवेअरनेस क्वीज** मध्ये विद्यार्थिनींनी सहभाग घेतला.
- एडस अवेअरनेस** वर विद्यार्थिनींनी ऑनलाइन पोस्टर सादर केले.
- विद्यार्थी विकास विभागातर्फे जळगावचे आर.टी.ओ. इंस्पेक्टर मा.श्री. हेमंत शिवाजीराव सोनवणे व मा. श्रद्धा ज्ञानेश्वर महाजन, मोटर वेहीकल इंस्पेक्टर, जळगांव यांचे **रस्ता सुरक्षा अभियान** वर मार्गदर्शन.

–विद्यार्थी विकास अधिकारी

राष्ट्रीय सेवा योजना (वरिष्ठ)

डॉ. जान्हवी तळेगांवकर
(रा.से.यो. कार्यक्रम अधिकारी)

शैक्षणिक वर्ष २०२३-२४ मध्ये राष्ट्रीय सेवा योजना एककाद्वारे विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

- २२ जुलै २०२३ : G20 कार्यक्रमानिमित्त महाविद्यालयाच्या स्वयंसेविका आणि प्राध्यापक कार्यक्रम अधिकारी यांनी क.ब.चौ.उ.म.वि.जळगांव येथे भेट दिली.
- २७ जुलै २०२३ : लोकमान्य टिळक जयंती निमित्त प्रतिमेस माल्यार्पण करून अभिवादन करण्यात आले.
- ०१ ऑगस्ट २०२३ : लोकमान्य टिळक पुण्यतिथी निमित्त प्रतिमेस माल्यार्पण करून अभिवादन करण्यात आले.
- ०९ ऑगस्ट २०२३ : क्रांती दिन आणि आदिवासी दिनानिमित्त भालोद महाविद्यालयाचे प्राध्यापक डॉ. सुनिल नेवे यांनी खानदेशातील स्वातंत्र्य वीरांच्या गाथा या विषयावर विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन केले.
- १२ ऑगस्ट २०२३ : आंतरराष्ट्रीय युवा दिनानिमित्त महाविद्यालयाची माजी विद्यार्थिनी तसेच सध्या दुबई येथे स्थित असलेली सौ. सुवर्णा विनोद पाटील यांनी विद्यार्थिनींना फॅशन इंडस्ट्री आणि डिजिटल मार्केटिंग या विषयांवर मार्गदर्शन केले. तसेच अवयवदान दिनानिमित्त पोस्टर प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले होते या प्रदर्शनास विद्यार्थिनींचा उत्स्फूर्त प्रतिसाद होता.
- १३ ऑगस्ट २०२३ : महाविद्यालयाच्या परिसरात स्वच्छता अभियान राबविण्यात आले. विद्यार्थिनींनी वर्ग खोल्या आणि महाविद्यालयाचे प्रांगण येथे स्वच्छता केली.
- १४ ऑगस्ट २०२३ : सकाळी नऊ वाजता G20 कार्यक्रमाची उद्दीष्ट्ये या विषयावर पाच विद्यार्थिनींनी आपले मनोगत भाषणाद्वारे मांडले. त्यानंतर ११ वाजता वृक्षदिंडी काढून जुग्याची देवी येथे वृक्षारोपण करण्यात आले.
- ०५ सप्टेंबर २०२३ : शिक्षक दिनानिमित्त विद्यार्थिनींनी शिक्षकांच्या सत्काराचा कार्यक्रम आयोजित केला. डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन यांच्या प्रतिमेस माल्यार्पण करून कार्यक्रमाची सुरुवात झाली यानंतर विद्यार्थिनींनी शिक्षक आणि महाविद्यालय याबाबतचे मनोगत व्यक्त केले.
- ११ सप्टेंबर २०२३ : या दिवशी एनएसएस मधील नवीन स्वयंसेविकांसाठी ओरिएंटेशन कार्यक्रम घेण्यात आला. यावेळी मेरी माटी मेरा देश या कार्यक्रमाची देखील सुरुवात करण्यात आली.
- २४ सप्टेंबर २०२३ : राष्ट्रीय सेवा दिनानिमित्त कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. सदर कार्यक्रमास भुसावळ येथील भोळे महाविद्यालयाचे प्राध्यापक डॉ. डी.एस.राणे हे प्रमुख अतिथी म्हणून उपस्थित होते. या दिवशी विद्यार्थिनींनी प्लास्टिक कचऱ्या पासून बनविलेल्या फुलांच्या कुंड्यांचे प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले. या कार्यक्रमात प्रमुख अतिथींच्या हस्ते वृक्ष रोप वाटप करण्यात आले.
- २८ सप्टेंबर २०२३ : पर्यावरण पूरक कार्यक्रम म्हणून या अनंत चतुर्दशीच्या दिवशी गणेश मूर्ती आणि निर्माल्य यांचे संकलन करण्यात आले.

- ०१ ऑक्टोबर २०२३ : महाविद्यालय परिसरात स्वच्छता अभियान राबविण्यात आले.
- ०२ ऑक्टोबर २०२३ : गांधी जयंती निमित्त त्यांच्या प्रतिमेस माल्यार्पण करून अभिवादन करण्यात आले. १७ ते १९ ऑक्टोबर २०२३ या दिवसांत अनुक्रमे महाविद्यालय परिसर भुसावळ हायस्कूल परिसर कोटीच्या प्राथमिक आणि माध्यमिक विद्यालय परिसर येथे **मेरी माटी मेरा देश** हे अभियान राबविण्यात आले.
- ३० ऑक्टोबर २०२३ : **मेरी माटी मेरा देश** या उपक्रमा अंतर्गत विशेष रेल्वे गाडीतून जाणाऱ्या विविध महाविद्यालयातील अमृत कलश घेऊन जाणाऱ्या राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या अधिकाऱ्यास भेट देण्यात आली.
- ३१ ऑक्टोबर २०२३ : स्व. इंदिरा गांधी पुण्यतिथी आणि सरदार वल्लभभाई पटेल जयंती साजरी करण्यात आली. याप्रसंगी उपस्थित विद्यार्थिनींनी शिक्षक तसेच शिक्षकेतर कर्मचारी यांनी एकात्मतेची शपथ घेतली.
- ०१ डिसेंबर २०२३ : एच.आय.व्ही. एड्स दिनानिमित्त फॉर्मा सेंटर साकेगांव येथील श्री दिनकर तायडे यांनी विद्यार्थिनींना एड्स विषयी माहिती दिली. तसेच एच.आय.व्ही एड्स या विषयावर ऑनलाइन प्रश्नमंजुषा घेण्यात आली.
- ०६ डिसेंबर २०२३ : महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमेस माल्यार्पण करून अभिवादन करण्यात आले. या प्रसंगी डॉ. धनवीज यांनी **डॉ. आंबेडकरांचे तत्त्वज्ञान** या विषयावर मार्गदर्शन केले.
- ०८ जानेवारी २०२४ : विद्यार्थिनींना ऑनलाइन युवा पोर्टल विषयी माहिती देऊन त्यांचे रजिस्ट्रेशन वर्कशॉप आयोजित करण्यात आले.
- २४ जानेवारी २०२४ : रासेयो स्वयंसेविका आणि कार्यक्रम अधिकारी यांनी चोपडा येथील अनाथ आश्रम आणि वृद्धाश्रम तसेच उनपदेव येथील आदिवासी पाडा येथे जाऊन संकलित केलेले जुने कपडे आणि शालेय वस्तू यांचे गरजूंना दान केले.
- ३० जानेवारी ते : या दरम्यान दत्तक गाव खडके ता. भुसावळ येथे विशेष हिवाळी शिबीर ०५ फेब्रुवारी २०२४ आयोजित करण्यात आले.
- २६ फेब्रुवारी २०२४ : रस्ते सुरक्षा विषयावर कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. या प्रसंगी भुसावळ येथील महिला पोलीस इन्स्पेक्टर सौ. रूपाली चव्हाण यांनी मार्गदर्शन केले.
- ०८ मार्च २०२४ : आंतरराष्ट्रीय महिला दिन साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी नायब तहसीलदार श्री अंगद आसटकर तसेच जळगांव येथील डॉक्टर शरयू विसपूते, मांडवेदिगर आश्रम शाळेचे मुख्याध्यापक श्री नितीन भालेराव तसेच युवा श्री कीर्तनकार केतन फिरके यांची प्रमुख अतिथी म्हणून उपस्थिती होती. आंतरराष्ट्रीय महिला दिनानिमित्त महाविद्यालयाच्या विद्यार्थिनींनी विविध कर्तबगार महिलांच्या वेशभूषेत उपस्थितांचे स्वागत केले. सदर कार्यक्रमास उपस्थित महिला आणि विद्यार्थी यांचे साठी मतदान जनजागृती प्रश्नमंजुषा आयोजित करण्यात आली होती.

राष्ट्रीय सेवा योजना +२ स्तर

नियमित उपक्रम व विशेष हिवाळी निवासी श्रमसंस्कार शिबीर अहवाल

“उद्याचे राष्ट्र आजचे कन्या पुत्र समजोनी त्यांना सुधरावे ॥” आजची मुले राष्ट्राचे भवितव्य आहे; म्हणून

त्यांना सुसंस्कारित करून जनसेवा म्हणजेच राष्ट्रसेवा करण्यासाठी तयार करणे हेच शिक्षणाचे उद्दीष्ट आहे.

विद्यार्थ्यांमध्ये राष्ट्रीय एकात्मता, राष्ट्रीय चारित्र्य, सामाजिक बांधिलकी, स्वावलंबन, सहकार्य, समायोजन,

नेतृत्वगुण विकसित व्हावेत या उद्देशाने **राष्ट्रीय सेवा योजना** अंतर्गत विविध उपक्रम राबविले जातात. आपल्या

महाविद्यालयाच्या रासेयो +२ युनिटने शैक्षणिक वर्ष २०२३-२४ मध्ये नियमित उपक्रम आणि विशेष हिवाळी निवासी

श्रमसंस्कार शिबीर आयोजित केले. नियमित उपक्रमांतर्गत आंतरराष्ट्रीय योग दिन, नवमतदान नोंदणी कार्यक्रम,

लोकमान्य टिळक जयंती व पुण्यतिथी, क्रांती दिवस, आदिवासी दिवस, पंचप्राण शपथ, मेरी माटी मेरा देश अंतर्गत

अमृत कलश संकलन, पंचाहतर वृक्ष लागवड, ग्रॅन्ड सॅल्युट टू इस्ट्रो, शिक्षक दिन, गणेश मूर्ती व निर्माल्य संकलन,

स्वच्छता ही सेवा अभियान, महात्मा गांधी व लालबहादूर शास्त्री जयंती, जागर स्त्री शक्तीचा, सरदार वल्लभभाई

पटेल जयंती व इंदिरा गांधी पुण्यतिथी, संविधान दिवस, जागतिक एड्स दिवस, क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले

जयंती, राजमाता जिजाऊ आणि स्वामी विवेकानंद जयंती अर्थात राष्ट्रीय युवा दिन, प्रजासत्ताक दिनाच्या निमित्ताने

स्वच्छता अभियान, छत्रपती शिवाजी महाराज जयंती, जागतिक महिला दिन इत्यादी कार्यक्रम आयोजित केले.

आपल्या राष्ट्रीय सेवा योजना +२ युनिटचे **विशेष हिवाळी निवासी श्रमसंस्कार शिबीर** शनिवार दिनांक

२३ डिसेंबर ते शुक्रवार दिनांक २९ डिसेंबर २०२३ दरम्यान **सर्वोदय हायस्कूल व ज्युनिअर कॉलेज, किन्ही ता.**

भुसावळ येथे आयोजित करण्यात आले. पहिल्या दिवशी स्थानिक एज्युकेशन सोसायटीचे चेअरमन डॉ. श्री. मधुकर

प्रल्हाद चौधरी व इतर मान्यवरांच्या उपस्थितीत उद्घाटन झाले. स्वयंसेविकांची विविध गटांमध्ये विभागणी करण्यात

आली. तसेच प्रत्येक गटाने करावयाची कामे नेमून दिली गेली. दुसऱ्या दिवशी निवासस्थान असलेल्या शाळेत

स्वच्छता केली गेली. दुपारी **संस्कार माल** अंतर्गत भुसावळ येथील पर्यावरण अभ्यासक श्री सुरेन्द्र चौधरी व

प्राध्यापक आशिश महाजन यांनी “सौर ऊर्जा व अक्षय ऊर्जा” या विषयावर मार्गदर्शन केले. तिसऱ्या दिवशी किन्ही-

भुसावळ रस्त्यांवरील बंधारा दुरुस्ती केली. दुपारच्या सत्रात डॉ. नरेंद्र महाले यांनी “नेतृत्व विकासात व्यक्तीमत्त्वाची

भूमिका” या विषयावर मार्गदर्शन केले. चौथ्या दिवशी शाळेच्या आवारात स्वच्छता व झाडांची छाटणी केली. आजची

दुपार पालक भेटीसाठी राखीव ठेवण्यात आली होती. बहुतेक पालकांनी शिबिराला भेट दिली व विद्यार्थिनींशी हितगुज

केले. पाचव्या दिवशी सकाळी श्रमदान केले. दुपारच्या सत्रात ऑर्डनन्स फॅक्टरी वरणागांव येथील पर्यावरण आणि पक्षी

अभ्यासक श्री अनिल महाजन यांनी “ओळख पक्षी विश्वाची” या विषयावर मार्गदर्शन केले. सहाव्या दिवशी श्रमदान

केले गेले आणि दुपारच्या सत्रात योग शिक्षिका सौ. जोत्सना पाटील यांनी “योग: निरामय आरोग्याची गुरुकिल्ली” या

विषयावर मार्गदर्शन व योग प्रात्याक्षिके करून घेतली. त्यानंतर किन्ही गावातून प्रबोधन फेरी काढण्यात आली.

पर्यावरण संरक्षण, स्वच्छता, जलसंवर्धन, व्यसनमुक्ती, वृक्षारोपण याविषयी संदेश देण्याचा प्रयत्न केला. त्यानंतर

गावकऱ्यांशी संवाद साधला. मतदार जागृती हा या संवादाचा प्रमुख उद्देश्य होता. रात्री शेकोटीचा सदाबहार कार्यक्रम

चांगलाच रंगला. विद्यार्थिनींनी उस्फूर्तपणे विविध कलागुण सादर केले. सातवा आणि शेवटचा दिवस हा समारोपाचा

होता. समारंभ कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या पर्यवेक्षिका डॉ. शुक्ला यांच्या उपस्थितीत पार पाडला. याप्रसंगी मनोगत

व्यक्त करतांना विद्यार्थिनी भावूक झाल्या होत्या.

शिबीराच्या प्रत्येक दिवसाची सुरुवात मॉर्निंग वॉक, योगाभ्यास आणि मेडिटेशनने होत असे. चहा नाश्ता,

स्वयंपाक, जेवण वाढणे, भांडी घासणे, कार्यक्रमाची आखणी, तयारी व संचालन विद्यार्थिनीं स्वतः करीत असत.

नियमित उपक्रम व विशेष हिवाळी निवासी श्रमसंस्कार शिबीर आयोजनासाठी श्री सरस्वती विद्या प्रसारक मंडळ,

भुसावळच्या अध्यक्षा पद्मा मोतीलाल कोटचा यांचे आशिर्वाद, प्राचार्य डॉ. मंगला साबद्रा, उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील, कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या पर्यवेक्षिका डॉ. सरोज शुक्ला यांचे मार्गदर्शन, सहकारी प्राध्यापक बंधु भगिनी, सहाय्यक अधिकारी प्रा. श्वेता नागला यांचे सहकार्य मोलाचे ठरले.

आर. एच. पाटील

कार्यक्रम अधिकारी, रासेयो +२

ग्रंथालय विभाग

- दि. ९ ऑगस्ट रोजी ग्रंथालय शास्त्राचे जनक डॉ. एस. आर. रंगनाथन यांची जयंती ग्रंथालयात साजरी करण्यात आली. यावेळी अध्यक्ष म्हणून उपप्राचार्य प्रा. वाय. डी. देसले यांचे हस्ते डॉ. रंगनाथन यांचे प्रतिमेस माल्यार्पण आणि पूजन करण्यात आले. यावेळी प्रमुख पाहुणे डॉ. जे. व्ही. धनवीज उपस्थित होते. प्राध्यापक वर्ग आणि ग्रंथालयाचे कर्मचारी श्री. विलास सरोदे, श्री. सुरेश चित्ते, श्री. घनश्याम राठी आदि उपस्थित होते.
- दि. १५ ऑक्टोबर रोजी डॉ. ए.पी.जे.अब्दुल कलाम यांची जयंती वाचन प्रेरणा दिन म्हणून साजरी करण्यात आली. यावेळी अध्यक्ष म्हणून उपप्राचार्य प्रा. वाय. डी. देसले यांचे हस्ते डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांचे प्रतिमेस माल्यार्पण आणि पूजन करण्यात आले. यावेळी प्रा. के. सी. सूर्यवंशी, डॉ. एच. पी. नारखेडे, प्रा. निलेश गुरुचल, प्रा. आर. एस. वासनिक, प्रा. ए. एम. निकम, श्री. विलास सरोदे, श्री फिरोज तडवी उपस्थित होते.
- दरवर्षी प्रमाणे यावर्षी वार्षिक पुस्तक परिक्षण स्पर्धा घोषित करण्यात आली त्यासाठी वर्गावर्गात जाऊन विद्यार्थिनीना पुस्तक परिक्षण संदर्भात माहिती देण्यात आली. या माध्यमातून वाचन प्रवृत्ती कशी वाढेल याबाबत मार्गदर्शन करण्यात आले. या स्पर्धेत एकूण २६ विद्यार्थिनींचा सहभाग होता. यासाठी मराठी, हिन्दी, इंग्लिश या भाषेतून अनुक्रमे प्रथम, द्वितीय, तृतीय क्रमांकाची पारितोषिके घोषित करण्यात आली. प्रत्येक भाषेतील प्रथम क्रमांकाचे परिक्षण पद्म या वार्षिक नियतकालिकामध्ये प्रकाशित करण्यात येईल. स्पर्धेचा निकाल खालीलप्रमाणे :

अ) मराठी विभाग

प्रथम क्रमांक : कु. संजना भालचंद्र पाटील (एस.वाय.बी.एस्सी.) शिवचरित्र
द्वितीय क्रमांक : कु. लिना संजीव सपकाळे (एफ.वाय.बी.कॉम.) मन में है विश्वास
तृतीय क्रमांक : कु. देवयानी अनंत गुरव (एस.वाय.बी.एस्सी.) मृत्युंजय

ब) हिन्दी विभाग

प्रथम क्रमांक : कु. हेमांगी राजकुमार कोळी (एम.ए. हिन्दी) आषाढ का एक दिन
द्वितीय क्रमांक : कु. सायरा मोहम्मद गवळी (एम.ए. हिन्दी) मोहनदास
तृतीय क्रमांक : कु. चेतना साहेबराव अहिरे (एम.ए. हिन्दी) आधे-अधुरे

क) इंग्रजी विभाग

प्रथम क्रमांक : कु. हर्षा संजय तायडे (एफ.वाय.बी.कॉम.) The Ess. writing of B. R. Ambedkar
द्वितीय क्रमांक : कु. नंदिनी सुरेश विसपुते (टी.वाय.बी.ए.) A Dolls House
तृतीय क्रमांक : कु. वर्षा रतन सावळे (टी.वाय.बी.ए.) The Guide

चालू शैक्षणिक वर्षात रु. १८,६९४/- चे १७३ ग्रंथ खरेदी करण्यात आले.

तसेच रु. ११,९९०/- ऐवढी वर्गणी १७ नियतकालिके मासिके यांना पाठविण्यात आली.

समारंभ समिती

समारंभ समिती मार्फत शै.वर्ष २०२३-२४ मध्ये खालील उपक्रम राबविण्यात आले.

- २१ जुन २०२३ आंतरराष्ट्रीय योग दिन : आंतरराष्ट्रीय योग दिनानिमित्त स्थानिक योग आणि निसर्गोपचार तज्ञ सौ. संध्या सोनी यांनी मार्गदर्शन आणि प्रात्याक्षिक यांचे सादरीकरण केले.
- २३ जुलै - लोकमान्य टिळक पुण्यतिथी : लोकमान्य टिळक यांच्या पुण्यतिथी निमित्त त्यांच्या प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करून अभिवादन करण्यात आले.
- १ ऑगस्ट - लोकमान्य टिळक व अण्णाभाऊ साठे जयंती : याप्रसंगी प्रा. दिपाली पाटील यांनी लोकमान्य टिळकांच्या विचारांची सद्यस्थितीत गरज या विषयावर मार्गदर्शन केले. प्रतिमा पुजन करून कार्यक्रमाची सांगता करण्यात आली.
- ९ ऑगस्ट - क्रांती दिन : क्रांती दिनानिमित्त विद्यार्थिनींनी भारताच्या महिला क्रांतीकारी यांची वेशभुषा करून त्यांच्या आठवणींना उजाळा दिला. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष डॉ. व्ही. एस. पाटील यांनी भारताच्या क्रांतीकारी महिलांबद्दल माहिती देऊन मार्गदर्शन केले. या कार्यक्रमांसाठी उपप्राचार्य प्रा. वाय. डी. देसले प्राध्यापक व विद्यार्थिनी उपस्थित होत्या.
- ११ ऑगस्ट - बहिणाबाई चौधरी जयंती : कार्यक्रमाची सुरुवात प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करून करण्यात आली. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्रा. वाय. डी. देसले सर होते. बहिणाबाई चौधरी वरील कविता वाचनाच्या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. यात १८ विद्यार्थिनींचा सहभाग होता.
- १२ ऑगस्ट - आंतरराष्ट्रीय युवा दिन - मेरी माँटी मेरा देश, अमृत कलश संकलन भारतीय स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवा निमित्ताने शासनाच्या आवाहानानुसार मेरी माँटी मेरा देश उपक्रमांतर्गत अमृत कलश संकलन करण्यात आले.
- १९ ऑगस्ट - आंतरराष्ट्रीय आदिवासी दिन साजरा करण्यात आला. या प्रसंगी प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून भालोद ता. यावल येथील प्राध्यापक डॉ. सुनिल नेवे यांच्या व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. याप्रसंगी सर्वांनी पंचप्राण शपथ घेतली व राष्ट्रगीताने कार्यक्रमाची सांगता केली.
- ५ सप्टेंबर - शिक्षक दिन : या कार्यक्रमात विद्यार्थिनींनी शिक्षकांचा सत्कार केला. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष डॉ. व्ही. एस. पाटील सर, प्रमुख पाहुणे उपप्राचार्य वाय. डी. देसले समिती प्रमुख प्रा. सौ. नीता चोरडिया यांनी दिपप्रज्वलीत करून कार्यक्रमाची सुरुवात झाली. विद्यार्थिनींनी शास्त्रीय नृत्य करून प्राध्यापकांचे स्वागत केले. १३ विद्यार्थिनी शिक्षकांबद्दलचे ऋण व्यक्त केले. कु. ज्योती सावकारे हीने सुत्रसंचालन केले. कु. दिपाली सोनवणे हिच्या आभाराने कार्यक्रमाची सांगता करण्यात आली.
- शारदोत्सव कार्यक्रम : १५ ते १७ ऑक्टोबर २०२३ दरम्यान शारदोत्सव साजरा करण्यात आला. १४ ऑक्टोबर ला कलश डेकोरेशन व रांगोळी स्पर्धा घेण्यात आल्या. १५ ऑक्टोबर रविवार रोजी प्रा. सौ. नीता चोरडिया यांच्या हस्ते पुजा विधी व शारदादेवीची स्थापना कार्यक्रम संपन्न झाला. याच दिवशी सारी डे साजरा करण्यात आला. १६ ऑक्टोबर ला पारंपारिक नृत्य मंगळागौर आणि दांडिया स्पर्धा घेण्यात आल्या. विजेता स्पर्धकांना कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या पर्यवेक्षक सौ. सरोज शुक्ला मॅडम ह्यांच्या हस्ते बक्षिसे दिली गेली. १७ ऑक्टोबरला महाविद्यालयात देवी विसर्जन करण्यात आले.
- ३१ ऑक्टोबर २०२३ रोजी राष्ट्रीय एकता दिनानिमित्त सरदार वल्लभभाई पटेल यांच्या प्रतिमेला माल्यार्पण केले. या कार्यक्रमाला महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील, प्रा. वाय. डी. देसले व शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी वर्ग उपस्थित होते.

- २ ऑक्टोबर २०२३ - राष्ट्रपिता महात्मा गांधी आणि लालबहादूर शास्त्री यांना जयंती निमित्ताने माल्यार्पण करून आदरांजली वाहण्यात आली.
- ६ डिसेंबर २०२३ रोजी भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त माल्यार्पण करून त्यांना अभिवादन करण्यात आले.
- ३ जानेवारी २०२४ रोजी क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले जयंती साजरी करण्यात आली. या प्रसंगी महाविद्यालयाच्या प्राचार्या डॉ. मंगला साबद्रा यांच्या हस्ते माल्यार्पण करण्यात आले. प्रा. स्मिता जयकर यांनी सावित्रीबाईंच्या जीवनावर आधारित कविता सार केली. उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील, शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी वर्ग उपस्थित होते.
- १२ जानेवारी - महाविद्यालयाच्या प्राचार्या डॉ. मंगला साबद्रा यांच्या हस्ते राजमाता जिजाऊ आणि स्वामी विवेकानंद यांच्या प्रतिमांना माल्यार्पण करण्यात आले. या प्रसंगी प्रा. रविकांत वासनीक यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले.
- ८ फेब्रुवारी २०२४ - गांधी रिसर्च फाऊंडेशन जळगांव येथील डॉ. संजय गोपाळ यांच्या व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील यांनी भूषविले.
- १९ फेब्रुवारी - स्वराज्य संस्थापक छत्रपती शिवाजी महाराज यांना जयंती निमित्त विनम्र अभिवादन करण्यात आले. छत्रपती शिवराय यांच्या प्रतिमेचे पुजन करण्यात आले.

प्रा. सौ. नीता राजेद्र चोरडिया
समारंभ समिती प्रमुख

स्नेहसंमेलन समिती

महाविद्यालयीन जीवनात सोनेरी आठवण म्हणजेच स्नेहसंमेलन नात. अनुभवलेले धमाल मस्तीचे क्षण, ह्या आठवणी प्रत्येक विद्यार्थिनीच्या मनात घर करून राहाव्यात व अभ्यासाला ब्रेक देऊन विद्यार्थिनीच्या सुप्त गुणांना वाव मिळावा या हेतूने आपल्या संस्थेचे संस्थापक स्व. मोतीभाऊ कोटेचा स्नेहसंमेलनातील प्रत्येक स्पर्धेसाठी विजेत्या विद्यार्थिनीला बक्षिसे देऊन त्यांचे मनोगत वाढवितात आणि तीच परंपरा आजतागायत चालू आहे.

विद्यार्थिनींच्या विविध कलागुणांना लखलखणारे आपल्या या स्नेहसंमेलन जागर चे आयोजन १८ जानेवारी २०२४ ते २० जानेवारी २०२४ या दरम्यान आयोजित करण्यात आले. दि. १८ जानेवारी रोजी सकाळी १०.०० वा. पालक मेळाव्याचे आयोजन करण्यात आले. पालक मेळाव्याचे अध्यक्षस्थान श्री सरस्वती विद्या प्रसारक मंडळ या संस्थेचे सदरचे मा. श्री. राजेशजी सुराणा यांनी भूषविले. पालक मेळाव्यासाठी प्रमुख वक्ते जळगांव येथील शैक्षणिक समुपदेशक मा. श्री. चंद्रकांतजी भंडारी हे होते.

दि. १९ जानेवारी २०२४ रोजी ठिक सकाळी ९.०० वाजता मैदानी स्पर्धांचे उद्घाटन, संस्थेचे सदस्य मा. श्री. डॉ. संदीपजी जैन, मा. श्री. शिरीष कुमारजी नहाटा यांच्या शुभहस्ते करण्यात आले. उद्घाटनाला महाविद्यालयाच्या प्राचार्या डॉ. मंगला साबद्रा, उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील, उपप्राचार्य प्रा. वाय. डी. देसले, स्नेहसंमेलन प्रमुख प्रा. सौ. नीता चोरडिया, प्रा. अर्चना झिंगरन, स्नेहसंमेलन सचिव कु. खुशी टाक, कु. जयश्री सोनवणे, महाविद्यालयातील प्राध्यापक, शिक्षकेतर कर्मचारी, विद्यार्थिनी मोठ्या संख्येने उपस्थित होत्या. मैदानी स्पर्धेमध्ये प्रामुख्याने थाळीफेक, भालाफेक, लांबउडी, टेबल टेनीस, बुद्धीबळ, कॅरम, गोळाफेक या स्पर्धा घेण्यात आल्या.

स्नेहसंमेलनाच्या प्रमुख आकर्षणामधील एक प्रमुख आकर्षण म्हणजे पद्म आर्ट गॅलरी होय. पद्म आर्ट गॅलरी म्हणजे विद्यार्थिनींच्या विविध हस्त कौशल्याचे प्रदर्शन होय. यात डाळीपासून तिखट पदार्थ बनविणे, सलाड

डेकोरेशन, कोलाज टाकावू वस्तु पासून टिकाऊ वस्तु बनविणे, सलाड, व्यंगचित्र, पोस्टर बनविणे, प्रिटींग कार्ड बनविणे, साडी पॅकेज, पुजेचे ताट, कलात्मक फ्रेम अशी वेगवेगळ्या प्रकारची कौशल्ये आमच्या विद्यार्थिनींनी दाखविली. स्नेहसंमेलन जागर पद्म आर्ट गॅलरी व विविध स्पर्धांचे उद्घाटन १९ जानेवारी सकाळी १० वाजता श्री. सरस्वती विद्या प्रसारक मंडळाच्या अध्यक्षा मा. पद्माभाभी मोतीलालजी कोटेचा यांच्या शुभहस्ते करण्यात आले. प्रमुख पाहुणे म्हणून संस्थेचे सदस्य मा. श्री. प्रशांतजी अग्रवाल लाभले होते. विविध स्पर्धेत संगीत खूर्ची, मेहंदी, स्मरणशक्ती, भावगीत गायन, उत्फुर्त वक्तृत्व स्पर्धा, फॅशन शो, विनोदी उखाणे अशा वेगवेगळ्या स्पर्धा घेण्यात आल्या. विद्यार्थिनी स्वतः हाताने बनविलेल्या खाद्यपदार्थ स्टॉल सुद्धा लावण्यात आले. याच दिवशी दुपारी १.३० वाजता विद्यार्थिनींचा आकर्षक बिंदू म्हणजेच बहारदार सांस्कृतिक कार्यक्रम सादर करण्यात आला. या कार्यक्रमाचे उद्घाटन संस्थेच्या सदस्या या सौ. ज्योतीजी संघवी यांच्या हस्ते करण्यात आले. या कार्यक्रमाला संस्थेच्या अध्यक्षा मा. पद्माभाभी कोटेचा, सी.ए. सौ. सीमाजी अग्रवाल यांची उपस्थिती लाभली.

स्व. मोतीभाऊ कोटेचा यांच्या स्मृतीस अभिवादन करण्यात आले. भावसाक्षरता, वैज्ञानिक दृष्टीकोन राष्ट्रीय जबाबदारी, ध्येय निश्चिती, निसर्गाबद्दलची कृतज्ञा असे वेगवेगळे भाव दर्शविणाऱ्या आणि घडविणाऱ्या विषयावर विद्यार्थिनींनी आपल्या कलाचे सादरीकरण केले. यामध्ये प्रामुख्याने दुहेरी नृत्य, समुहनृत्य, एकांकिका, एकपात्री, मिमिक्री, देशभक्तीपर गीत, सोलो इत्यादी प्रकारची सादरीकरण करण्यात आले.

अशा या विविध कला प्रकारातून सर्वोत्कृष्ट ठरलेल्या आणि वर्षभरात अभ्यास व खेळातून विशेष प्राविण्य मिळविलेल्या विद्यार्थिनींच्या पाठीवर थाप देण्यासाठी दि. २० जानेवारी २०२४ रोजी सकाळी १०.०० वाजता वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाला प्रमुख पाहुणे म्हणून येथील सुप्रसिद्ध वक्ते मा. श्री. सुनिल धनगर, जळगांव येथील सुप्रसिद्ध रंगकर्मी मा. श्री. शंभु पाटील यांची उपस्थिती लाभली. अध्यक्षस्थानी संस्थेच्या अध्यक्षा मा. श्रीमती पद्मा मोतीलाल कोटेचा उपस्थित होत्या. त्याचप्रमाणे संस्थेचे सदस्य मा. श्री. सुगनचंदजी सुराणा यांची सुद्धा उपस्थिती लाभली. मा. शंभु पाटील यांनी विद्यार्थिनींना संबोधित करतांना म्हटले की, आयुष्य हे एक रंगमंच आहे त्यात आनंद घेता आला पाहिजे, आयुष्याच्या चढाओढीमध्ये माणसो विद्याथी दशत एक तरी कला आत्मसात केली पाहिजे. कले शिवाय जीवन जगणे व्यर्थ आहे. शिक्षणा बरोबरच कलेला सुद्धा महत्त्व दिले पाहिजे. कलेने प्रत्येकाचे मन जिंकता येतात. शिक्षणासोबत विद्यार्थिनींनी विविध कौशल्ये आत्मसात केली पाहिजे. महाविद्यालय आणि आंतर महाविद्यालयात विविध स्पर्धेत सहभागी होऊन व्यक्तीमत्त्व विकास साधला पाहिजे. वक्तृत्व, वादविवाद, युवारंग, एन.एस.एस., संगीत, इत्यादी स्पर्धेत विद्यार्थ्यांचा सहभाग असलाच पाहिजे. असे मा. श्री सुनिल धनगर यांनी संबोधित केले. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षा श्रीमती पद्मा कोटेचा यांनी नववर्षाच्या सर्वांना शुभेच्छा दिल्या. यशस्वी विद्यार्थिनींचे अभिवादन केले.

महाविद्यालयाच्या प्राचार्या डॉ. मंगला साबद्रा यांनी पारितोषिक प्राप्त सर्व विद्यार्थिनींचे अभिनंदन व कौतुक केले. त्याचप्रमाणे सर्व प्राध्यापक, शिक्षकेतर कर्मचारी वर्ग यांच्या कामाच कौतुक केले. महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. व्ही. एस. पाटील यांनी वार्षिक अहवाल वाचन केले. महाविद्यालयातील शैक्षणिक क्षेत्रात विविध स्पर्धेत त्याचप्रमाणे इतर क्षेत्रात उल्लेखनीय कामगिरी करणाऱ्या विद्यार्थिनी व प्राध्यापकांचा महाविद्यालयाच्या वतीने गौरव करण्यात आला. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक स्नेहसंमेलन प्रमुख प्रा.सौ. नीता चोरडिया यांनी केले. आपल्या प्रास्ताविकात स्नेहसंमेलन जागरचे महत्त्व आणि ३ दिवसीय कार्यक्रमांचा लेखाजोखा अहवाल, रूपरेषा सांगितली. प्रा. आर. एच. पाटील यांनी सुत्रसंचालन केले तर प्रा. अर्चना झिंगरन यांनी आभार प्रदर्शन करून कार्यक्रमाची सांगता केली. शेवटी अल्पोपहार व शेलापागोटे या कार्यक्रमाने जागर २०२४ चा समारोप झाला.

प्रा. सौ. नीता चोरडिया, प्रा. अर्चना झिंगरन
स्नेहसंमेलन समिती

श्रीमती प.क.कोटेचा महिला महाविद्यालय, भुसावळ

स्नेहसंमेलन

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ २०२३-२४

* कनिष्ठ विभाग पारितोषिके *

अ.नं.	वर्ग	विद्यार्थिनीचे नांव	पारितोषिके
१)	इ. ११ वी कला वर्गातून प्रथम	कु. साक्षी राजू तायडे (७६.१७ %)	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
२)	इ. ११ वी वाणिज्य वर्गातून प्रथम	कु. सिद्धी अशोक मस्के (८३ %)	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
३)	इ. ११ वी विज्ञान वर्गातून प्रथम	कु. निकिता भानुदास तायडे (८२.६७ %)	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
४)	इ. १२ वी कला वर्गातून प्रथम हिंदी विषयात महाविद्यालयातून प्रथम	कु. धनश्री गणेश भालेराव (८३ %)	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक. ३) मा. श्री. ओंकारनाथ ए. शुक्ला यांचे तर्फे स्व. कांतीदेवी अवधनारायण शुक्ला पारितोषिक. ४) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे ७०% टक्के पेक्षा जास्त गुण मिळविल्याबद्दल पारितोषिक. ५) श्रीमती प.क.कोटेचा शिक्षण संस्थेतील कर्मचाऱ्यांची सहकारी पतसंस्थेतर्फे पारितोषिक. ६) हिंदी विषयात महाविद्यालयातून प्रथम आल्याबद्दल मा. श्री. ओंकारनाथ ए. शुक्ला यांचे तर्फे स्व. कांतीदेवी अवधनारायण शुक्ला पारितोषिक.

अ.नं.	वर्ग	विद्यार्थिनीचे नांव	पारितोषिके
५)	इ. १२ वी वाणिज्य वर्गातून प्रथम	कु. कुंजिका कपिल मेहता (७३.३३ %)	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक. ३) मा. प्रा. सुनिलराज जायसवाल यांचे तर्फे स्व. निलचंद्र मुन्नालाल जायसवाल पारितोषिक. ४) मा. श्री. ओंकारनाथ ए. शुक्ला यांचे तर्फे स्व. कांतीदेवी अवधनारायण शुक्ला पारितोषिक. ५) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे ७०% टक्के पेक्षा जास्त गुण मिळविल्याबद्दल पारितोषिक. ६) श्रीमती प.क.कोटेचा शिक्षण संस्थेतील कर्मचाऱ्यांची सहकारी पतसंस्थेतर्फे पारितोषिक.
६)	इ. १२ वी विज्ञान वर्गातून प्रथम	कु. अक्षजा पंकज पाटील (८२.८३ %)	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक. ३) मा. श्री. किशोर बंसीलालजी अग्रवाल यांचे तर्फे स्व. बन्सीलालजी मूलचंदजी अग्रवाल पारितोषिक. ४) मा. श्री. ओंकारनाथ ए. शुक्ला यांचे तर्फे स्व. कांतीदेवी अवधनारायण शुक्ला पारितोषिक. ५) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे ७०% टक्के पेक्षा जास्त गुण मिळविल्याबद्दल पारितोषिक. ६) श्रीमती प.क.कोटेचा शिक्षण संस्थेतील कर्मचाऱ्यांची सहकारी पतसंस्थेतर्फे पारितोषिक.
७)	इ. १२ वी विज्ञान वर्गातून जीवशास्त्र विषयात प्रथम	कु. रेणुका अविनाश महाजन (८२ %)	१) मा. प्रा. व्ही. आर. पाटणकर यांचे तर्फे स्व. र. रा. पाटणकर पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे ७०% टक्के पेक्षा जास्त गुण मिळविल्याबद्दल पारितोषिक.
८)	इ. १२ वी कला वर्गात भूगोल विषयात प्रथम	कु. रोशनी दिपक सूर्यवंशी (७३ %)	१) मा. सुमित्रा पवार यांचे तर्फे स्व. डॉ. विजय बाबुराव पवार पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे ७०% टक्के पेक्षा जास्त गुण मिळविल्याबद्दल पारितोषिक.

इयत्ता १२ वर्गात ७० टक्के पेक्षा अधिक गुण मिळविणाऱ्या विद्यार्थिनींची यादी

अ.नं.	वर्ग	विद्यार्थिनीचे नांव	पारितोषिके
१)	इ. १२ वी कला वर्गात ७०% पेक्षा जास्त गुण	१. प्राजक्ता कैलास तावडे २. प्रतिक्षा भागवत जवरे ३. प्रेरणा चेतन कोळी	मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे ७०% टक्के पेक्षा जास्त गुण मिळविल्याबद्दल पारितोषिक.
२)	इ. १२ वी विज्ञान वर्गात ७०% पेक्षा जास्त गुण	१. धैर्या योगेश दिक्षित २. तन्नम शामकिशोर विश्वकर्मा ३. कोमल किशोर अग्रवाल ४. मयुरी गजानन महाजन	मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे ७०% टक्के पेक्षा जास्त गुण मिळविल्याबद्दल पारितोषिक.
३)	इ. १२ वी वाणिज्य वर्गात ७०% पेक्षा जास्त गुण	१. चेतना मंगेश भारंबे २. हिमानी एकनाथ पाटील ३. सिद्धी सचिन हेडा	मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे ७०% टक्के पेक्षा जास्त गुण मिळविल्याबद्दल पारितोषिक.

श्रीमती प.क.कोटेचा महिला महाविद्यालय, भुसावळ
(जागर) वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ २०२३-२४
* वरिष्ठ विभाग पारितोषिके *

अ.नं.	वर्ग व विद्यार्थिनीचे नांव	पारितोषिक
१)	प्रथम वर्ष कला वर्गातून प्रथम मोरे तेजल राजेश	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
२)	द्वितीय वर्ष कला वर्गातून प्रथम सुरवाडे प्रेरणा मनोज	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
३)	तृतीय वर्ष कला वर्गातून प्रथम मराठे यशस्वी ललीत	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक. ३) श्रीमती प.क.कोटेचा शिक्षण संस्थेतील कर्मचाऱ्यांची सहकारी पतसंस्थेतर्फे पारितोषिक.

अ.नं.	वर्ग व विद्यार्थिनीचे नांव	पारितोषिक
४)	तृतीय वर्ष कला हिंदी विषयात प्रथम पळशीकर रेवती अरूण	१) मा. सुगनचंदजी जवरीलाल सुराणा यांचे तर्फे स्व.चंपाबाई जवरीलालजी सुराणा पारितोषिक. २) श्री. ओंकारदास अवधनारायण शुक्ला यांचे तर्फे कांतीदेवी अवधनारायण शुक्ला पारितोषिक.
५)	तृतीय वर्ष कला मानसशास्त्र विषयात प्रथम डेविड लिडिया जॉन	श्रीमती सुनंदा नरेंद्र सरोदे यांचे तर्फे स्व. नरेंद्र बळीराम सरोदे पारितोषिक
६)	प्रथम वर्ष वाणिज्य वर्गातून प्रथम व अकॉॅटसी विषयात प्रथम भारद्वाज मेघना रजनीश	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक. ३) अकॉॅटसी विषयात प्रथम आल्याबद्दल मा. श्री. बिरदीचंदजी अमरचंदजी लाहोटी चॅरीटेबल ट्रस्ट तर्फे स्व. कमलाबाई बिरदीचंदजी लाहोटी पारितोषिक.
७)	द्वितीय वर्ष वाणिज्य वर्गातून प्रथम व अकॉॅटसी विषयात प्रथम गवळी तबरसुम इमाम	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक. ३) मा. श्री. बिरदीचंदजी अमरचंदजी लाहोटी चॅरीटेबल ट्रस्ट तर्फे स्व. कमलाबाई बिरदीचंदजी लाहोटी पारितोषिक.
८)	तृतीय वर्ष वाणिज्य वर्गातून प्रथम व अकॉॅटसी विषयात प्रथम घोडेस्वार अंकिता सुनिल	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक. ३) मा. प्रा. एस. एन. जायसवाल यांचे तर्फे स्व. निलचंद मुन्नालाल जायसवाल पारितोषिक. ५) अकॉॅटसी विषयात प्रथम आल्याबद्दल मा.श्री. अतुल जैन तर्फे स्व. विमलबाई शान्तिलालजी जैन पारितोषिक. ६) श्रीमती प.क.कोटेचा शिक्षण संस्थेतील कर्मचाऱ्यांची सहकारी पतसंस्थे तर्फे पारितोषिक
९)	प्रथम वर्ष विज्ञान वर्गातून प्रथम गुरव देवयानी अनंत	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.

अ.नं.	वर्ग व विद्यार्थिनीचे नांव	पारितोषिक
१०)	द्वितीय वर्ष विज्ञान वर्गातून प्रथम मानेकर पायुशिनी अरुण	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक. ३) मा. श्री. मोहन बन्सीलालजी अग्रवाल यांचे तर्फे स्व. राधाबाई बन्सीलालजी अग्रवाल पारितोषिक.
११)	तृतीय वर्ष विज्ञान वर्गातून प्रथम तसेच रसायनशास्त्र विषयात प्रथम शर्मा अंजली योगेश	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक. ३) श्रीमती प.क.कोटेचा शिक्षण संस्थेतील कर्मचाऱ्यांची सहकारी पतसंस्थेतर्फे पारितोषिक. ४) मा. श्री. एस. एस. पाटील, ग्रंथपाल यांचे तर्फे स्व. सोपान खेमा पाटील पारितोषिक. ५) प्रा. के. सी. सुर्यवंशी यांचे तर्फे स्व. चंद्रकांत चिंधू सुर्यवंशी पारितोषिक
१२)	तृतीय वर्ष विज्ञान वर्गातून प्रथम तसेच गणित विषयात प्रथम हत्तीवले अंजली दिलीप	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक. ३) मा. श्री. राजेश बालमुकूंदजी अग्रवाल यांचे तर्फे स्व. बालमुकूंदजी मुलचंदजी अग्रवाल पारितोषिक.
१३)	तृतीय वर्ष विज्ञान वर्गातून संगणकशास्त्र स्पेशल विषयात प्रथम पाटील प्रिती जानकीराम	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक. ३) मा. श्री. सुगनचंदजी जवरीलालजी सुराणा यांचे तर्फे श्रीमान जवरीलालजी गोवर्धनदास सुराणा पारितोषिक.
१४)	तृतीय वर्ष विज्ञान वर्गातून भौतिकशास्त्र विषयात प्रथम सोनवणे प्रियंका युवराज	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
१५)	प्रथम वर्ष एम.ए. हिंदी वर्गातून प्रथम गवळी सायरा मोहम्मद	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
१६)	द्वितीय वर्ष एम.ए. हिंदी वर्गातून प्रथम पहरकर आम्रपाली आनंदा	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.

अ.नं.	वर्ग व विद्यार्थिनीचे नांव	पारितोषिक
१७)	प्रथम वर्ष एम.ए. इंग्रजी वर्गातून प्रथम तायडे राजश्री सुहास	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
१८)	द्वितीय वर्ष एम.ए. इंग्रजी वर्गातून प्रथम व उमवि जळगांव गुणवत्ता यादीत तृतीय क्रमांक खान सना अख्तर	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
१९)	प्रथम वर्ष एम.कॉम. वर्गातून प्रथम पाटील किर्ती सुभाष	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
२०)	द्वितीय वर्ष एम.कॉम. वर्गातून प्रथम श्रावगी श्रुती अभय	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
२१)	प्रथम वर्ष एम.एस.सी. संगणकशास्त्र वर्गातून प्रथम खान आयेशा सोहेल	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक. ३) मा. श्री. दिलीप भालचंद्र चौधरी फैजपूर यांचे तर्फे स्व. शकुंतलाबाई भालचंद्र चौधरी पारितोषिक.
२२)	द्वितीय वर्ष एम.एस.सी. संगणकशास्त्र वर्गातून प्रथम ढाके यशश्री जगदीश	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
२३)	प्रथम वर्ष बी.सी.ए. वर्गातून प्रथम वारके निकिता नरेंद्र	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
२४)	द्वितीय वर्ष बी.सी.ए. वर्गातून प्रथम तायडे निकिता किरण	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.
२५)	तृतीय वर्ष बी.सी.ए. वर्गातून प्रथम देवरे हिरकणी रमेश	१) मा. श्रीमती पद्माबाई मोतीलालजी कोटेचा यांचे तर्फे स्व. कपूरचंदजी कोटेचा एवम् स्व. मोतीलालजी कोटेचा पारितोषिक. २) मा. श्री. दलूभाऊ जैन जळगांव यांचे तर्फे पारितोषिक.

FACULTY DEVELOPMENT PROGRAMMES

Sr. No.	Name of Teacher	Title of the Program	Organized By	Duration (from-to) (DD-MM-YYYY)
1] 2] 3] 4] 5] 6]	K.C.Suryawanshi Dr. J. S. Dhande Dr. J.V.Dhanvij S.B.Netanrao Dr. R.S.Gajare Dr. Janhavi Talegaonkar	Seven Days National Level FDP on "NAAC" Institutional Accreditation"	IOT Academy, Coimbatore, Tamilnadu, INDIA	02-10 Jan. 2024
7]	Dr. Meena Chaudhari	NAAC Institutional Accreditation	IOT Academy, Coimbatore, Tamilnadu, INDIA	02-10 Jan. 2024
		Personality Development for Teacher	IOT Academy, Coimbatore, Tamilnadu, INDIA	10 th to 17 th June 2024

RESEARCH PAPERS PUBLISHED IN UGC NOTIFIED/PEER REVIEW JOURNALS

Sr. No.	Name of Teacher	Title of the Program	Dept.	Name of Journal	Year of Publication	ISSN No.	Impact Factor
1]	Dr. J. S. Dhande	Some members of Chlorococcales from Jalgaon District, Maharashtra	Botany	Int. Jou. Botany Studies 8 (6)	June 2023	2455-541X	—
		Contribution to some freshwater Myxophyceae members from Bhusawal City 1		Int. Jou. Botany Studies 8 (8)	August 2023	2455-541X	—
		Occurrence of Chlorococcales Flora (Nostocales) from Bhusawal City and its Adjoining Area, MH.		Int. Jou. Botany Studies 12 (10)	2023	2287-688X	—
2]	Dr. Sharad K. Agrawal	भारतातील महागाईचे विश्लेषण	Eco.	Akshara Multi disciplinary Research Journal peer reviewed and international journal	Jan-March 2024	E-ISSN 2582-5429	SJIF Impact 5.675
		अर्थसंकल्प एक विश्लेषण			Feb. 2024		
		विकासाच्या प्रकाशात मानव जाण्याच्या अस्तीत्वाला निर्माण झालेले दुर्लक्षित धोके			April 2024		
3]	Dr. R. S. Gajare	"A study on Behavioral Finance Biases in Investment Decisions of Inventors"	Comm. & Mgt.	Research Journey	Oct. 2023	E-ISSN 2348-7143	6.625
		Navigating the future : Artificial Intelligence's Impact on E-Commerce		Akshara Multi disciplinary Research Journal	Feb. 2024	E-ISSN 2582-5429	5.675

SEMINARS / CONFERENCE / WORKSHOP CONDUCTED BY THE DEPT / COMMITTEE

Sr. No.	Name of Department	Name of Seminar / Conference / Workshops	No. of Participants	Duration (from-to) (DD-MM-YYYY)
1]	IQAC	One Day Seminar on "National Education Policy 2020 : Theme and Prospects"	141	10 Jan. 2024

BOOKS & CHAPTER IN EDITED VOLUMES / BOOKS PUBLISHED DURING 2023-24

Sr. No.	Name of the Teacher	Title of the Book / Chapter Published	Year of Publication	Level	ISBN / ISSN	Name of Publication
1]	Dr. Rajkuvar S. Gajare	Small cases : A Modern Approach to Diversified and Theme - Based Investing (An Exploration of strategies for sustainability, Innovation and Development)	2024			Shri. Vinayak Publication, Agra

CHAIRMAN / MEMBERSHIP OF COMMITTEE / GO / NGO / UNIVERSITY & OTHERS

Sr. No.	Name of Teacher	Nature	Date	Place
1]	Dr. J. S. Dhande	Subject Expert for CAS	17 Jan. 2024	D. D. N. Bhole College, Bhusawal
2]	N. S. Guruchal	Jagar Pratishthan Secretary, Bhusawal	-	Bhusawal
3]	Dr. R. S. Gajare	1. RAC Member	04.01.2024	Online
			30.03.2024	Online
			03.07.2024	Online
		2. BOS Member (Business Economics and Banking)	15.05.2023	NMU, Jalgaon
			30.06.2023	Online
			11.07.2023	NMU, Jalgaon
			12.02.2024	NMU, Jalgaon
		19.04.2024	NMU, Jalgaon	
		3. First Polling Officer	13.05.2024	Gojore (Bhusawal)
4. B.C. Nominee for CAS	28.08.2023	Nahata College, BSL		
5. LIC Member	22.03.2024	Arts, Comm., Sci., College, Songir Dist. Dhule		

SEMINARS / CONFERENCES / WORKSHOP ATTENDED PARTICIPANT / TRAINING PROGRAMMER

Sr. No.	Name of the Teacher	Theme / Title	Sponsored By	Organized By	Date	Title of Paper if presented	Level
1]	Dr. Janhavi Talegaonkar	Seminar on "National Education Policy 2020 : Theme and Prospects"	IQAC	IQAC,	10 th Jan, 2024	Participated	University
2]	K. C. Suryawanshi		KBC	Smt. P. K.			
3]	M. N. Bhutada		NMU,	Kotecha			
4]	Dr. J. V. Dhanvij		Jalgaon	Mahila			
5]	Dr. J. S. Dhande			Maha-			
6]	S. B. Netanrao			vidyalaya, Bhusawal			

SEMINARS / CONFERENCES / WORKSHOP ATTENDED PARTICIPANT / TRAINING PROGRAMMER

Sr. No.	Name of Teacher	Title / Theme	Sponsored By	Organize By	Date	Title of Papers Presented	Level
7]	Dr. M. S. Chaudhari	National Cont. on Innovation in Bio Geo-chemical Sciences 2024	KBCNMU Jalgaon	D.D.N.Bhole College, Bhusawal	12.1.2024	Impact of Diammonium phosphate on gut enzyme activities in earthworm (Eudrilus engine)	National
		F.Y.B.Sc. Syllabus Farming Workshop	KBCNMU Jalgaon	G.T. Patil Arts, Comm. & Sci. College, Nandurbar	29.09.24	—	—
		New Frontiers in Biological Science (NFBS-2023)	KBCNMU Jalgaon	P.O.N.Comm. College, Bhusawal	17.10.23	Effect of Diammonium phosphate on physico-chemical characteristics of soil	National
		NEP 2020 : Theme and Prospects	KBCNMU Jalgaon	Smt. P.K.K. M.M. Bhusawal	10.1.24	—	—
		S.Y.B.Sc. Syllabus Farming Workshop	KBCNMU Jalgaon	Arts, Comm. & Science College, Pimpalner	18.3.24	—	—
		NEP 2020 : Theme and Prospects	KBCNMU Jalgaon	P.O.N.Comm. College, Bhusawal	10.1.24	—	—

SEMINARS / CONFERENCES / WORKSHOP ATTENDED PARTICIPANT / TRAINING PROGRAMMER

Sr. No.	Name of Teacher	Title / Theme	Sponsored By	Organize By	Date	Title of Papers Presented	Level
8]	Dr. J. S. Dhande	Innovation in Bio Geo-chemical Sciences 2024	KBCNMU Jalgaon	D.D.N.Bhole College, Bhusawal	12 Jan. 2024	Diversity of Genus <i>Closterium</i> Nitzche ex Ralfs from Anjani dam of Erandol, Dist. Jalgaon (M.S.)	National
		Syllabus Restructuring Workshop	KBCNMU Jalgaon	Arts, Commerce and Science College, Bodwad	27 Feb. 2024	—	University
		Syllabus Restructuring Workshop	KBCNMU Jalgaon	Bhusawal Arts, Science and P.O.N.Comm. College, Bhusawal	12 March 2024	—	University
		NEP 2020 : Theme and Prospects	—	Bhusawal Arts, Science and P.O.N.Comm. College, Bhusawal	18 March 2024	—	Local

SEMINARS / CONFERENCES / WORKSHOP ATTENDED PARTICIPANT / TRAINING PROGRAMMER

Sr. No.	Name of the Teacher	Theme / Title	Sponsored By	Organized By	Date	Title of Paper if presented	Level
9]	Dr. R. S. Gajare	National Conference Role of Commerce Management and Technology in Modern Era	---	Research Center and School of Commerce & Mgt. of Pratap College, Amalner	28.10.23	A study on Behavioral Finance biases in investment decisions of Investors	National
		National Conference Recent Trends in Commerce Mgt. Economics of Information Technology	KBC NMU, Jalgaon	IQAC & Faculty of Comm. Mgt. & D. Bendale College, Jalgaon	17.2.24	Navigating the Future : Artificial Intelligence's Impact on E-Commerce	National
		National Seminar on Building a Sustainable Future : Strategies for Progress & Prosperity	ICSSR New Delhi	Dept. of Comm. Dr. Hazising Gaur Vishwa-vidyalaya, Sagar	15-16 March 2024	Small cases : A modern approach to Diversified and Theme based Investing	National
		National Education Policy 2020 : Theme & Prospectus	IQAC KBC NMU, Jalgaon	IQAC Smt. P. K. K. M. M. Bhusawal	10.1.2024	Participated	University
		National Education Policy 2020 : Theme & Prospectus	IQAC KBC NMU, Jalgaon	Art, Science & P. O. Nahata Comm. College Bhusawal	18.3.2024	Participated	University
		National Workshop on Financial Fitness Gym	—	Dept. of Comm. & Alumni Association of P.O.Nahata College, Bhusawal	20.2.2024	Participated	University

SEMINARS / CONFERENCES / WORKSHOP ATTENDED PARTICIPANT / TRAINING PROGRAMMER

Sr. No.	Name of Teacher	Title / Theme	Sponsored By	Organize By	Date	Duration	Title of Papers Presented	Level
10]	Dipali R. Patil	F.Y.B.A. Syllabus Framing Workshop (NAP 2020)	KBCNMU Jalgaon	Arts, Commerce Science College, Dharangaon	17-10-23	1 Day Workshop	—	University
		Relevance of Military and Administrative Policies of Chhatrapati Shivaji Maharaj in Modern Era	ICSSR, New Delhi & Directorate of Tourism & Culture Affairs, Govt. of Maharashtra Mumbai	Dept. of Defense and Strategic Studies School of Arts & Humanities, KBCNMU, Jalgaon	16-2-24 to 17-2-24	2 Day	Shivaji Maharajanchi Mahila Vishayi Neeti	National
		Women Empowerment Opportunities and Challenges	—	IQAC & Dept. of Humanities, Sau R.N.D. Arts Commerce and Science College, Bhadgaon	17-2-24	1 Day Conference	Mahila Sakshami Karanath Rajashri Shahu Maharajanchi Bhumika	National
		Financial Fitness Gym	P.O.Nahata Commerce College, Bhusawal	Dept. of Comm. and Management and Bhusawal Arts, Science and P.O.Nahata Commerce College, Bhusawal Alumni Association	20-2-24	1 Day Workshop	—	National
		Humanities and Indian Knowledge System	—	Faculty of Humanities, Bhusawal Arts Commerce and Science and P.O. Nahata Comm. College, Bhusawal	15-3-24	1 Day Conference	—	National
		National Education Policy 2020 : Theme and Prospectus	KBCNMU Jalgaon	Bhusawal Arts Commerce and Science and P.O. Nahata Comm. College, Bhusawal	18-3-24	1 Day Seminar	—	University

SEMINARS / CONFERENCES / WORKSHOP ATTENDED PARTICIPANT / TRAINING PROGRAMMER

Sr. No.	Name of the Teacher	Theme / Title	Sponsored By	Organized By	Date	Title of Paper if presented	Level
11]	M. N. Bhutada	Syllabus Farming Workshop of F.Y.B.Sc. Maths.	KBC NMU, Jalgaon	Dept. of Maths. G.D.M. Arts K.K.N. Com. M.D.Science College, Jamner	22.9.23	—	University
		Yuvarang	Student Development Dept. KBC NMU, Jalgaon	M. J. College, Jalgaon	7.10.23 to 11.10.23	—	University
		Workshop	Student Development Dept. KBC NMU, Jalgaon	Student Development Dept. KBC NMU, Jalgaon	25.9.23	—	University
		Workshop	Student Development Dept. KBC NMU, Jalgaon	Student Development Dept. KBC NMU, Jalgaon	6.3.23	—	University
		E-Conference on The attitude towards Mathematics and learning styles	—	Dept. of Maths. Shri. Kumarswami Mahavidyalaya, Ausa Dist. Latur	8.1.24	—	Inter-national

CHAIRMAN / MEMBERSHIP OF COMMITTEE / GO / NGO / UNIVERSITY & OTHERS

Sr. No.	Name of Teacher	Nature	Date	Place
1]	Dr. H.P. Narkhede	Chairman for Poster presentation in Fourth National Conference on Chemical Paradigms in Chemical Sciences	4.10.2023	Bhusawal Arts, Science and P.O. Nahata Comm. College in collaboration with Association of chemistry Teachers KBCNMU Jalgaon
2]		Team Leader Aviskar 2023-24	18.10.2023	B.P. Arts, Sci. & Comm. College Chalisgaon
3]		Research Lab Recognition Committee member	6.1.2024	Smt. Godavaribai Ganapatrao Khadase Mahavidyalaya Muktainagar
4]		Chairman for oral presentation in the National Conference on innovations in Bio Geo-Chemical Sciences 2024	12.1.2024	Dadasheb Devidas Bhole College, Bhusawal
5]		External member for Research Advisory Committee	13.1.2024	Sandip University Nashik
6]		Subject Expert for CAS	17.1.2024	D.D.N.B. College, Bhusawal
7]		Chairman of workshop for the Practicing NET/SET Examination in Chemical Science	22.2.2024	Association of Chemistry Teachers (ACT) in coordination SSVPS Collge Dhule and ASC College Shahada
8]		Chairman of Local Inquiry Committee	22.3.2024	Arts, Commerce and Science College, Songir, Dist Dhule
9]		Chairman Syllabus framing Committee as per NEP 2020	-	BOS KBC NMU Jalgaon

SEMINARS / CONFERENCES / WORKSHOP ATTENDED PARTICIPANT / TRAINING PROGRAMMER

Sr. No.	Name of the Teacher	Theme / Title	Sponsored By	Organized By	Date	Title of Paper if presented	Level
12]	Dr. Hemant P. Narkhede	Fourth National Conference on Chemical Paradigms in Chemical Sciences		Bhusawal Arts, Science and P.O. Nahata Commerce College in collaboration with Association of chemistry Teachers KBCNMU Jalgaon	4.10.23	Synthesis of 2-Chloro-5-(hrdrazinyl methyl) pyridine and its novel derivatives	National
		National conference on innovations in Bio Geo-Chemical Sciences 2024	KBC NMU, Jalgaon	Dadsaheb Devidas Namdeo Bhole College, Bhusawal Jalgaon (MS)	12 Jan. 2024	A validated RPHPLC method for determination of Zincob and Conazole in pesticide dosage form with pre-column derivatization technique	National
		Innovative Sustainable Practices in Science and Technology (ISPISAT-2022)	---	Shirish Madhukarrao Chaudhary College, Jalgaon	26 Nov 2022	Determination of zineb and hexaconazole in pesticide dosage form with pre-column derivatization technique by A novel validated RP-HPLC method	Inter-national

RESEARCH PAPERS PUBLISHED IN UGC NOTIFIED/PEER REVIEW JOURNALS

Sr. No.	Name of Teacher	Title of the Program	Name of the Author/s	Dept. of the Teacher	Name of the Journal	Year of Publication	ISSN No.	Impact Factor/ Citation Index
4]	Dr. H.P. Narkhede	A simple and rapid reverse-phase high-performance liquid chromatographic method for the determination of propineb and tricyclazole pesticides from the wettable powder formulation	Patil, V.K.; Chandorkar, J.G.; Seshadri, D.T.; Patil, J.G.; Petha, N.H.; Bhagat, T.S.; Narkhede, H.P.	Chemistry Dr Hemant P. Narkhede	Journal of the Iranian Chemical Society DOI: 10.1007/s13738-023-02857-z	June 2023	17352428 1735207X	2.2 (Scopus)

Result Analysis - April / May 2023 (Arts Faculty)

No.	F.Y.B.A. - Subject	% Result
1	Comp. English	79.45
2	Introduction Economic	51.62
3	Hindi-Kahani	83.56
4	History	76.47
5	Marathi	80.35
6	Political Science	82.81
7	Geography	50.00
8	Computer	---
9	Opt. English	88.23
10	Psychology	87.50
11	Env. Studies	---
No.	S.Y.B.A. - Subject	% Result
1	Comp.English	42.00
2	English G 2	69.23
3	English S 1	46.15
4	English S 2	46.15
5	English SEC	76.92
6	Marathi G 2	46.15
7	Marathi S 1	68.00
8	Marathi S 2	88.88
9	Marathi MIL	77.77
10	Marathi SEC	88.88
11	Hindi G 2	72.22
12	Hindi S 1	84.61
13	Hindi S 2	84.61
14	Hindi MIL	89.65
15	Hindi SEC	84.61
16	Economics G 2	67.00
17	Economics S 1	100.00
18	Economics S 2	77.00
19	Economics SEC	88.00
20	Politics G 2	83.00
21	Politics S 1	100.00
22	Politics S 2	80.00
23	Politics SEC	100.00
24	Psychology G 2	90.00
25	Geography G 2	72.72
26	History G 2	86.20
27	Computer G 2	100.00
28	General Knowledge	84.00

No.	T.Y.B.A. - Subject	% Result
1	Comp.English	85.71
2	English G 3	100.00
3	English S 3	100.00
4	English S 4	100.00
5	English SEC	100.00
6	English GE	100.00
7	Marathi G 3	50.00
8	Marathi S 3	100.00
9	Marathi S 4	00.00
10	Marathi SEC	100.00
11	Marathi MIL	100.00
12	Marathi GE	100.00
13	Hindi G 3	80.00
14	Hindi S 3	80.00
15	Hindi S 4	100.00
16	Hindi (MIL)	92.30
17	Hindi (SEC)	100.00
18	Hindi (GE)	90.90
19	Economics G 3	100.00
20	Economics S 3	100.00
21	Economics S 4	100.00
22	Economics (SEC)	100.00
23	Economics (GE)	100.00
24	Politics G 3	76.47
25	Politics S 3	100.00
26	Politics S 4	100.00
27	Politics (Journalism)	100.00
28	Politics (GE)	85.71
29	Psychology G 3	100.00
30	Geography G 3	100.00
31	History G 3	85.71
32	Computer G 3	---

Result Analysis - April 2023
[Commerce & Management Faculty]

F.Y.B.Com.		
No.	Subjects	%Result
1.	English for Business	64.00
2.	English	70.83
3.	Marathi	94.11
4.	Hindi	44.44
5.	Micro-Economics	52.00
6.	Financial & Cost Accounting	72.00
7.	Quantitative Techniques & Computing Skills	12.00
8.	Essential of E-Commerce	81.81
9.	Modern Office Management	71.42
10.	Principal & Practice of Banking	72.00
11.	Corporate Law & Secretarial Practice	62.50
12.	Marketing & Advertising	64.70
13.	Environmental Studies	52.00
S.Y.B.Com.		
No.	Subjects	%Result
1	Macroeconomics Analysis	97.05
2	Business & Tax Laws	91.17
3	Business Skills	94.11
4	Corporate Accounting	55.88
5	Cost Accounting	66.66
6	Consumer Protection & Business Ethics	94.73
7	Modern Banking & Financial System	94.73
8	Business Entrepreneurship	93.33
9	Production Management	45.45
10	Retail Management	88.88
11	General Knowledge	97.05
T.Y.B.Com.		
No.	Subjects	%Result
1	Principals & Practical Audition	88.88
2	GST	63.49
3	Indian Economics Scenario	90.47
4	Human Resource Management	77.50
5	Introduction Business Research [IBR]	91.30
6	Business Management	88.33
7	Ad. Accounting - I	63.15
8	Ad. Accounting -II	64.91
9	Business Administration - I	66.66
10	Business Administration - II	83.33

Result Analysis - April 2023
[Bachelor of Computer Application]

F.Y.B.C.A.		
No.	Subjects	%Result
01	D.B.M.S.	46.8
02	Essential of Web Design-II	84.3
03	Programming in C Part-II	81.2
04	Practical on D.B.M.S.	100.00
05	Practical of Web Design-II	100.00
06	Practical on C Part-II	100.00
07	Environmental Studies	100.00
S.Y.B.C.A.		
No.	Subjects	%Result
01	402- RDBMS	89.47
02	403- C# .Net	100.00
03	404- Data Structure	94.73
04	405- Practical on C# .Net	100.00
05	406- Practical on RDBMS using Oracle	100.00
06	407- Practical on Data Structure using CPP	100.00
T.Y.B.C.A.		
No.	Subjects	%Result
01	Cloud Computing	100.00
02	Android Application Development	100.00
03	Server Side Scripting Using PHP	100.00
04	Practical on Android and PHP	100.00
05	Practical Project and Viova	100.00

Result Analysis - April 2023 [Science Faculty]

F.Y.B.Sc.		
No.	Subjects	% Result
01	Physics-I	72.00
02	Physics-II	84.00
03	Chemistry-I	84.21
04	Chemistry-II	47.36
05	Botany-I	80.00
06	Botany-II	80.00
07	Zoology-I	45.73
08	Zoology-II	45.73
09	Marathi	100.00
10	Hindi	NIL
11	English	96.87
12	Math.-I	79.41
13	Math.-II	47.05
14	Math.-III	70.59
15	Computer-I	96.08
16	Computer-II	100.00
17	Electronics-I	74.19
18	Electronics-II	96.77

S.Y.B.Sc.		
No.	Subjects	% Result
01	Physics-I	61.00
02	Physics-II	66.00
03	Chemistry-I	88.23
04	Chemistry-II	94.11
05	Chemistry-IV (SEC)	91.66
06	Botany-I	85.71
07	Botany-II	92.86
08	Zoology-I	100.00
09	Zoology-II	100.00
10	Marathi	83.33
11	English	100.00
12	Math.-I	38.89
13	Math.-II	61.11
14	Math.-IV (SEC)	- - -
15	Computer-I	76.92
16	Computer-II	69.23
17	Computer- IV	84.61

T.Y.B.Sc. Mathematics			T.Y.B.Sc. Chemistry			S.Y.B.Sc. SEC.		
No.	Subjects	% Result	No.	Subjects	% Result	No.	Subjects	% Result
01	Maths.-I	100.00	01	Chemistry-I	47.82	01	Chemistry	92.21
02	Maths.-II	75.00	02	Chemistry-II	73.91	02	Botany	100.00
03	Maths.-III	100.00	03	Chemistry-III	56.52	03	Mathematics	100.00
04	Maths.-IV	75.00	04	Chemistry-IV	82.60	04	C.S.	100.00
05	Maths.-V	50.00	05	Chemistry-V	65.21			
06	Maths.-VI	100.00	06	Chemistry-VI	78.26			
07	Practical-VII	100.00	07	Practical-I	100.00			
08	Practical-VIII	100.00	08	Practical-II	100.00			
09	Practical-IX	100.00	09	Practical-III	100.00			

T.Y.B.Sc. Computer			T.Y.B.Sc. Physics		
No.	Subjects	% Result	No.	Subjects	% Result
01	Computer-I	100.00	01	Physics-I	100.00
02	Computer-II	100.00	02	Physics-II	100.00
03	Computer-III	100.00	03	Physics-III	100.00
04	Computer-IV	100.00	04	Physics-IV	100.00
05	Computer-V	100.00	05	Physics-V	100.00
06	Computer-VI	100.00	06	Physics-VI	100.00
07	Practical-VII	100.00	07	Practical-VII	100.00
08	Practical-VIII	100.00	08	Practical-VIII	100.00
09	Practical-IX	100.00	09	Practical-IX	100.00

M.A. Hindi- I		
१.	कथा साहित्य	१००%
२.	आदिकाल एवं भक्तिकालीन काव्य	१००%
३.	भारतीय काव्यशास्त्र	१००%
४.	अनुवाद सिद्धांत एवं व्यवहार	१००%

M.A. Hindi- II		
१.	महाकाव्य एवं खंडकाव्य	१००%
२.	भाषा विज्ञान	१००%
३.	हिन्दी साहित्य का इतिहास	१००%
४.	लोकसाहित्य	१००%

M. A. English - I & II Completed		
1]	Introduction to Linguistic	100 %
2]	English Poetry	100 %
3]	English Drama	100 %
4]	Indian Writing in English	100 %

M. A. English - Part II		
1]	Literary Theory & Concept	100 %
2]	English Novel	100 %
3]	Academic & Research Writing	100 %
4]	American Literature	100 %

M.Com. - I		
1]	Economics	90.00
2]	Case Studies in Strategic Mgmt.	100.00
3]	Investment & Wealth Mgmt.	83.33
4]	Advanced Accounting	78.94
5]	Human Resource Management	63.63
6]	Soft Skills	100.00

M.Com. - II		
1]	Management Accounting	35.48
2]	Modern Retail Management	96.77
3]	Information System of Business	90.32
4]	Human Resource Management	94.73
5]	Advanced Accounting - IV	100.00
6]	Practicing Cleanliness	96.77

Result Analysis - April 2023 [Science Faculty]

M.Sc.(I) Comp.Science		M.Sc.(II) Comp.Science		M.Sc.(I) Chem. - I		M.Sc.(II) Chem. - II	
Subject	% Result	Subject	% Result	Subject	% Result	Subject	% Result
Comp. Paper I	100	Comp. Paper I	100	CH-210	66.6	CH-450	39.28
Comp. Paper II	100	Comp. Paper II	100	CH-230	86.6	CH-451	10.71
Comp. Paper III	100	Comp. Paper III	100	CH-250	53.33	CH-452	100.00
Comp. Paper IV	100	Comp. Paper IV	100	CH-290	86.6	CH-O-2	100.00
Comp. Lab VII	100	Comp. Lab VII	100	CH-P-1	100	CH-O-3	100.00
Comp.Sci	100	Comp.Sci	98.00	CH-I-1	100	CH-O-4	67.85
Mini Project		Mini Project		CH-O-1	100	-	-

Student Strength UG & PG (Academic Year 2023-24)

F.Y.B.A.	45	S.Y.B.A.	57	T.Y.B.A.	37
F.Y.B.Com.	51	S.Y.B.Com.	34	T.Y.B.Com.	21
F.Y.B.Sc.	38	S.Y.B.Sc.	40	T.Y.B.Sc.	18
M.A.[Hindi]	12	M.A.[English]	06	M.Com.	41
F.Y.BCA.	32	S.Y.BCA.	25	T.Y.BCA.	16
M.Sc.[Comp.]	05	M.Sc.[Organic Chem.]	18	-	

Academic Committee for Senior College 2023-24

Sr.No.	Name of Committee	Chairman / Members	
01.	Admission & Prospectus	Dr. J. P. Talegaonkar	
		Dr. G. S. Koli	Dr. R. S. Gajare
		Mr. Suraj Heda	
02.	Time Table, Trip & Annual Report	Dr. H. P. Narkhede	
		Shri. N. S. Guruchal	Shri. Suraj Heda
03.	Grievance Redressal Cell & Discipline	Shri. Y. D. Desale	
		Miss. Sana Khan	Mrs. D. R. Patil
04.	Study Circle, Arts Circle & Literary Association	Dr. S. K. Agrawal	
		Mr. Zakir Shaikh	Shri. S. D. Pandit
		Miss. Rohini S.	Miss. Anurita D.
05.	Study Parent Association	Mr. M. S. Chaudhari	
		Mr. S. N. Baviskar	Mrs. Darshana Lodha
		Mr. Pawan B.	Miss. Laxmi Tayade
06.	Magazine & Publicity	Dr. S. K. Agrawal	
		Shri. N. S. Guruchal	Dr. G. S. Koli
		Mr. Girish Sarode	Shri. Vinod Bhalerao
07.	Library Advisory	Dr. J. V. Dhanvij	
		Shri. K. C. Suryawanshi	Shri. Vinod Bhalerao
08.	Commerce Association & Planning Forum	Dr. R. S. Gajare	
		Mr. Suraj Heda	Miss. Durga Madvi
		Mrs. Prema Neve	
09.	Science Association, Avishkar & Project	Dr. H. P. Narkhede	
		Vaishnavi S. Patil	Mr. Pavan B.
		Miss. Kajal Thakur	Miss. Rohini S.
10.	Research Promotion & Major/Minor/ Con./ Seminars Proposals	Dr. J. V. Dhanvij	
		Dr. J. S. Dhande	Shri. K. C. Suryawanshi
11.	General Knowledge & Environmental Awareness	Dr. J. S. Dhande	
		Dr. S. K. Agrawal	Mr. S. B. Netanrao
12.	Competitive Examination & Placement Cell	Dr. H. P. Narkhede	
		Mr. N. S. Guruchal	Mr. S. N. Bhaviskar
		Dr. M. S. Chaudhari	Mr. Karan B.
13.	Feedback Analysis	Shri. N. S. Guruchal	
		Dr. J. S. Dhande	Dr. Girish S. Koli
14.	Health Center & Counseling	Shri. S. B. Netanrao	
		Miss. Anurita D.	Mr. Girish Sarode
		Miss. Kajal T.	Miss. Vaishnavi P.
15.	Hostel	Mrs. D. R. Patil	Shri. Y. D. Desale
16.	Alumni Association	Mrs. D. R. Patil	
		Dr. J. P. Talegaonkar	Dr. R. S. Gajare

Academic Committee for Senior College 2023-24

Sr.No.	Name of Committee	Chairman / Members	
17.	SC/ST/Minority/OBC Cell	Dr. R. S. Gajare	
		Mr. Ravikant Vasnik	Mr. Pankaj Phalak
18.	Gathering & Ceremony	Mrs. N. R. Chordiya	
		Mr. N. S. Guruchal	Mrs. M. N. Bhutada
		Mr. Zakir Shaikh	Mr. Pankaj Phalak
		Miss. Laxmi Tayade	Mr. Ravikant Vasnik
		Miss. Sana Khan	Mr. Kiran B.
19.	N.S.S.	Dr. J. P. Talegaonkar	
		Mrs. N. R. Chordiya	Mr. S. B. Netanrao
20.	Student Development & Staff Welfare & Yuvarang	Mrs. M. N. Bhutada	
		Shri. K. C. Suryawanshi	Mrs. D. D. Kute
		Mr. Sachin Pandit	Mr. Vinod Bhalerao
		Mrs. Darshana Lodha	Miss. Durga Madvi
		Mrs. Prerana B. Neve	
21.	Yuvati Sabha	Dr. M. S. Chaudhari	
		Dr. S. K. Agrawal	Mrs. D. D. Kute
22.	Science Faculty Co-ordinator	Dr. J. V. Dhanvij	
23.	Examination & Result Analysis	Dr. J. V. Dhanvij (Examination Incharge)	
		Dr. M. S. Chaudhari (Chairman)	
		Mr. S. B. Netanrao	Mrs. N. R. Chordiya
		Mrs. D. R. Patil	
24.	Internal Complaint (ICC)	Mrs. N. R. Chordiya (P.O.)	
		Mrs. M. N. Bhutada	Shri. K. C. Suryawanshi
25.	Anti Ragging	Mrs. N. R. Chordiya (Secretary)	
		Mrs. Mamta Sandip Jain (Mgt.)	Prof. Mrs. D. R. Patil (Hostel Rector)
		Mrs. M. N. Bhutada (Asst. Prof.)	Mrs. Vandana Waghchaure (NGO) Shri. Atul Jain (O.S.)
26.	Campus Development	Dr. J. S. Dhande	
		Shri. Y. D. Desale	
27.	Gymkhana	Shri. Y. D. Desale	
		Mrs. M. N. Bhutada	
28.	Add-on-Course	Dr. V. S. Patil	
		Mrs. N. R. Chordiya	Dr. R. S. Gajare
		Mrs. M. N. Bhutada	Mrs. D. R. Patil
		Dr. J. S. Dhande	Dr. H. P. Narkhede
		Dr. J. P. Talegaonkar	Dr. M. S. Chaudhari
29.	SAWAYAM Online Course	Dr. J. P. Talegaonkar	All HODs

Academic Committee for Senior College 2023-24

Sr.No.	Name of Committee	Chairman / Members
30.	KCIL Innovation & Entrepreneurship Development Cell (K-IEDC)	Dr. J. P. Talegaonkar (Chairman)
		Shri. K. C. Suryawanshi (Co-ordinator)
		Mr. Vishwanatha B. Agrawal (Invitee Member)
		Dr. P. D. Patil (Invitee Member)
		Mrs. Aswini R. Chaudhari (Invitee Member)
		Mrs. Trisha Ezuwa
31.	Code of Conduct	Dr. J. S. Dhande
		Dr. H. P. Narkhede Mrs. D. D. Kute
32.	Equal Opportunity Committee (Center)	Dr. R. S. Gajare (Co-ordinator)

(वरिष्ठ महाविद्यालय)

प्रा. डॉ. सौ. मंगला ए. साबद्रा (प्राचार्या)	एम.कॉम., पी.एच.डी., एम फिल
प्रा. सौ. एन. आर. चोरडिया	एम.ए., एम फिल., (अर्थशास्त्र)
प्रा. डॉ. व्ही. एस. पाटील	एम.ए.(इंग्रजी),एम.ए.(हिन्दी),पी.एच.डी (इंग्रजी)
प्रा. डॉ. एस. के. अग्रवाल	एम.ए.(अर्थशास्त्र) पी.एच.डी.
प्रा. वाय. डी. देसले (उपप्राचार्य)	एम.कॉम., एम.पी.एड.
प्रा. डॉ. एच. पी. नारखेडे	एम.एस्सी(रसायनशास्त्र),पी.एच.डी.,सेट,एम.एड.डी.फार्मसी
प्रा. डॉ. कु. आर. एस. गजरे	एम.कॉम., एम फिल., पी.एच.डी.
प्रा. सौ. डी. आर. पाटील	एम.ए (इतिहास) बी.एड.
प्रा. सौ. एम. एन. भुतडा	एम.एस्सी.(गणित), एम फिल.
प्रा. डॉ. श्रीमती जे. पी. तळेगांवकर	एम.एस्सी.(पदार्थविज्ञान), बी.एड., एम फिल., पी.एच.डी
प्रा. सौ. एम. एस. चौधरी	एम.एस्सी.(प्राणीशास्त्र), बी.एड., एम फिल.
प्रा. डॉ. जे. एस. धांडे	एम.एस्सी.(वनस्पतीशास्त्र), बी.एड., पी.एच.डी.
प्रा. डॉ. जे. व्ही. धनवीज (उपप्राचार्य)	एम.एस्सी.(पदार्थविज्ञान), बी.एड., एम फिल., पी.एच.डी
प्रा. के. सी. सुर्यवंशी	एम.एस्सी.(रसायनशास्त्र), बी.एड., एम फिल.
प्रा. एन. बी. नेतनराव	एम.एस्सी.(रसायनशास्त्र), नेट-जेआरएफ, गेट
प्रा. एन. एस. गुरूचळ	एम.ए.(इंग्रजी), बी.एड., नेट

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

प्रा. डॉ. सौ. मंगला ए. साबद्रा (प्राचार्या)	एम.कॉम., पी.एच.डी., एम फिल
प्रा. डॉ. सौ. एस. पी. शुक्ला (पर्यवेक्षक)	एम.ए.बी.एड.,पी.एच.डी. (हिन्दी)
प्रा. कु. अर्चना बी. डिंगरन	एम.एस्सी., बी.एड. (रसायनशास्त्र)
प्रा. व्ही. एस. खरे	एम.एस्सी., बी.एड. (वनस्पतीशास्त्र)
प्रा. सौ. एस. डी. जयकर	एम.ए., बी.एड. (इतिहास, राज्यशास्त्र)
प्रा. एस. बी. परदेशी	एम.ए., बी.एड. (मानसशास्त्र) डी.पी.एस.पी.
प्रा. आर. एच. पाटील	एम.ए., बी.एड. (इंग्रजी)
प्रा. ए. एम. निकम	बी.ए., एम.पी.डी.
प्रा. एम. एस. कुरकुरे	एम.एस्सी.बी.एड (गणित) एम.ए (शिक्षणशास्त्र)
प्रा. सौ. श्वेता एल. नागला	एम.ए., बी.एड. (अर्थशास्त्र)
प्रा. एम. ए. चौधरी	एम.कॉम. बी.एड.
प्रा. रूकसाना शेख	एम.कॉम. बी.एड.

शिक्षकेतर कर्मचारी

०१) ए. एस. जैन	प्र. कार्यालय अधीक्षक	१५) एस. टी. चित्ते	प्रयोगशाळा परिचर
०२) ए. एस. सोनवणे	वरिष्ठ लिपीक	१६) डी. एम. मराठे	प्रयोगशाळा परिचर
०३) पी. एम. पाटील	वरिष्ठ लिपीक	१७) एस. डी. चौधरी	प्रयोगशाळा परिचर
०४) व्ही. एन. सरोदे	कनिष्ठ लिपीक	१८) श्रीमती के. एम. जैन	प्रयोगशाळा परिचर
०५) आर. एन. पाटील	कनिष्ठ लिपीक	१९) पी. एम. चौधरी	प्रयोगशाळा परिचर
०६) एम. आर. मंत्री	कनिष्ठ लिपीक	२०) पी. डी. कुलकर्णी	प्रयोगशाळा परिचर
०७) यु. व्ही. राणे	प्रयोगशाळा सहाय्यक	२१) एम. ए. खरारे	प्रयोगशाळा परिचर
०८) जे. ए. चौधरी	प्रयोगशाळा सहाय्यक	२२) एच. एम. पाटील	शिपाई
०९) वाय. एम. ओसवाल	प्रयोगशाळा सहाय्यक	२३) बी. जे. ठोके	शिपाई
१०) जी. झेड. राठी	ग्रंथालय परिचर	२४) ए. ए. काळे	शिपाई
११) एस. के. बाविस्कर	ग्रंथालय परिचर	२५) आर. बी. तायडे	शिपाई
१२) एस. आर. हेडा	प्रयोगशाळा परिचर	२६) एन. पी. चौधरी	शिपाई
१३) ए. एम. मिस्त्री	प्रयोगशाळा परिचर	२७) एफ. बी. तडवी	शिपाई
१४) एन. एन. पाटील	प्रयोगशाळा परिचर		

पदम् वार्षिक नियतकालिकास हार्दिक शुभेच्छा !!!

आपल्या स्वाप्तांना साकार करणारे
आणि सौंदर्याला उजाळा देणारे...

**M. M.
Jewellers**

एम. एम. ज्वेलर्स

१००% शुद्ध चांदीची भांडी तसेच सोन्याचे कलात्मक दागिने

☎ (दु.) २२२५१४ (मो.) ७५८८४४३९१४

सराफ बाजार, भुसावळ.

* विद्यार्थीनींच्या वर्तनासंबंधी नियम *

- ☑ महाविद्यालयात प्रवेश मिळाल्यावर प्रत्येक विद्यार्थीनीने (Identity Card) ओळखपत्र ७ दिवसांचे आत काढले पाहिजे. ओळखपत्रासाठी अॅडमिशन पावती आणि ओखळपत्र मिळाल्याचा अर्ज भरून ग्रंथालयात देणे आवश्यक आहे. महाविद्यालयाच्या आवारात वावरतांना आपले ओळखपत्र नेहमी जवळ बाळगावे आणि केव्हाही मागितल्यास ते दाखविले पाहिजे. ओळखपत्र असल्याशिवाय ग्रंथालयाचा उपयोग करता येणार नाही. तसेच वर्गात तासांना बसता येणार नाही. प्रवेश अर्जावर स्वतःचा पासपोर्ट साईजचा फोटो लावणे आवश्यक आहे.
- ☑ महाविद्यालयाच्या सूचना फलकावर वेळोवेळी लागणाऱ्या सर्व सूचना विद्यार्थीनीने वाचल्या पाहिजेत. त्यासाठी रोज सूचना फलक पाहण्याची सवय ठेवावी.
- ☑ वर्गात आपल्या वागण्याने इतरांना कुठल्याही तऱ्हेचा उपद्रव होणार नाही अशी खबरदारी विद्यार्थीनीने व्यक्तिशः व सामूहिकरित्या घेतली पाहिजे.
- ☑ विद्यार्थीनीने आपल्या स्वतःच्या तासाखेरीज अन्य वर्गाच्या अुवा अन्य विषयांच्या तासांना संबंधित प्राध्यापकांच्या परवानगीशिवाय बसू नये.
- ☑ विद्यार्थीनींचा पोशाख शिष्टमान्य व निटनेटका असावा.
- ☑ महाविद्यालयात व महाविद्यालयाच्या बाहेर कोठेही विद्यार्थीनींचे वर्तन सभ्यतेचे असावे.
- ☑ बाहेरगावाहून महाविद्यालयात येणाऱ्या विद्यार्थीनींनी आपल्या दैनंदिन प्रवासात महाविद्यालयाचे ओळखपत्र जवळ बाळगणे आवश्यक आहे. बसमधून प्रवास करतांना एस.टी. विभागाचे नियम बंधनकारक राहतील. तसेच विद्यार्थीनींनी बसमध्ये आपले वर्तन सभ्यतेचे व शिष्टसंमत ठेवलेच पाहिजे.
- ☑ उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगांव चे पत्र क्र. उमवि/१५/७-अ/५६३० दि. ३१/०८/१५ नुसार महाविद्यालयाच्या आवारात विडी, सिगरेट, तंबाखू, मादक व गुंगी असणारे द्रव्ये इ. सेवन करता येणार नाही. एवढेच नव्हे तर जवळही बाळगल्याचे आढळल्यास संबंधितांवर मुंबई पोलीस अधिनियम १९५१ चे कलम ११६ व ११७ नुसार कारवाई करण्यात येईल.
- ☑ विद्यार्थीनींना एळाद्या तासिकेस सुटी असल्यास त्यांनी आवारात न फिरता ग्रंथालयातील अभ्यासिकेचा उपयोग करावा.
- ☑ व्हरांड्यात अथवा आवारात कामानिमित्त फिरतांना इतर वर्गांना त्रास होणार नाही याची काळजी घ्यावी.
- ☑ विद्यार्थीनींनी शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांशी बोलतांना अदबीने व सभ्यतेने वागावे.
- ☑ विद्यार्थीनींनी सर्व विषयांच्या तासिकांना हजर असणे बंधनकारक आहे. वर्षाच्या शेवटी एकूण ८०% हजेरी विद्यापीठ नियमानुसार आवश्यक आहे. ८०% हजेरी नसल्यास सत्र मान्य होणार नाही व त्यामुळे विद्यापीठ परिक्षेस बसता येणार नाही.
- ☑ रॅगींग करणे हा कायदानुसार गुन्हा आहे. रॅगींग होत असल्याचे आढळल्यास अशा वर्तवणुकीची दखल घेतली जाईल व संबंधीत विद्यार्थीनींवर कठोर कारवाई करण्यात येईल.
- ☑ महाविद्यालयाच्या आवारात वाहन चालविण्यास मनाई आहे.
- ☑ वर्षभर नियमित तासिकांना उपस्थित राहून घरी नियमित अभ्यास करावयाची तयारी असल्यासच प्रवेश घ्यावा.
- ☑ पालक मेळाव्यास पालकांना उपस्थिती अनिवार्य आहे. वर्षातून दोन वेळा सदर पालक मेळावा आयोजित करण्यात येतो.

पदम् २०२३-२४

पदम् वार्षिक नियतकालिकास हार्दिक शुभेच्छा !!!

Navin Agrawal
Mob. 9823037408

Pavan Agrawal
Mob. 9823037408

Radheshyam Mishrilal Saraf (P) Ltd.

Dealers in Pure & Fancy Gold Ornaments

Saraf Bazar, Bhusawal-425201 Dist. Jalgaon (M.S.) India
Phone No. 02582 (S)225184, 224119 ® 243227
E-mail Id : nrmsaraf@yahoo.co.in

पदम् वार्षिक नियतकालिकास हार्दिक शुभेच्छा !!!

सौसायटी

साडी सेंटर

सुटिंग, शर्टिंग एवम् साडियों के लिए
एकमात्र विश्वसनीय ठिकाण

दुकान नं. ४,
विकली मार्केट, भुसावल

☎ २२२९६६

एक बार अवश्य पधारें ।

आपके विश्वास का मंदिर
फैंबसी साडीयों का
मल्ल शोरूम

सुरभी

साडियाँ

दुकान नं. ४, विकली मार्केट,

बालाजी लेन, भुसावल

☎ २२२९६६

विनम्र सेवा ! एकच भाव !

एक बार अवश्य पधारें ।

पदम् २०२३-२४

AGRAWAL

Property Broker

Farm, Plot, House, Shop,
Bungalow, Flat
Buying & Selling and
Commission Agent

SHYAM AGRAWAL

Mob. 9823027579, 9403387579

NEAR KALA HANUMAN TEMPLE,
WEEKLY MARKET, BHUSAWAL 425201.

पदम् २०२३-२४

Aniket Agrawal - 8408895279
Shyam Agrawal - 9823027579

OM INVESTMENT

[Authorised Person]

Online Share & Commodity Trading,
NSE, BSE, CDSL, MCX-SX

Weekly Market, Gangaram Plot, Bhusawal. Ph. 02582-224079

Related Firm - Agrawal Property Brokers, Bhusawal

पदम् २०२३-२४

Leading Chain of Cinema's in
Maharashtra & Madhya Pradesh

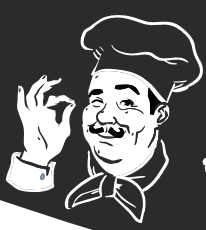
PUSHPA PICTURES

“SNEH PUSHPA”

Garud Plots, Bhusawal-425201

Tel. 222353, 222770

आईजीवन कॉन्सर्ट्स

Pro. Gajendra Jain
☎ 9923435640
7798088818

ऑफिस : संतधाम के सामने,
जामनेर रोड, भुसावल.

श्री सरस्वती विद्या प्रसारक मंडळ संचालित
श्रीमती पद्मबाई कपूरचंदजी कोटेचा
बालवाडी, प्राथमिक व माध्यमिक विद्यालय
गजानन महाराज नगर, भुसावळ

* नर्सरी * ज्युनिअर बालवाडी * सिनिअर बालवाडी * प्राथमिक विद्यामंदीर * माध्यमिक विद्यालय

- * अध्यापनावर भर
- * कृतीयुक्त अध्ययन
- * प्रत्येक विद्यार्थ्याकडे वैयक्तिक लक्ष
- * कला, गायन, नृत्य, योगा, स्पर्धात्मक परिक्षा याकडे विशेष लक्ष
- * विद्यार्थ्यांच्या शारिरिक व मानसिक विकासावर भर
- * सुप्त कला गुणांचा विकास
- * संस्कारक्षम शिक्षणावर भर
- * ऑडिओ-व्हिडीओ द्वारे शिक्षण
- * आधुनिक कोअर आर-७ संगणक कक्ष
- * सुटसुटित बैठक व्यवस्था व भव्य पटांगण
- * आल्हाददायक वातावरण असलेले बालोद्यान

सन २०२४-२५
साठी प्रवेश
देणे सुरू आहे.

* शाळेची वैशिष्ट्ये *

- * भारतीय संस्कृती जोपासतांना इंग्रजीचे महत्त्व घेऊन नर्सरी ते इयत्ता १० वी ह्या वर्गासाठी सेमी इंग्लिश माध्यमाची खास सोय उपलब्ध.
- * त्यासाठी विशेष तज्ञ शिक्षकांची नियुक्ती.
- * विद्यार्थी संख्या ह्या वर्गात मर्यादित असल्यामुळे वैयक्तिक लक्ष.
- * प्राथमिक शाळेपासून तज्ञ शिक्षकांचे इंग्रजी विषयासाठी खास मार्गदर्शन.
- * इ. ८ वी ते १० वी ह्या वर्गासाठी संस्कृत विषयाची सोय.
- * आधुनिक कोअर आय ७ संगणक तसेच वेगवान ब्रॉडबॅन्ड सुविधा असलेली संगणक प्रयोग शाळा.
- * प्रशस्त क्लासरूम व भव्य क्रिडांगण
- * स्पर्धात्मक परिक्षांसाठी विशेष मार्गदर्शन वर्ग.
- * आल्हाददायक वातावरणात मुलांना मुक्तपणे खेळण्यासाठी स्व. मोताभाऊ कोटेचा बालोद्यान.
- * विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण प्रगतीसाठी दरवर्षी कलांकुर महोत्सव आणि बाल आनंद मेळावा.
- * एस.एस.सी. निकालाची सर्वोत्तम परंपरा.
- * शिक्षकांवर खाजगी शिकवण्यांची खऱ्या अर्थाने बंदी.
- * विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीचा आलेख उंचावरण्यासाठी सातत्याने प्रयत्नशील.
- * शाळेत ई-क्लास रूमची सोय.

* प्रवेशाची संपर्क वेळ : सकाळी ८ ते दुपारी ११ पर्यंत. *

* जागा मर्यादित असल्याने निराशा टाळण्यासाठी त्वरा करावी, प्रवेश देणे सुरू आहे. *

एस.एस.सी. वर्गाची
मागील निकाल

2006-07	87.50%
2007-08	100%
2008-09	91.80%
2009-10	96.00%
2010-11	84.78%
2011-12	86.66%
2012-13	88.66%
2013-14	98.21%
2014-15	100%
2015-16	96.72%
2016-17	96.43%
2017-18	100%
2018-19	100%
2019-20	100%
2020-21	100%
2021-22	100%
2022-23	100%
2023-24	100%

कु. पुष्पा दाणी
मुख्याध्यापिका

सौ. संगिता राणे
मुख्याध्यापिका

श्री. संजय एस. सुराणा
सचिव

मा. श्रीमती पद्मभाभी कोटेचा
अध्यक्षा

श्रीमती प. क. कोटेचा प्राथ. व
बालवाडी विद्यामंदीर, भुसावळ

श्रीमती प. क. कोटेचा
माध्य. विद्यालय, भुसावळ

श्री. सरस्वती विद्या
प्रसारक मंडळ, भुसावळ

श्री. सरस्वती विद्या
प्रसारक मंडळ, भुसावळ

LEADING EDGE COMMERCE ACADEMY

FOR STD 11 & 12 TH COMMERCE
CS FOUNDATION - CSEET

REGULAR BATCH FROM
APRIL 01, 2024

Our Program

- ACCOUNTS
- ECONOMICS
- SP
- OCM
- ENGLISH

Faculties

- CS Sanjivani Lahoti
- 9975320419
- CWA Shweta Laddha
- 9890632236
- MBA Sanjana Ratnani
- 9403265799

Our Specialities

- PERSONAL ATTENTION WITH PRINTED NOTES
- TEST ON EACH SEPARATE CHAPTER
- LEARNING WITH MEMORY TECHNIQUES
- SPECIAL REVISION BATCH

Lahoti Sabhagruha, Gayatri
shaktipeeth, Jamner road, Bhusawal

**Admission
Open Now**

कपूरचंद कोटेचा अर्बन को-ऑप. क्रेडिट सोसायटी लि. भुसावळ

बालाजी लेन, भुसावळ ४२५२०१ जि. जळगांव
फोन नं. २२५६८८

सर्वोत्तम गुंतवणूक - सुरक्षित गुंतवणूक

आर्थिक स्थिती - ३१ मार्च २०२४
(आकडे लाखात)

सभासद संख्या	- 2652
भाग भांडवल	- 35.78
निधी	- 596.01
ठेवी	- 2345.51
येणे कर्ज	- 1791.86
गुंतवणूक	- 2326.02
नफा	- 20.11

ठेवीवरील व्याजदर

46 दिवस	- 5 %
06 महिने	- 6 %
01 वर्ष	- 7 %

लॉकरची सुविधा
उपलब्ध

संचालक मंडळाची यादी २०२३ ते २०२४

श्री. दिपेश मोतीलाल कोटेचा (चेअरमन)
श्री. महेंद्र मोहनलाल चोरडिया (व्हा. चेअरमन)
श्री. राजेश पुरवराज राका (संचालक)
श्री. दिलीप विजयकुमार कोटेचा (संचालक)
श्री. धिरज सुरानचंद सुराणा (संचालक)
श्री. नितेश हर्षवर्धन शहा (संचालक)

श्रीमती. अनिता मोतीलाल कोटेचा (महिला संचालक)
श्री. संगिता संजय सुराणा (महिला संचालक)
श्री. अभिमन्यु शिपरू सोनवणे (अ.जा.ज. संचालक)
श्री. सुहास युगलकिशोर अग्रवाल (आमंत्रित संचालक)
श्री. केरमन संम अमरोलीवाला (आमंत्रित संचालक)